

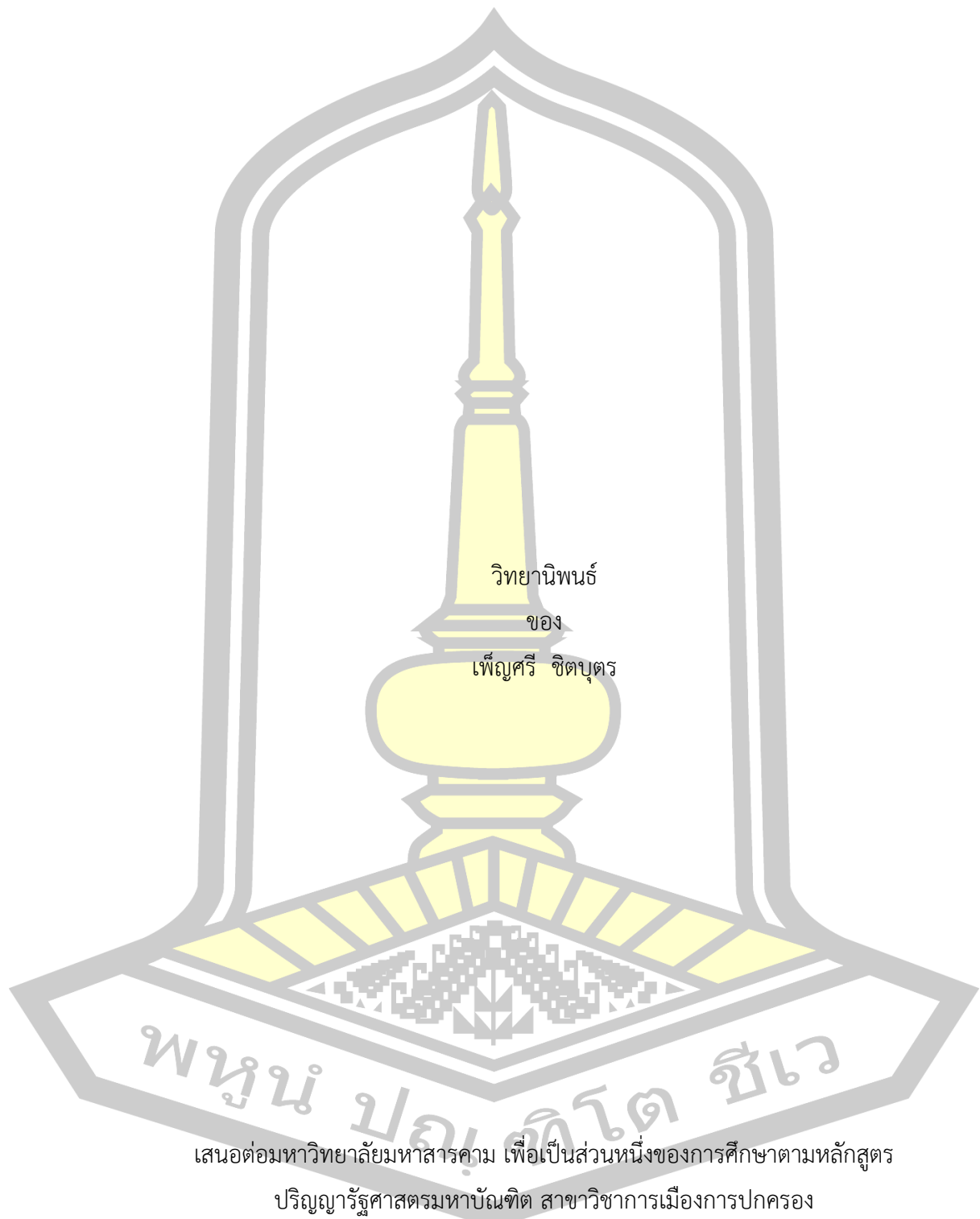
มูมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559

วิทยานิพนธ์
ของ
เพ็ญศรี ชิตบุตร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง
ปีการศึกษา 2560

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559

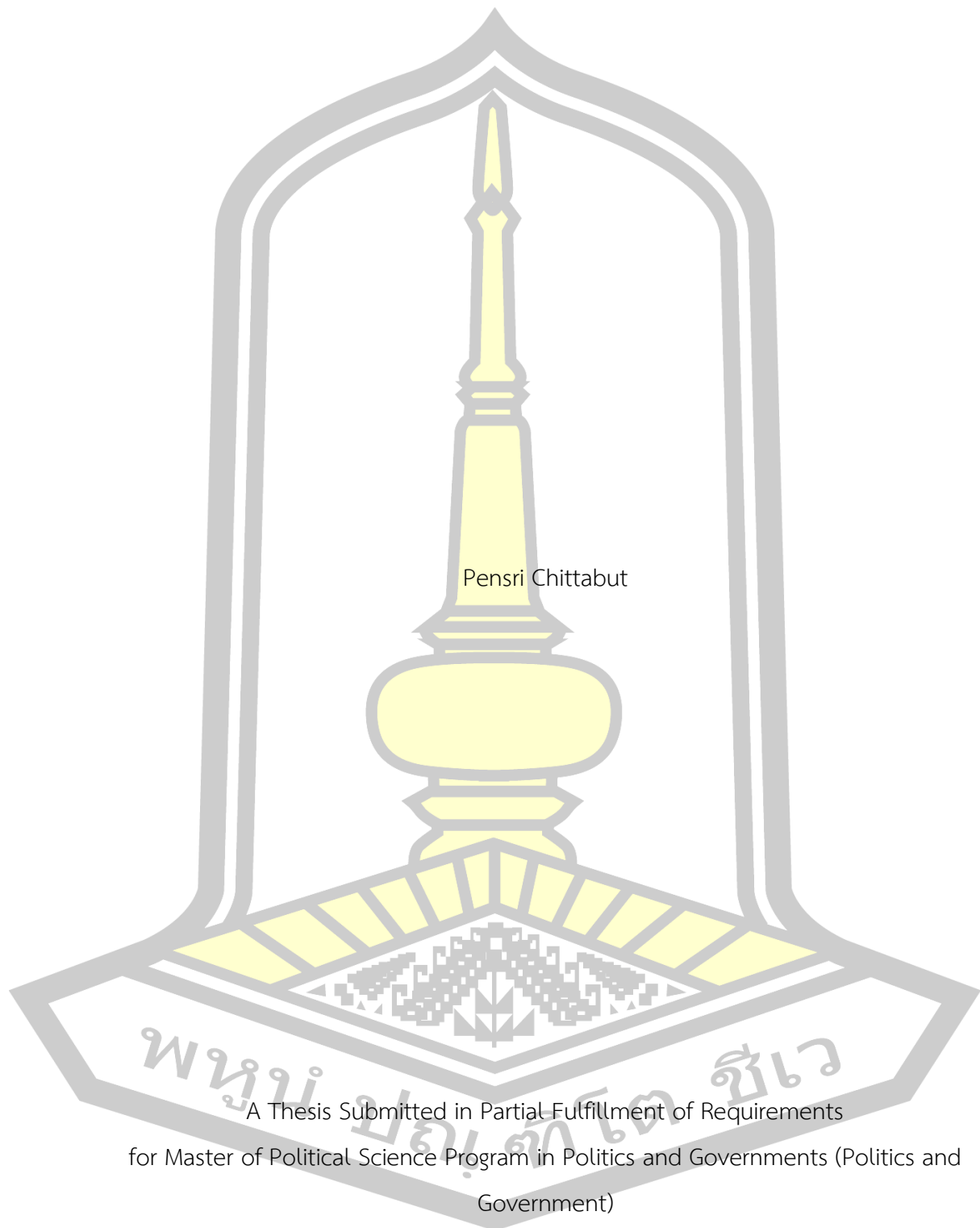
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง

ปีการศึกษา 2560

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

THE ISAN NGOs' PERSPECTIVES ON DEMOCRACY (2006 – 2016)

Pensri Chittabut

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Political Science Program in Politics and Governments (Politics and
Government)

Academic Year 2017

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาว เพ็ญศรี ชิตบุตร
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การเมืองการปกครอง ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. วินัย ผลเจริญ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. อลงกรณ์ อรรคแสง)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. ทักษวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. เชิงชาญ จงสมชัย)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

.....
(ผศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

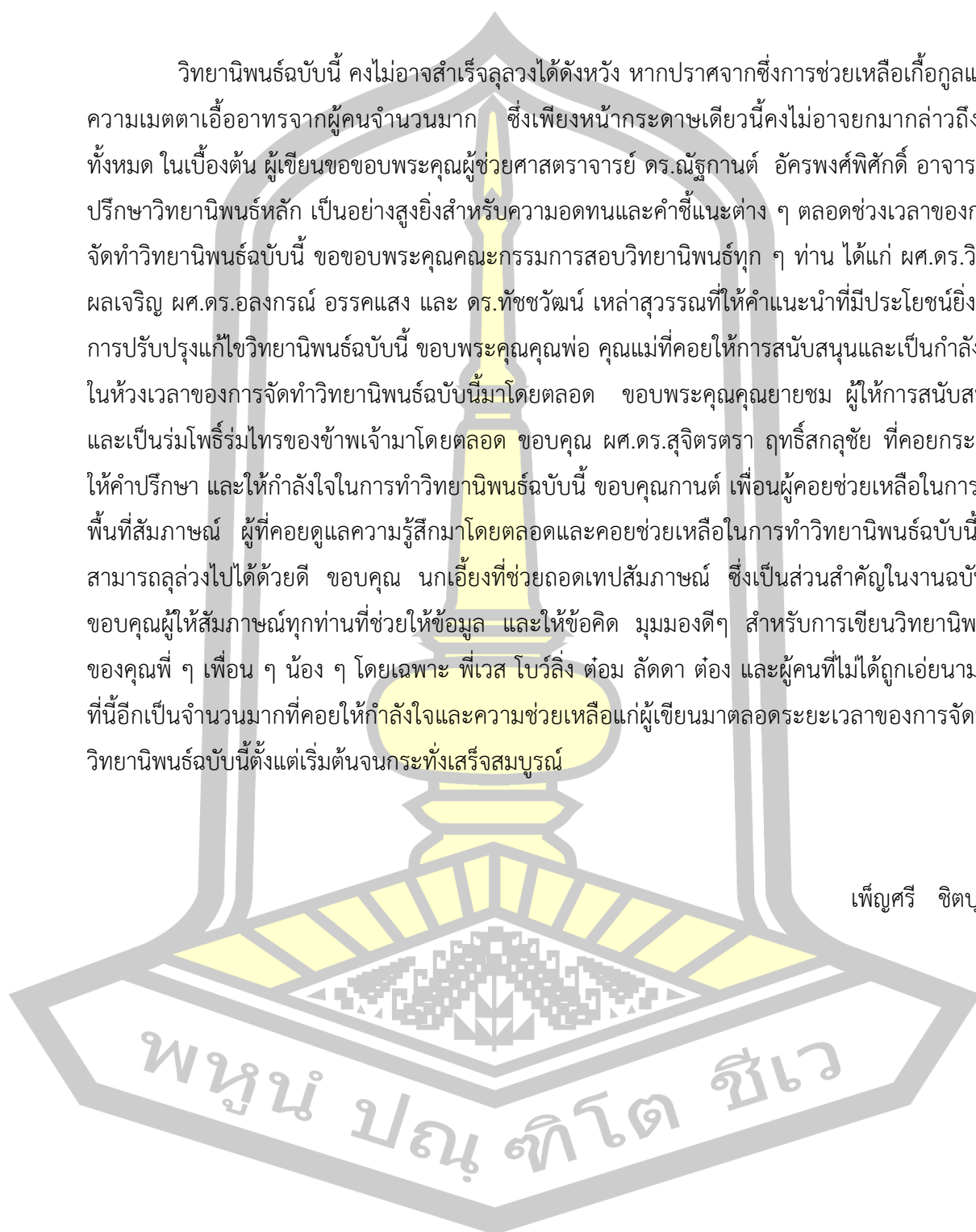
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วัน.....เดือน.....ปี.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คงไม่อาจสำเร็จลุล่วงได้ดังหวัง หากปราศจากซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลและความเมตตาเอื้ออาทรจากผู้คนจำนวนมาก ซึ่งเพียงหน้ากระดาษเดียวนี้นคงไม่อาจยกมากล่าวถึงได้ทั้งหมด ในเบื้องต้น ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก เป็นอย่างสูงยิ่งสำหรับความอดทนและคำชี้แนะต่าง ๆ ตลอดช่วงเวลาของการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุก ๆ ท่าน ได้แก่ ผศ.ดร.วินัย ผลเจริญ ผศ.ดร.อลงกรณ์ อรรคแสง และ ดร.พิชัชวิน เหล่าสุวรรณที่ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ยิ่งต่อการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณคุณพ่อ คุณแม่ที่คอยให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจในห้วงเวลาของการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด ขอขอบคุณคุณยายชม ผู้ให้การสนับสนุนและเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของข้าพเจ้ามาโดยตลอด ขอขอบคุณ ผศ.ดร.สุจิตรตรา ฤทธิสกลชัย ที่คอยกระตุ้นให้คำปรึกษา และให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณ กานต์ เพื่อนผู้คอยช่วยเหลือในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้ที่คอยดูแลความรู้สึกมาโดยตลอดและคอยช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สามารถลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณ นกเอี้ยงที่ช่วยถอดเทปสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในงานฉบับนี้ ขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ช่วยให้ข้อมูล และให้ข้อคิด มุมมองดีๆ สำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์ของคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ โดยเฉพาะ พี่เวส โบว์ลิ่ง ต่อม ลัดดา ต่อง และผู้คนที่ไม่ได้ถูกเอ่ยนามในที่นี้อีกเป็นจำนวนมากที่คอยให้กำลังใจและความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนมาตลอดระยะเวลาของการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์

เพ็ญศรี ชิตบุตร

ชื่อเรื่อง มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559
 ผู้วิจัย เพ็ญศรี ชิตบุตร
 อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์
 ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การเมืองการปกครอง
 มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2560

บทคัดย่อ

การศึกษา เรื่อง “มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสานระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559” นี้มุ่งนำเสนอมุมมองต่อประชาธิปไตยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้และการสร้างมุมมองดังกล่าวของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ.2549-2559 ในช่วงที่สังคมไทยเกิดความขัดแย้งและเกิดการรัฐประหารถึง 2 ครั้ง เอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ ออกมาแสดงจุดยืนทางการเมืองอย่างเปิดเผย ซึ่งการแสดงออกทางการเมืองเชื่อมโยงกับการอธิบายประชาธิปไตยที่แตกต่าง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการศึกษาพบว่า โดยทั่วไปเอ็นจีโออีสานนิยมประชาธิปไตย โดยอ้างอิงคำหลัก ๆ ที่ใช้แทนคำว่า “ประชาธิปไตย” ในความหมายสากล ได้แก่ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความเท่าเทียม และการเคารพสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดของการให้ความหมายเกี่ยวกับคำเหล่านี้ พบว่า เอ็นจีโออีสานแต่ละกลุ่มให้ความหมายคำเหล่านี้ต่างกัน บางกลุ่มเน้นความเป็น “เสรีนิยม” บางกลุ่มเน้นความเป็น “ประชานิยม” หรือบางกลุ่มไม่ไว้วางใจประชาธิปไตยแบบตัวแทน จึงเห็นว่าประชาชนต้องมีบทบาททางการเมืองโดยตรงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหวต่อต้านคัดค้านในรูปของขบวนการทางสังคม โดยมี 5 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้และการสร้างมุมมองประชาธิปไตยในช่วงเวลาดังกล่าว แยกออกเป็น ประสพการณ์ ช่วงอายุ การเรียนรู้ การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล

คำสำคัญ : ประชาธิปไตย, เอ็นจีโออีสาน

TITLE THE ISAN NGOs' PERSPECTIVES ON DEMOCRACY (2006 – 2016)

AUTHOR Pensri Chittabut

ADVISORS Assistant Professor Nattakant Akarapongpisak , Ph.D.

DEGREE Master of Political Science Program in Politics and Governments **MAJOR** Politics and Government

UNIVERSITY Mahasarakham University **YEAR** 2017

ABSTRACT

This study investigates the views towards "democracy" of the NGOs who work in the Northeast of Thailand (Isan), and explores the conditions under which those views were shaped. From 2006 to 2016, Thailand had witnessed a series of political conflicts and two coups. During that time, the NGOs in Thailand expressed their political views overtly and played important parts in major political movements. Their political stances could be related to diverse interpretations of 'democracy'. Based on in-depth interviews, this study argues that when discussing democracy, the 'Isan' NGOs linked it with to prevailing concepts including rights, freedom, equality and the majority rule. However, groups of Isan NGOs perceived each concept differently. Some advocated liberal democracy whereas some held a populist view. Some groups expressed discontent against representative democracy and proposed for people's 'direct democracy' in the form of social movements. Five factors including life experiences, age, media consumption, learning and interpersonal relations influenced perceptions on democracy of the Isan NGOs.

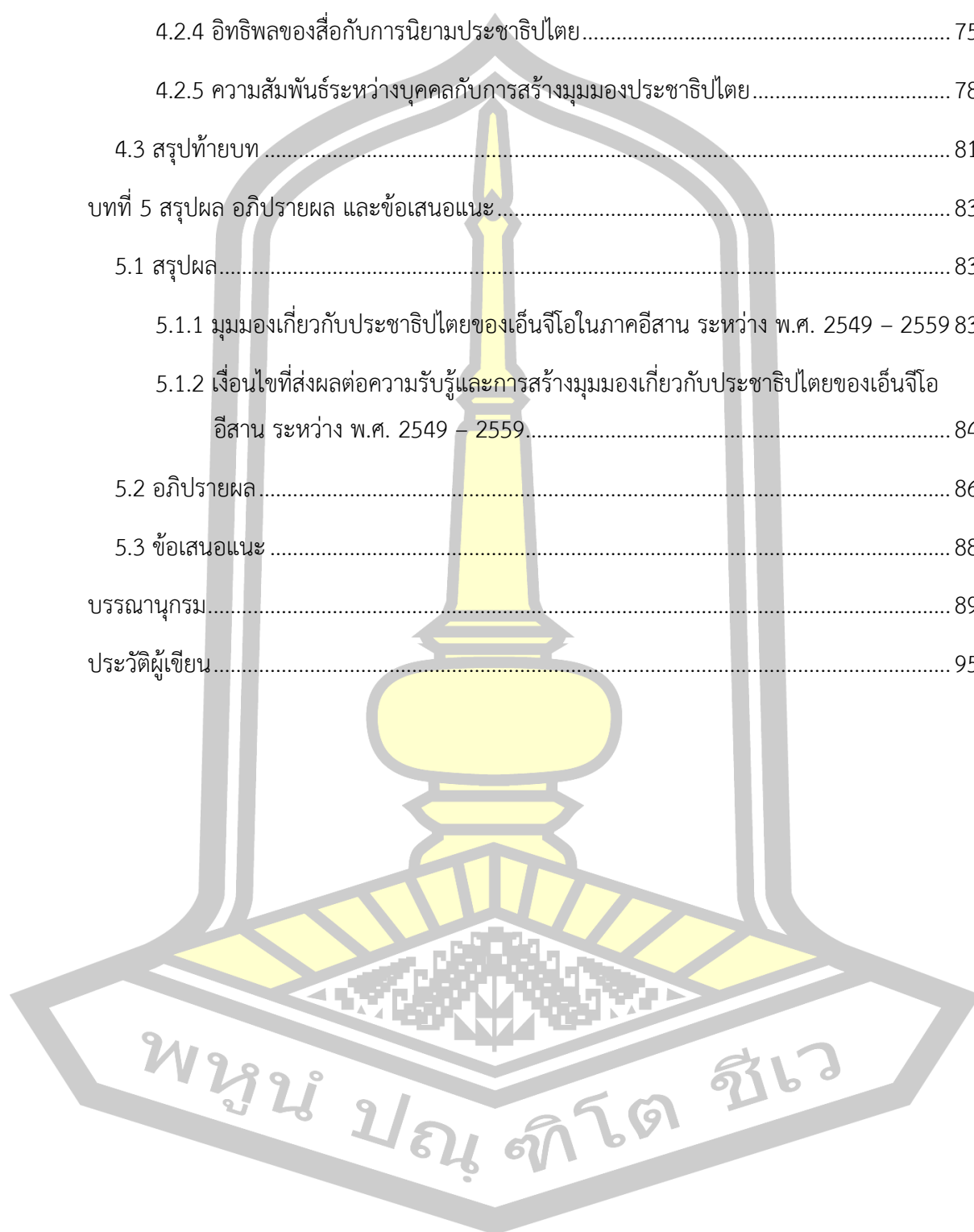
Keyword : Democracy, Isan NGOs

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามหลักในการวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.5 วิธีวิจัย.....	5
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย.....	8
2.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย.....	8
2.1.2 พัฒนาการและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย.....	10
2.1.3 มิติของประชาธิปไตย.....	14
2.2 ทฤษฎีขบวนการทางสังคม.....	16
ทฤษฎีการสร้างกรอบโครงสร้างความคิด	16

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
บทที่ 3 พัฒนาการทางความคิดทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของเอ็นจีโอในภาคอีสาน	22
3.1 องค์การพัฒนาเอกชนไทยก่อนทศวรรษ 2510	22
3.2 องค์การพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2510	23
3.3 องค์การพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2520	25
3.4 องค์การพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2530	26
3.5 องค์การพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2540	27
3.6 การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโอในภาคอีสาน	30
3.6.1 กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์	31
3.6.2 สมาคมคนทาม เขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ	33
3.6.3 คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน	35
3.6.4 เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาดินภาคอีสาน (คอป.อ.)	37
บทที่ 4 มุมมองประชาธิปไตย และ เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้และการสร้างมุมมองประชาธิปไตยของ เอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559	44
4.1 มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559	44
4.1.1 การนิยามความหมายและความเข้าใจเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตย” ของเอ็นจีโอในภาค อีสาน	44
4.1.2 มุมมองของเอ็นจีโออีสานต่อหลักการที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย	50
4.1.3 มุมมองต่อกันและกันของ “แดง” กับ “เหลือง” ว่าด้วยประชาธิปไตย	61
4.2 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรับรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาค อีสานระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559	65
4.2.1 การเชื่อมโยงมุมมองของประชาธิปไตยผ่านประสบการณ์ “กลุ่ม”	65
ประสบการณ์การทำงาน	65
ประสบการณ์ในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง	67
4.2.2 ช่วงอายุกับการนิยามประชาธิปไตย	70

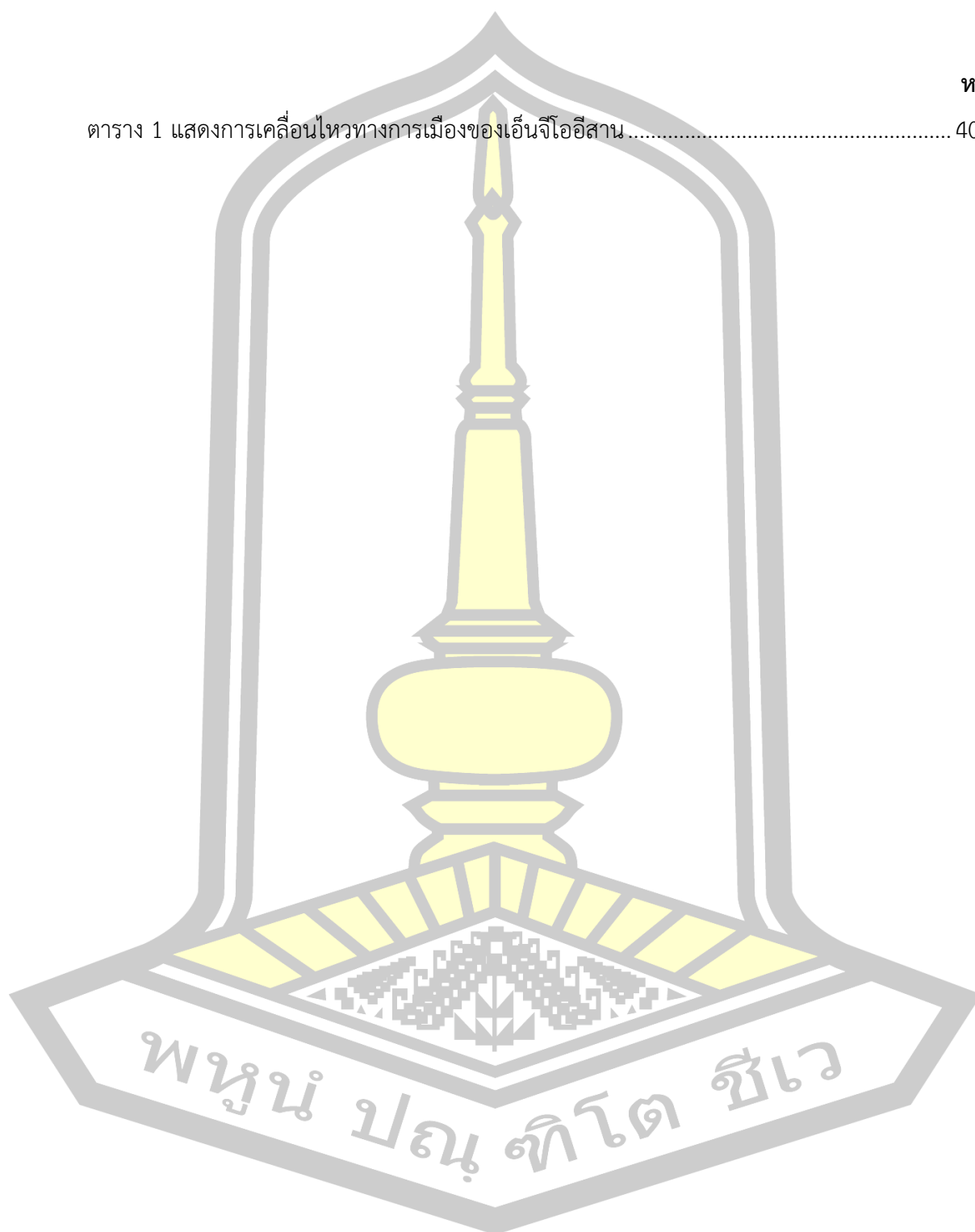
4.2.3 ความเข้าใจและการสร้างมุมมองประชาธิปไตยผ่านการเรียนรู้.....	73
4.2.4 อิทธิพลของสื่อกับการนิยามประชาธิปไตย.....	75
4.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับการสร้างมุมมองประชาธิปไตย.....	78
4.3 สรุปท้ายบท	81
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	83
5.1 สรุปผล.....	83
5.1.1 มุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559	83
5.1.2 เจาะใจที่ส่งผลต่อความรับรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอ อีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559.....	84
5.2 อภิปรายผล	86
5.3 ข้อเสนอแนะ	88
บรรณานุกรม.....	89
ประวัติผู้เขียน.....	95

สารบัญตาราง

หน้า

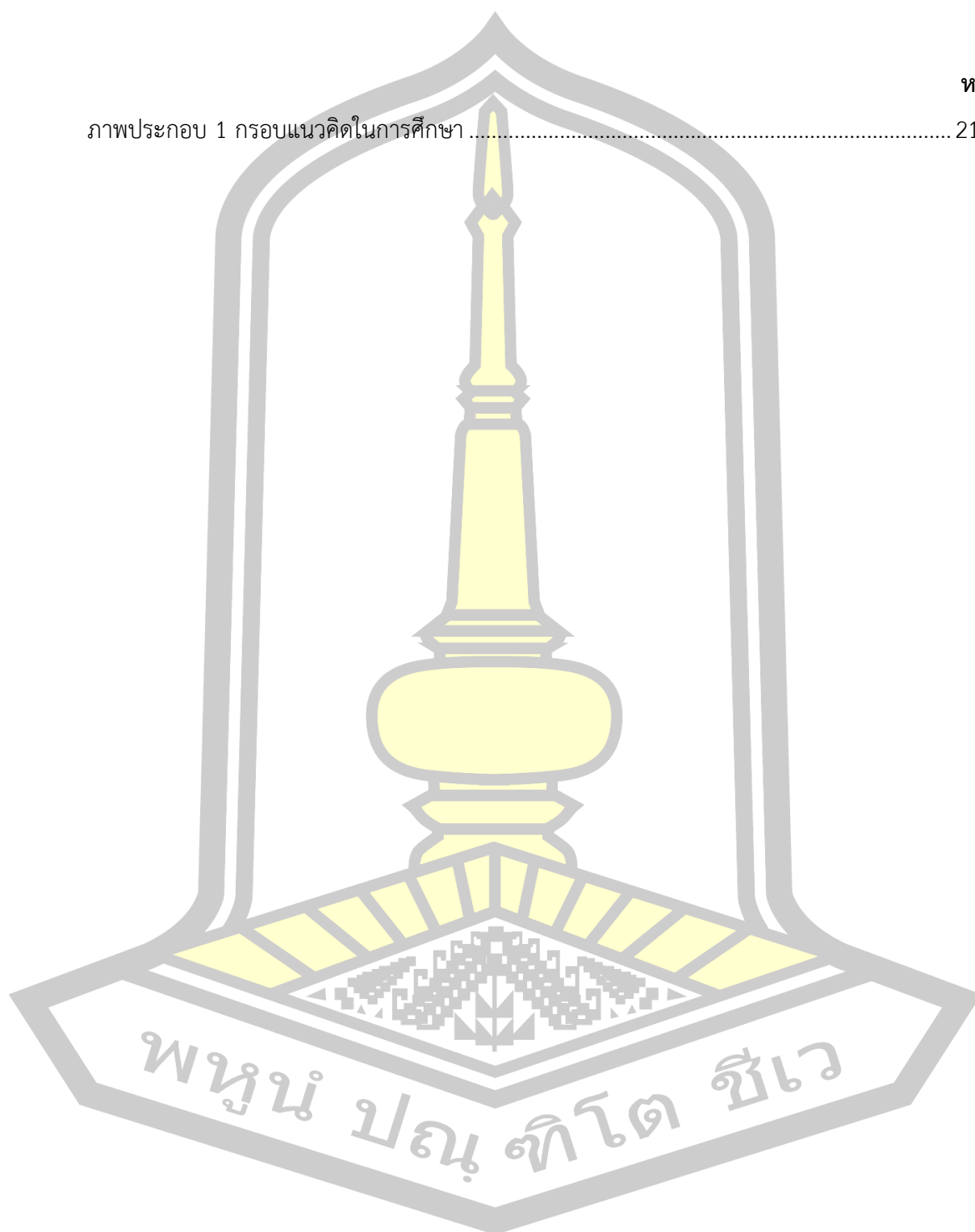
ตาราง 1 แสดงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโออีสาน	40
--	----

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	21
--	----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

องค์กรพัฒนาเอกชน (non governmental organizations) หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า เอ็นจีโอ (NGOs) หมายถึง องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ และเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งในประเทศไทย มีองค์กรที่เป็นองค์กรการกุศลและไม่ใช่องค์กรของรัฐมานานหลายทศวรรษ ตั้งแต่ช่วงก่อน พ.ศ.2500 โดยในช่วงเวลาดังกล่าวงานของเอ็นจีโอไทยเป็นงานสังคมสงเคราะห์ และงานการกุศลแก่คนยากจนที่เข้าไม่ถึงการพัฒนาของรัฐ (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุรพล มุละดา, 2544 : 49-51) เอ็นจีโอไทย เริ่มต้นงานพัฒนาในช่วงทศวรรษ 2510 โดยมีจุดเริ่มต้นจากการวิพากษ์แนวทางการพัฒนาชนบทตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และได้เน้นให้นักพัฒนาเข้าไปทำงานในพื้นที่เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับประชาชน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551 : 5) ต่อมาในช่วง ครึ่งหลังของทศวรรษ 2510 เอ็นจีโอไทย เช่น มูลนิธิโกมลคีมทอง และสภาคาทอลิกประเทศไทยเพื่อ การพัฒนา เริ่มเน้นการทำงานที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (people-centered NGOs) เนื่องจากมองว่าผลกระทบในการมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ไม่สามารถแก้ไข ปัญหาปากท้องและความเป็นอยู่ของคนในชนบท (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2557 : 27) อีกทั้งยังส่งผลเสีย ต่องานพัฒนาในช่วงดังกล่าวเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองถึงสองครั้งใหญ่ ๆ คือใน พ.ศ. 2516 และ 2519

การดำเนินงานพัฒนาของเอ็นจีโอได้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้งในช่วงทศวรรษ 2520 เมื่อแหล่ง ทุนจากต่างชาติเข้ามาสนับสนุนเอ็นจีโอช่วยเหลือผู้พลัดถิ่นจากสงครามอินโดจีนและสงครามใน ประเทศกัมพูชา อีกทั้งการที่รัฐบาลประกาศใช้คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 66/23 บกเลิกการ ประณีประนอมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยอาวุธกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) กลับสู่เมือง ในนาม “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” ก็ได้เปิดทางให้พวกเขาเหล่านั้นจำนวนหนึ่งหันมาทำงานพัฒนา ชนบทที่เข้าไม่ถึงการพัฒนาของรัฐ คนเหล่านี้เน้นกิจกรรมที่ปลอดภัยในเมืองในลักษณะของ “งานเย็น” เช่น การประชุม ฝึกอบรม สัมมนา ทัศนศึกษา การส่งเสริมเงินทุนหมุนเวียน ร้านค้าสหกรณ์ การ พัฒนาเกษตรทางเลือก หัตถกรรม และธุรกิจชุมชน (Phatharathananunth Somchai, 2002 : 22-24) ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น เอ็นจีโอภาคอีสานได้ก่อตั้งมูลนิธิพัฒนาอีสาน (NET) โดยได้รับทุน สนับสนุนจากประเทศแคนาดา (คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน, ม.ป.ป. : 18) และต่อมาใน พ.ศ. 2528 ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานงาน ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา

ตามชนบทภายใต้ชื่อ คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) (NGO Committee on Rural Development : NGO-CORD) ระดับชาติขึ้น โดยการสนับสนุนของศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเป็นกลไกขององค์กรพัฒนาเอกชนในการประสานงานกับภาครัฐ ขณะเดียวกันในแต่ละภูมิภาค รวมทั้งภาคอีสานก็ได้มีการรวมตัวกันเป็น กป.อพช. ภาคอีสาน (สถาบันส่งเสริมภาคประชาสังคม, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้ ในช่วงทศวรรษ 2530 เอ็นจีโออีสานได้เน้นส่งเสริมภูมิปัญญาของชาวบ้าน เช่น วิธีการรักษาโรคด้วยสมุนไพร การทำเกษตรผสมผสาน การรวมกลุ่มกันเองของคนในชุมชน การสนับสนุนให้ชาวบ้านรักษาวิถีดั้งเดิมของชุมชนไว้ ทำให้เอ็นจีโอมีแนวคิดในการปฏิรูประบอบทุนนิยมต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ต่อต้านการเข้ามาลงทุนของบริษัทข้ามชาติที่พวกเขามองว่าเบียดเบียนการใช้ทรัพยากรของชุมชน และต่อต้านโครงการต่างๆของรัฐ เช่น การสร้างเขื่อน โรงไฟฟ้าถ่านหิน และเหมืองต่าง ๆ ที่รัฐเปิดสัมปทานแก่ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุน แนวทางดังกล่าวเป็นที่มาของแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” ที่เอ็นจีโอซึ่งปฏิบัติงานในภาคอีสานและในส่วนอื่น ๆ ของไทยยึดเป็นหลักในการพัฒนาชนบทกันอย่างแพร่หลาย แนวคิดดังกล่าวแตกต่างจากแนวคิดอีกสายของเอ็นจีโอ คือ แนวคิด “เศรษฐศาสตร์การเมือง” ซึ่งมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเชื่อมโยงกับปัญหาทางการเมืองและปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยเอ็นจีโอสายนี้มองว่าชุมชนต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลง และจะต้องสร้างอำนาจในการต่อรองของชุมชนกับภายนอกให้ได้ (คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.)ภาคอีสาน, ม.ป.ป. : 18)

ในช่วงกลางและปลายทศวรรษ 2530 เอ็นจีโอทั่วประเทศเคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องทรัพยากรและสิทธิชุมชนมากขึ้น เพื่อตอบสนองสภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง ท่ามกลางความวิตกว่าประเทศไทยกำลังจะก้าวไปสู่วิกฤติทางทรัพยากรจากการร่วมมือกับบริษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศ ในเวลาเดียวกันนั้นเอ็นจีโอในภาคอีสานได้เคลื่อนไหวในนามสมัชชาเกษตรกรรายย่อย ภาคอีสาน (สยก.อ.) โดยมีการชุมนุมประท้วงเรื่องราคาสินค้าเกษตร การคัดค้านโครงการจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) อย่างไรก็ตาม สยก.อ. ไม่ได้มีหน้าที่ชัดเจนในการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยมองว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองควรเป็นหน้าที่ขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อต่อสู้ทางการเมือง สำหรับบทบาทหลักของ สยก.อ. นั้น คือการจุดประกายความคิด และ “เข้าร่วมในระดับที่เหมาะสมเท่านั้น” (คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.)ภาคอีสาน, ม.ป.ป. : 72-73) ในทัศนะของ กป.อพช.ภาคอีสาน การเคลื่อนไหวในยุคนี้ของเอ็นจีโอทั้งส่วนกลางและในส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ได้สร้างแรงกดดัน และผลสะท้อนต่อแนวนโยบายของรัฐบาล จนทำให้รัฐบาลได้ให้คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท เข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 8 ทิศทางการทำงานของเอ็นจีโอไทย รวมทั้งเอ็นจีโออีสานในรูปแบบของการหลีกเลี่ยงการเข้าไปแข่งขันทางการเมืองเปลี่ยนไปในทศวรรษ 2540 โดยใน พ.ศ. 2543 เอ็นจีโอที่มีชื่อเสียงหลายคนได้ลงสมัครเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาทั่วประเทศตามรัฐธรรมนูญ และได้รับการเลือกตั้งในครั้งนี้จำนวนไม่น้อย แนวทางดังกล่าวนี้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการร่วมมือ (collaborate) กับหน่วยงานของรัฐในการดำเนินโครงการต่าง ๆ เช่น การทำงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) และกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (อังฉรา รักยุติธรรม, 2544 : 27) และการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายในและภายนอกประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าบริบททางการเมืองที่มีผลอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางการทำงานของเอ็นจีโอไทยสู่การเคลื่อนไหวทางการเมือง คือการดำเนินงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งนอกจากจะมีการนำชุดนโยบายที่เรียกว่า “ประชานิยม” มาใช้สร้างความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างรัฐกับหมู่บ้านแล้วยังมีการร่วมลงทุนกับบรรษัทข้ามชาติผ่านโครงการใหญ่ ๆ จำนวนมาก

ท่ามกลางบริบทดังกล่าวเอ็นจีโอไทยได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการระหว่างรัฐกับนักลงทุนต่างชาติ และสร้างพื้นที่ชุมชนในการเข้าร่วม การเคลื่อนไหวดังกล่าวเกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้ง เกี่ยวกับ มุมมอง แนวคิด และการให้คำอธิบายที่แตกต่างกันเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตย การเมือง สิทธิชุมชน และสิทธิมนุษยชนระหว่างเอ็นจีโอหลายกลุ่ม กระทั่งใน พ.ศ. 2549 เอ็นจีโอจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือที่รู้จักกันในนาม “กลุ่มคนเสื้อเหลือง” ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นแกนนำองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนอีสานได้ออกแถลงการณ์และประกาศจุดยืนในการตรวจสอบการใช้งบประมาณในการแก้ไขความยากจนของคนอีสาน เพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายประชานิยมให้เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกำจัดการคอร์รัปชันของกลุ่มทุนทักษิณ และสนับสนุนการปฏิรูปการเมือง เพื่อลดอำนาจสิ่งที่พวกเขาเรียกว่าเผด็จการรัฐสภา “ซึ่งใช้อำนาจในการปิดกั้นเสรีภาพสื่อ และมีการกระทำที่ไม่ส่งเสริมและลดทอนความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน” (ผู้จัดการออนไลน์, 2549)

หลังการรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) เอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งในภาคอีสานได้แบ่งแยกกลุ่มกันอย่างชัดเจนตามการเลือกจุดยืนทางการเมือง เช่น เครือข่ายเอดส์ และเครือข่ายสลัมสี่ภาค ซึ่งได้เรียกร้องรัฐบาลให้เคารพสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในขณะที่กลุ่มคนรักบ้านเกิด อ.วังสะพุง จ.เลย รวมทั้งเครือข่ายลุ่มน้ำชีตอนล่าง จ.ร้อยเอ็ด สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการแสดงจุดยืนทางการเมืองของเอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งเอ็นจีโอในภาคอีสาน ซึ่งปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2549–2559 พวกเขาได้อ้างถึงแนวคิดประชาธิปไตยตามการตีความให้สอดคล้องกับการเคลื่อนไหว จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่า เอ็นจีโอในภาคอีสานมีมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างไร ตั้งแต่เริ่มเข้า

มามีบทบาทในเคลื่อนไหวทางการเมืองใน พ.ศ. 2549 เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2559 การเลือกศึกษาประเด็นดังกล่าวในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 มีนัยสำคัญ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ ได้ออกมาแสดงจุดยืนทางการเมืองอย่างหลากหลาย ท่ามกลางการเปลี่ยนชั่วอำนาจทางการเมือง และการออกมาเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ของชาวบ้านในชนบทอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์

1.2 คำถามหลักในการวิจัย

1. เอ็นจีโอที่ปฏิบัติงานในภาคอีสานมีมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างไร ภายใต้บริบททางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2549-2559
2. เงื่อนไขใดบ้างที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2559
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559

1.4 ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้เลือกศึกษามุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยและเงื่อนไขที่มีผลต่อความรู้ และการสร้างมุมมองดังกล่าวของเอ็นจีโอในภาคอีสานสี่กลุ่ม ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มที่แสดงจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกัน กล่าวคือ (1) เป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกลุ่มการเคลื่อนไหวกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และเห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์และสมาคมคนทาม และ (2) กลุ่มที่ร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติหรือกลุ่มคนเสื้อแดง ได้แก่ คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสานและเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ) โดยในแต่ละกลุ่ม ผู้วิจัยสัมภาษณ์ทั้งเอ็นจีโอรุ่นเก่า กล่าวคือ ผู้ที่ปฏิบัติงานในกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์

สมาคมคนทาม คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน ทำงานตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2530–2549 กับเอ็นจีโอรุ่นใหม่ คือ ผู้ปฏิบัติงานในกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ สมาคมคนทาม คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน ที่ร่วมทำงานในกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน โดยสาเหตุที่ใช้เส้นแบ่งระหว่างเอ็นจีโอรุ่นเก่าและใหม่เป็นช่วงปี พ.ศ. 2549–2550 นั้น เนื่องจากในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2530–2549 แนวทางการเคลื่อนไหวของเอ็นจีโอที่เริ่มปฏิบัติงานในยุคนั้น เน้นแก้ปัญหาปากท้องและปัญหาการจัดการทรัพยากรเป็นหลัก ในขณะที่เอ็นจีโอที่เริ่มปฏิบัติงานในช่วง พ.ศ. 2550 ดำเนินบทบาทในฐานะเอ็นจีโอภายใต้บริบทที่เอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ แสดงจุดยืนทางการเมืองที่ตรงกันข้ามกันอย่างเห็นได้ชัด

อนึ่ง ในการศึกษามุมมองของเอ็นจีโอทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับพลวัตของความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านมุมมองที่แปรเปลี่ยน สลับไปมาของเอ็นจีโอ กล่าวคือทั้งที่สอดคล้อง หรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) หรือสอดคล้องกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.)

1.5 วิธีวิจัย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาทั้งหมด 12 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2560 โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นสองช่วง คือ การศึกษาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ (secondary source) ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2559 และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แกนนำกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน สมาคมคนทาม จำนวน 10 คน กลุ่มคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน จำนวน 10 คน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ) จำนวน 10 คน ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

สำหรับขั้นตอนในการวิจัยทั้งสองช่วง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เน้นศึกษามุมมองของผู้ให้ข้อมูล (informants) ย้อนหลังไปถึง พ.ศ. 2549 ซึ่งมีแนวโน้มที่ผู้ให้ข้อมูลจะเลือกที่จะจดจำหรือลืมบางอย่าง (selective forgetting and remembering) หรือสร้างคำอธิบายใหม่ต่อเหตุการณ์ที่ตนได้เผชิญในขณะนั้น หรืออาจอธิบาย

มุมมองในขณะนั้นจากความคิดหรือจุดยืนที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษา มุมมองประกอบกับการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ การสัมภาษณ์ แลงการณ รวมทั้งข่าวสารใน หนังสือพิมพ์ เช่น มติชน ประชาไท ไทยโพสต์ เดลินิวส์ และไทยรัฐ ที่บันทึกเรื่องราวการเคลื่อนไหว ของเอ็นจีโอทั้งสองกลุ่มผ่านการจัดประเด็นของสื่อ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ ครอบคลุมมุมมอง และนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

อนึ่ง ผู้วิจัยยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับความเป็นมา บทบาท หน้าที่ และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโอไทย เช่น บทความทางวิชาการและวิทยานิพนธ์ และแลลงการณเกี่ยวกับการเรียกร้องและข้อเสนอทางการเมืองของเอ็นจีโอทั้งสองกลุ่มระหว่าง พ.ศ. 2549-2559

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ แบบไม่มีส่วนร่วมกลุ่มเอ็นจีโอในภาคอีสาน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ สมาคมคนทาม คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และ เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาค อีสาน (คอป.อ) เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลข้อมูลให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ของการศึกษาค้นคว้า

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการทดสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อเท็จจริงที่รวบรวมจากการศึกษา ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ และข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิทั้งหมด มาตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) การวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์สาเหตุและ ผลลัพธ์ (Cause and Effect Analysis)

3. ขั้นตอนการสรุปผลการศึกษา

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการ สัมภาษณ์มา นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนา และอภิปรายถึงมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอ ในภาคอีสาน ภายใต้บริบททางการเมืองและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรับรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับ ประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2559

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ.2549-2559

2. ได้ทราบถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของ
เอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2559

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

เอ็นจีโออีสาน หมายถึง กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ สมาคมคนทาม
คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และ เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ)

มุมมอง หมายถึง ทักษะ ความคิดเห็น เหตุผลที่ใช้ประกอบการเคลื่อนไหวทางการเมือง
การเรียกร้องต่าง ๆ และการแสดงออกต่อเรื่องหนึ่ง ๆ โดยมีมุมมองต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นส่วนร่วมในการ
แสดงออก

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษา และวิเคราะห์ว่า เอ็นจีโอที่ปฏิบัติงานในภาคอีสานมีมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างไร ภายใต้บริบททางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 และ เจาะลึกไต่ถามที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 ซึ่งจะนำเสนอโดยลำดับ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

2.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย

2.1.2 พัฒนาการและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย

2.1.3 มิติของประชาธิปไตย

2.2 ทฤษฎีขบวนการทางสังคม

ทฤษฎีการสร้างกรอบความคิด (framing process theory)

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ภายใต้หัวข้อนี้ ผู้วิจัยทบทวนประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความหมายของประชาธิปไตย พัฒนาการและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย และมิติของประชาธิปไตย ซึ่งจะช่วยในการออกแบบในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความหมาย ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย และลำดับขององค์ประกอบของหลักการประชาธิปไตยที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญ ดังนี้

2.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย

ในปัจจุบัน คำว่า ประชาธิปไตย มักถูกใช้อย่างแพร่หลายในลักษณะที่หมายถึง ระบบการปกครองแบบหนึ่ง คือ ระบบที่ประชาชนมีอำนาจมากที่สุดและจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง โดยเน้นความเสมอภาคในแง่อำนาจ กล่าวคือให้ทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจอร่วมกัน (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

คำว่า “ประชาธิปไตย” (democracy) มีรากเหง้ามาจากคำภาษากรีกว่า “demokratia” ซึ่งหมายถึง “การปกครองโดยประชาชน” (popular rules หรือ rule of the people) ที่เป็น

สมาชิกของสังคมการเมือง ทุกคนมีอำนาจในการตัดสินใจ บนพื้นฐานของความเท่ากัน มีหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียงเท่ากัน โดยมองประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นหลัก และยึดหลักเสียงข้างมาก ทั้งนี้ หลักเสียงข้างมากเป็นการให้ความหมายของประชาธิปไตยในมุมมองที่แคบกว่าเมื่อเทียบกับการให้ความหมายในประเด็นอื่น ๆ (ปิยฤดี ไชยพร, 2016) การให้ประชาชนทุกคนในทุกระดับในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อตัวพวกเขาด้วยตนเอง ไม่ว่าปัญหาเหล่านั้นจะมีความยุ่งยากซับซ้อนเพียงใดก็ตาม กระบวนการในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะนำมาซึ่งหนทางที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์และส่งผลดีต่อส่วนรวม (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

คำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นคำที่ไม่ว่าใครก็สามารถครอบครอง และแม้ประชาธิปไตยจะไม่ได้เป็นการปกครองที่ดีที่สุด แต่เกือบทุกรัฐในโลกต่างก็ต้องการที่จะเป็นประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามเงื่อนไขแวดล้อม เช่น เงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมการเมือง ทำให้การให้ความหมายของประชาธิปไตยมีหลากหลายแนวทาง (เบอร์นาร์ด คริก, 2557 : 19) แต่ก็มีแกนกลางร่วมกันคือ หมายถึง การปกครองโดยประชาชน (popular rule) ซึ่งร่วมกันตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมส่วนรวม โดยทุกคนมีอำนาจการตัดสินใจที่เท่าเทียมกัน (equal power) (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

ทั้งนี้ “การปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วม” ตีความได้ความหลากหลาย คือ การยึดหลักในการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก (majority rule) และในความหมายแบบกว้าง คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งต้องรับฟังผู้ที่เป็นเสียงส่วนน้อย (minority) ในสังคม (ปิยฤดี ไชยพร, 2016) แม้ว่า การให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” จะหลากหลาย แต่หลักการสากลของประชาธิปไตยมีองค์ประกอบร่วมกันได้แก่หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม หลักการเสียงข้างมาก (Majority rule) ควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) (วิทยากร เชียงกุล, 2007)

ในภาษาไทย คำว่า “ประชาธิปไตย” เกิดจากคำว่า “ประชา” ซึ่งหมายถึง “ปวงชน” สันนิษฐานกับ “อธิปไตย” ซึ่งหมายถึง “ความเป็นใหญ่” คำว่า “ประชาธิปไตย” โดยศัพท์จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน” ซึ่งหมายถึง “การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) และรูปแบบการปกครองที่ “ประชาชนทุกคนในประเทศมีสิทธิในการปกครองประเทศ” (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ม.ป.ป.)

จากการทบทวนความหมายเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทั้งในแง่ของการสืบทอดไปยังรากศัพท์ และการเน้นหลักสำคัญที่สังคมประชาธิปไตยให้คุณค่า ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจึงนิยามประชาธิปไตยว่าหมายถึง ระบอบการปกครองหนึ่งซึ่งประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยใช้อำนาจของตนเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารรัฐ โดยประชาชนทุกคนมีโอกาส และมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นและเจตนารมณ์ของตนได้อย่างเสรีและเท่าเทียมกันทุกคน อนึ่ง ในการให้คำนิยามดังกล่าว ผู้วิจัยมิได้มอง

ว่าประชาธิปไตยเป็นคำที่มีความหมายตายตัว หากแต่มุ่งให้คำนิยามนี้ เพื่อสะท้อนถึงพัฒนาการของคำนิยามของคำว่า “ประชาธิปไตย” ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและสังคม

2.1.2 พัฒนาการและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ระบอบ “ประชาธิปไตย” มีพัฒนาการและผ่านการต่อสู้มาอย่างยาวนาน จนเป็นระบอบการปกครองที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล และถูกมองว่าเป็นการปกครองที่เลวน้อยที่สุดในท่ามกลางหลักของการปกครองในแบบต่าง ๆ พัฒนาการดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการให้ความหมายแก่ “ประชาธิปไตย” ในช่วงเวลาต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งนัยความหมายจากช่วงเวลาเหล่านั้น มีผลต่อ ความเข้าใจประชาธิปไตยหลากหลายรูปแบบในปัจจุบัน

ประชาธิปไตยถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในสังคมของชาวกรีก โดยเกิดจากการให้ทุกคนในนครรัฐมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง แต่นั่นก็ไม่ได้หมายรวมถึง เด็ก ผู้หญิง คนต่างด้าว และทาส ซึ่งเป็นคนในจำนวนที่มากกว่าของผู้ที่มีสิทธิเกี่ยวข้องทางการเมือง ประชาธิปไตยในสังคมกรีก วิธีการรวบรวมคนจำนวนมากและประชุมร่วมทุกคนที่มีสิทธิทางการเมือง ที่เรียกกันว่า “ประชาธิปไตยทางตรง” ทำให้การหาข้อสรุปในแต่ละครั้งใช้เวลาในการประชุมที่ยาวนานและสิ้นเปลืองงบประมาณ และตรงกันข้ามกับ “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน” ที่ใช้ในปัจจุบัน การให้เลือกตัวแทนไม่เป็นที่ยอมรับในยุคกรีก ซึ่งนักคิดในยุคนั้นมองว่าผู้เป็นเจ้าของอำนาจไม่ควรอยู่ห่างไกลจากอำนาจ (เบอร์นาร์ด คริก, 2557 : 49-52)

อนึ่ง “ประชาธิปไตย” ที่เกิดขึ้นในยุคกรีกยังไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคน เพราะยังคงไม่ไว้วางใจต่อการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่ ซึ่งนักคิดกรีกมองว่าไม่มีคุณภาพเพียงพอที่จะเข้าร่วมตัดสินใจในทางการเมือง ตัวอย่างเช่น เพลโต ที่ระบุว่า ประชาธิปไตยคือการปกครองของคนจนและคนโง่ ที่มีอำนาจจากเสียงส่วนมากเหนือผู้ที่ได้รับการศึกษาและมีความรู้ ในทางกลับกันผู้นำที่ดีของรัฐควรมาจากผู้นำกลุ่มน้อยที่มีความรู้ มีคุณธรรม และอุทิศตนเองให้กับรัฐ เมื่อรัฐมีผู้นำที่มีคุณภาพก็จะสามารถนำพารัฐไปสู่ความเจริญก้าวหน้า มีระบบบริหารที่ดี ประชาชนจะมีชีวิตที่เป็นสุข ขณะที่ อริสโตเติล ได้ให้ความหมายที่ต่างออกไปว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึงการปกครองของคนส่วนน้อยโดยได้รับความเห็นชอบจากคนส่วนมาก โดยระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุดในบรรดาระบอบการปกครองอื่น ๆ แต่ก็ดีน้อยกว่าการปกครองโดยชนชั้นกลาง เพราะชนชั้นกลางเป็นคนที่มีความรู้ และมีคุณธรรมมากพอที่จะเป็นผู้ปกครองในรัฐและนำพารัฐไปสู่สิ่งที่ดี (เบอร์นาร์ด คริก, 2557 : 20)

ในโรมยุคสาธารณรัฐนิยม แนวคิดในเชิงประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับการตื่นรู้ของประชาชน ในแง่นี้ แมคเคียเวลลี ให้ความเห็นไว้ว่าการมีกฎหมายที่ดีไม่เพียงพอ แต่ต้องสร้างให้

ประชาชนมีความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอข้อกฎหมายของตนเองขึ้นมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดสำนึกในการอยู่ภายใต้กฎหมายที่ถูกตราขึ้น โดยไม่มีข้ออ้างในการที่จะไม่ปฏิบัติตาม จะเห็นได้ว่า การให้ความหมายของประชาธิปไตยในแนวทางนี้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ *หน้าที่* ของพลเมืองทั้งหมดที่จะต้องมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับชีวิตสาธารณะและกิจกรรมของรัฐ อย่างไรก็ตามจารีตของสาธารณรัฐนิยมแบบโรมันนั้น ก็ได้มีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยแบบที่รู้จักกันอย่างเป็นสากลในปัจจุบัน เพราะแนวคิดนี้ปฏิเสธการที่ทุกคนจะมีสิทธิลงคะแนนเสียงได้ โดยผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงมีเสียงผู้ที่มีคุณธรรมและเป็นผู้ชายที่แข็งแกร่งเท่านั้น (เบอร์นาร์ด คริก, 2557 : 25) ในยุคเรอเนซองส์ กระบวนการสร้างเสรีนิยมและกระบวนการสร้างประชาธิปไตยยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในบางครั้งเสรีนิยมกับประชาธิปไตยก็คล้อยจองกัน บางครั้งก็แยกจากกัน โดยในกลุ่มนักคิดสายเสรีนิยมนั้น ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจก มุ่งจำกัดอำนาจรัฐและมองเสียงข้างมากอย่างกังขา

จอห์น ล็อก หนึ่งในนักคิดกลุ่มนี้ ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์ ให้ความเห็นว่า มนุษย์แต่ละคนมีเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ รวมทั้งการจัดการกับทรัพย์สินสมบัติและกับตัวของเขาเองอย่างไรก็ได้ตามที่เห็นสมควร โดยไม่ตกเป็นทาสของเจตจำนงของผู้อื่น อย่างไรก็ตามเสรีภาพนี้อยู่ภายใต้กรอบเกณฑ์ของกฎธรรมชาติ (นอร์แบร์โต บ็อบบีโอ, 2558 : 8) ในขณะที่ อเล็กซิส เดอ ต็อกเกวิลล์ เชื่อว่า ชีวิตในสังคมต้องตั้งอยู่บนรากฐานของ “เสรีภาพ” และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอยู่เหนือความเสมอภาคทางสังคม (นอร์แบร์โต บ็อบบีโอ, 2558 : 76) ในแง่นี้ “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึงรูปแบบการปกครองที่ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจการส่วนรวมด้วยความโดยเสมอภาค อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยในฐานะรูปแบบการปกครองอย่างหนึ่ง อาจนำมาซึ่งอันตรายแห่งทรราชย์เสียงข้างมาก ซึ่ง“ไม่ว่าจะเป็นอำนาจของกษัตริย์หรือประชาชนก็ล้วนเลวร้ายเสมอ” (นอร์แบร์โต บ็อบบีโอ, 2558 : 77)

ในขณะเดียวกัน นักคิดสาย “อรรถประโยชน์นิยม” อย่างจอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่แม้จะไม่เชื่อในแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (นอร์แบร์โต บ็อบบีโอ, 2558 : 83) ได้เสนอมุมมองเสรีนิยมที่เป็นส่วนสำคัญของระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย ในปัจจุบัน คือ การจำกัดอำนาจรัฐแต่ก็เสนอให้รัฐสามารถแทรกแซงได้โดยชอบธรรมในการกระทำซึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนเองของปัจเจกบุคคลที่ล่วงล้ำผลประโยชน์ของบุคคลอื่น เพื่อส่งเสริมประโยชน์สุขของคนจำนวนมากที่สุดที่ควรได้รับการรับรองโดยกฎหมาย แนวคิดสายเสรีนิยม-อรรถประโยชน์นิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองในยุโรป เช่นการปฏิวัติในอังกฤษในศตวรรษที่ 17 ซึ่งรัฐสภากับประชาชนได้ล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และประกาศถึงสิทธิเสรีภาพที่ชาวอังกฤษ ควรได้รับอย่างเท่าเทียมกัน และอำนาจของรัฐสภาที่มีเหนือสถาบันกษัตริย์ในเวลาต่อมา แนวคิดดังกล่าวก็ได้ขยายไปในอาณานิคมอเมริกัน ซึ่งได้ลุกฮือขึ้นต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษ (เบอร์นาร์ด คริก, 2557 : 88-97)

แนวคิดสายเสรีนิยม-อรรถประโยชน์นิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย ถูกวิจารณ์ตอบโต้โดยนักคิดสายประชาธิปไตยที่เน้นเจตจำนงของประชาชนอย่าง ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ ที่ระบุว่า ไม่ว่าประชาชนจะมีการศึกษาหรือทรัพย์สินมากน้อยเพียงใด ทุกคนย่อมมีสิทธิ์ที่จะทำให้เจตจำนงของตนเป็นที่รับรู้ และเป็นประเด็นสำหรับสาธารณชนทั้งสิ้น เจตจำนงร่วมหรือผลประโยชน์ร่วมเป็นเรื่องที่บุคคลทั่วไปสามารถสำนึกได้เองจากประสบการณ์และสำนึกที่มีอยู่ในตัวเอง ซึ่งอาจจะมีมากกว่าคนที่มีการศึกษาสูงหรือคนในสังคมชั้นสูง ประชาธิปไตยในรูปแบบนี้จะนำไปสู่การปลดปล่อยทางชนชั้นหรือการปลดปล่อยจากการถูกกดขี่ และนำไปสู่ปรากฏการณ์การปฏิวัติทางสังคมต่าง ๆ (นอร์แบร์โต บ็อบบีโอ , 2558 : 5) เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้นักคิดสายนี้จะให้ความสำคัญกับการปกครองโดยประชาชน แต่กลับไม่มีที่ทางให้กับสิทธินัก แนวคิดที่เน้นเจตจำนงของประชาชนนี้ เป็นแรงผลักดันสำคัญต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ที่มุ่งขยายอำนาจอธิปไตยไปสู่ทุกชนชั้นในฝรั่งเศส โดยชูคำสำคัญ ได้แก่ เสรีภาพ (Liberty) เสมอภาค (Equality) และภราดรภาพ (Fraternity) (เบอร์นาร์ด คริก, 2557 : 119)

ท่ามกลางพัฒนาการอันยาวนานและเต็มไปด้วยการโต้แย้ง การทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยในปัจจุบันอาจแบ่งออกได้เป็น 6 แบบหลัก ๆ (ปิยฤดี ไชยพร, 2016) คือ

แบบที่ 1 ประชาธิปไตยแบบชุมปีเตอร์เรียน (Schumpeterian Democracy) ซึ่งให้ความสำคัญกับ "การจัดแจงเชิงสถาบันที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งการตัดสินใจทางการเมือง อันเป็นการตัดสินใจที่ให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลที่จะตัดสินใจผ่านการต่อสู้แข่งขันในการช่วงชิงคะแนนเสียงของประชาชน" กล่าวคือ กระบวนการที่ประชาชนมีบทบาท มีอำนาจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ผู้ลงสมัครแข่งขันทางการเมือง โดยพิจารณาจากแนวนโยบายของผู้ลงสมัครเลือกตั้ง เพื่อไปเป็นตัวแทนในการใช้อำนาจแทนตนเองไปจนครบวาระ เมื่อหมดวาระทางการเมืองก็ทำการมอบอำนาจคืนให้ประชาชน ในการมีอำนาจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอีกครั้ง (ปิยฤดี ไชยพร, 2016) ความเข้าใจประชาธิปไตยแบบนี้รวมไปถึงการกระจายอำนาจในสังคมออกไปยังกลุ่มที่มีความหลากหลายภายใต้รัฐ เช่น สมาคมธุรกิจ สหภาพแรงงาน กลุ่มทางศาสนา (เชิญ ชวิณณ์ ศรีสุวรรณ, 2552) เพราะมองว่าการแข่งขันของกลุ่มที่หลากหลายในสังคมจะช่วยในการรักษาตุลอำนาจ ในแง่ที่ว่ากลุ่มต่างๆ เหล่านั้นจะมีการประนีประนอมวิธีในการให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ โดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ ลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า ประชาธิปไตยพหุนิยม

แบบที่ 2 ประชาธิปไตยแบบประชานิยม (Populist Democracy) คือ การปกครองโดยประชาชน โดยไม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยมีฐานความเชื่อและให้คุณค่าสูงสุดในเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาค ความเข้าใจแบบนี้มองว่า เสรีภาพและความเสมอภาคคือคุณค่าสำคัญของประชาธิปไตย จะเป็นรองก็แต่เพียงคุณค่าแห่งการปกครองตนเองเท่านั้น นอกจากนี้ เสรีภาพและความเสมอภาคยังเป็นประโยชน์ต่อประชาธิปไตยในระยะยาวด้วย

เนื่องจากเอื้อให้ประชาชนสามารถก่อรูปเจตจำนงของตนได้อย่างเป็นเอกเทศ และเจตจำนงร่วมของประชาชน (general will) คืออำนาจสูงสุดในการปกครอง (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

แบบที่ 3 ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (Liberal Democracy) ซึ่งให้คุณค่าหลักอยู่ที่การเคารพสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของปัจเจก เช่น เสรีภาพทางความคิด เสรีภาพการสื่อสารและแสดงออก เสรีภาพของสื่อ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการครอบครองทรัพย์สิน เสรีภาพในการลงคะแนนเสียงและการดำรงตำแหน่งทางการเมือง เสรีภาพในการไม่ถูกจับกุมโดยไม่ชอบด้วยเหตุผล และหลักนิติรัฐ มีกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจฝ่ายตุลาการ จากกระบวนการแบ่งแยกอำนาจการปกครองตามรัฐธรรมนูญ อนึ่ง มุมมองนี้สอดคล้องกับแนวคิดสายเสรีนิยม ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคฟื้นฟูในยุโรป (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

แบบที่ 4 ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) คือ การให้คุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง มากกว่าการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลตามแบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ทั้งนี้ ผู้สนับสนุนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มองว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองคือองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้สำหรับชีวิตที่ดีของมนุษย์ และการป้องกันไม่ให้ตัวแทนทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจที่ได้รับมอบจากประชาชนไปในทางที่ผิด ถ้าเหตุผลสองข้อนี้ถูกต้องการมีส่วนร่วมก็ถือเป็นทั้งส่วนประกอบที่ขาดไม่ได้ของชีวิตที่ดีและเป็นเครื่องมือที่จำเป็นเพื่อบรรลุถึงสังคมที่ดีไปพร้อมกัน (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

แบบที่ 5 ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม (Social Democracy) โดยผู้สนับสนุนมุมมองนี้มองว่าความเป็นประชาธิปไตยควรครอบคลุมในทุกพื้นที่ของชีวิตแม้กระทั่งพื้นที่ส่วนตัว เช่น ชีวิตครอบครัวและในธุรกิจต่าง ๆ โดยในด้านการประกอบธุรกิจ นักประชาธิปไตยสังคมนิยมเห็นว่า ควรจำกัดอำนาจของเจ้าของธุรกิจหรือผู้จัดการธุรกิจขนาดใหญ่ เพราะการปล่อยให้เจ้าของธุรกิจมีอำนาจในการปกครองมากเกินไป จะนำมาซึ่งระบบที่เป็นทระราชย์ตามมา ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดว่า ส่วนใดบ้างที่ควรทำให้เป็นประชาธิปไตย และส่วนใดบ้างที่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่รัฐที่ต้องรับผิดชอบต่อสาธารณะ (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

แบบที่ 6 ประชาธิปไตยแบบไตร่ตรอง (Deliberative Democracy) ให้ความสำคัญกับคุณค่าสูงสุดแก่การปกครองโดยประชาชนและสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเท่า ๆ กัน โดยถือว่าทั้งคู่นี้มีความจำเป็นสำหรับอนาคตที่ดี การที่ทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมการเมืองโดยทุกคนล้วนมีความสัมพันธ์กัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกันเข้ามารวมตัดสินใจในปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมด้วยการร่วมไตร่ตรองปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกันผ่านกระบวนการร่วมไตร่ตรองอันเป็นการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเห็นร่วมกัน ต่างฝ่ายต่างมีข้อมูลที่จะใช้ในการชักจูงซึ่งกันและกันอย่างชอบด้วยเหตุผล ผู้สนับสนุนประชาธิปไตยแบบไตร่ตรอง มองว่าประชาธิปไตยในรูปแบบนี้ยังสามารถควบคุมปัญหาทระราชย์เสี่ยงข้างมากได้ (ปิยฤดี ไชยพร, 2016)

ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแต่ละสังคมมีพลวัตที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างของการเกิดขึ้นของแนวคิดประชาธิปไตยแบบลีนิน¹ ในปัจจุบัน ทั้งนี้ แนวคิดประชาธิปไตยแบบลีนินเน้นการใช้เทคโนโลยีให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงการลงคะแนนเสียงได้ด้วยตนเองในทุกเรื่องโดยไม่ต้องผ่านตัวแทน (สฤณี อาชวานันทกุล, 2557) นอกจากนั้น ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแต่ละสังคมยังมีลักษณะผสมปนเปกันไปขึ้นอยู่กับแนวคิดและประสบการณ์พื้นฐานของปัจเจกหรือกลุ่มคน บริบทด้านเวลาและพื้นที่ รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างปัจเจกหรือกลุ่มคน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมิติของประชาธิปไตยที่แต่ละสังคมหรือกลุ่มคนเลือกที่จะให้คุณค่าแตกต่างกัน

2.1.3 มิติของประชาธิปไตย

ตัวชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยอาจจำแนกได้ผ่านการพิจารณากระบวนการ การดำเนินงานทางการเมือง และผลที่ได้จากการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินงานทางการเมือง (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 6-7) ทั้งนี้ กระบวนการและผลที่ได้จากการดำเนินงานทางการเมืองและการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้องกับมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. นิติธรรม คือหลักการปกครองตามหลักกฎหมาย กติกาของสังคม การกระทำที่ถูกหรือผิดตามหลักกฎหมายของรัฐย่อมได้รับผลของการกระทำนั้นอย่างเสมอภาคกันทุกคนทุกหน่วยงาน เชื่อมโยงเข้ากับมิติของการควบคุม การบังคับใช้กฎหมายกับสังคม การควบคุมโดยรัฐตามสมควรและจำเป็น เช่น การควบคุมอาชญากรรม การใช้กฎหมายในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ทางสังคม แต่การควบคุมในลักษณะที่ผิดมักเกิดขึ้นกับรัฐที่เป็นการปกครองแบบเผด็จการซึ่งจะทำให้ยากต่อการก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย จากการใช้อำนาจออกกฎหมายควบคุมคนหมู่มาก แต่กลับเอื้อผลประโยชน์ต่อพรรคพวกของตนในการดักตวงผลประโยชน์จากสาธารณะ (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 28)

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านระบบตัวแทน และโดยตรง เช่นการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องเชิงนโยบาย ที่หมายถึงการมีส่วนร่วมในการมีอิทธิพล และเชื่อมโยงเข้ากับมิติอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการเข้ามามีส่วนร่วม

¹ แนวคิดประชาธิปไตยแบบลีนิน ถูกมองว่าเป็นการนำเอาข้อดีของประชาธิปไตยแบบทางตรงและประชาธิปไตยแบบตัวแทนมารวมเข้าด้วยกัน โดยใช้การจัดการข้อมูล และการรับส่งข้อมูลต่าง ๆ ผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจลงคะแนนเสียง โดยไม่ต้องผ่านผู้แทน ยกเว้นเสียแต่ว่าบุคคลนั้นจะยอมมอบคะแนนเสียงของตนให้กับคนที่ไว้วางใจในการออกเสียงในประเด็นนั้น ๆ แทน

ทางการเมืองของประชาชนเช่น มิติประชาสังคม จิตสำนึกเชิงชนชั้น เครือข่าย สุนัขเฝ้าบ้าน ทูตทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มผลประโยชน์ ชนชั้นกลาง อิทธิพล การเข้าถึง การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาชน ประชาธิปไตยทางตรง และประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 14)

3. เสรีภาพ คือ การได้รับการรับรองสิทธิทางการเมืองต่าง ๆ ในสังคม เช่น สิทธิเสรีภาพในการลงคะแนนเสียง สิทธิเสรีภาพในการรณรงค์ และการรวมกลุ่มทางการเมือง ตลอดไปจนถึงเสรีภาพส่วนบุคคลในการแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา การเข้าถึงทรัพยากรของสังคม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเมืองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ พหุนิยม ความหลากหลาย รัฐธรรมนูญนิยม การกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครอง การยอมรับหรือทนทานต่อความแตกต่าง คนส่วนน้อย การแบ่งเฉลี่ยอำนาจในการปกครอง การไม่ควบคุมหรือลดการควบคุม การแปรรูปกิจการของรัฐเป็นเอกชน และตลาดเสรี (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 21-23)

4. ความเท่าเทียม คือการรับรองสิทธิอันเท่าเทียมกันภายใต้ความหลากหลายทางเชื้อชาติ เพศ ศาสนา มุมมองหรือความคิดทางการเมือง ถูกเชื่อมโยงกับมิติการกีดกัน การเชื่อมโยงนี้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างมิตินี้กับมิติประชาธิปไตยอื่น โดยเฉพาะมิติของสิทธิเสรีภาพ เพราะการกีดกันส่งผลทำให้ความเป็นประชาธิปไตยถูกลดทอนลง (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 37)

5. ความรับผิดชอบของภาครัฐในแนวดิ่ง คือ การที่รัฐรับผิดชอบต่อประชาชน โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบจากองค์กรภาคประชาสังคม กลุ่มผลประโยชน์ และสื่อมวลชน เพราะรัฐประกอบขึ้นจากบุคคลที่มาจากความเป็นตัวแทนของภาคประชาชนในการเข้ามาทำหน้าที่แทน เชื่อมโยงไปยังมิติความโปร่งใส คอร์รัปชัน ระบบอุปถัมภ์ พวกพ้อง การเลือกปฏิบัติ สื่อมวลชน การกำกับดูแล ความเป็นอิสระ กฎที่ไม่เป็นทางการ ข้อมูลข่าวสาร ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ และการปกครองตามใจชอบ (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 7,19)

6. ความรับผิดชอบของภาครัฐในแนวนอน คือ ความรับผิดชอบระหว่างหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นไปตามแนวการตรวจสอบคานอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจ (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 7)

7. การตอบสนองของรัฐต่อประชาชน คือ การที่นโยบายรัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ทั้งนี้ การรับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก เนื่องจากปัจเจกมีความขัดแย้งในความต้องการของตัวเอง และปัจเจกไม่อาจเลือกเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ปัจเจกชนหนึ่งอาจมีความต้องการขัดแย้งกับอีกปัจเจกชนหนึ่ง ภาครัฐครอบงำความต้องการของประชาชน หรือทรัพยากรและงบประมาณในภาครัฐมีอยู่อย่างจำกัด และไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน หรือรัฐไม่มีอิสระในการตอบสนองความต้องการของประชาชน เพราะอิทธิพลจากองค์กรนอกประเทศที่รัฐเป็นสมาชิกอยู่ เชื่อมโยงเข้ากับมิติ

ประชานิยม อำนาจอธิปไตยของปวงชน และการสนับสนุนจากประชาชน (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 7,33)

8. การแข่งขัน คือ มิติของการแข่งขันทางการเมืองที่เปิดกว้างและยุติธรรม ซึ่งการแข่งขันเป็นกระบวนการและวิธีการที่สามารถกำหนดผู้ที่จะเข้ามาตอบสนองประเด็นต่าง ๆ ในสังคม โดยผ่านการแข่งขันที่มีทางเลือกหลากหลาย จากการเลือกของประชาชนส่วนใหญ่ให้เข้ามาเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของประชาชนการเลือกตัวแทนของประชาชน การหมุนเปลี่ยนทางอำนาจ อำนาจนิยม สหการนิยม การเป็นตัวแทน ความชอบธรรม ธรรมาภิบาล ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความรุนแรง สันติภาพ ความสงบสุข (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 36)

อนึ่ง มิติของประชาธิปไตยมีความหลากหลาย ซับซ้อน ซึ่งตัวชี้วัดในแต่ละมิติก็มีทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้งซึ่งกัน เช่น มิติของความเท่าเทียม และมิติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ โดยมิติของความเท่าเทียม อธิบายถึงสิทธิเสรีภาพว่า ประกอบด้วย สิทธิทางการเมืองคือสิทธิในการลงคะแนนเสียงและเลือกตัวแทน สิทธิพื้นฐานของพลเมือง ในการเลือกที่อยู่อาศัยอย่างเสรี และสิทธิทางสังคมคือการเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐานของสังคม นโยบายองค์ประกอบทั้งสามนี้อาจรวมถึงการจำกัดสิทธิเสรีภาพของปัจเจก เพื่อความเท่าเทียมกันทางสังคม (พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์, 2556 : 49)

2.2 ทฤษฎีขบวนการทางสังคม

ภายใต้หัวข้อนี้ ผู้วิจัยทบทวนประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการสร้างกรอบความคิดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์มุมมองของผู้ให้ข้อมูลในฐานะผู้เข้าร่วมในการกระทำรวมหมู่ (collection action) ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการทำกิจกรรมเคลื่อนไหว การติดต่อสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอก และการต่อต้านผู้มีอำนาจ หรือการกระทำรวมหมู่ของกลุ่มอื่น ๆ ทั้งนี้ ในกระบวนการเหล่านี้ ผู้ให้ข้อมูลจะสร้างและรู้ความหมายอยู่ตลอดเวลา

ทฤษฎีการสร้างกรอบความคิด

การสร้างกรอบความคิด หมายถึง “การต่อสู้เพื่อผลิตความคิดและความหมายต่าง ๆ เพื่อการระดมพลังและต่อต้านการระดมพลัง” (Benford and Snow, 2002 อ้างมาจาก มณีมัย ทองอยู่, 2557 : 107) โดยการตีความ หรือสร้างความหมายให้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตและบนโลก และจัดระบบให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจเพื่อเพิ่มมวลชนในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวผ่านกรอบความคิดของการกระทำรวมหมู่ 3 กรอบ คือ การสร้างกรอบคิดในการวินิจฉัยปัญหา

หมายถึง การระบุปัญหา ที่มาหรือสาเหตุของปัญหา รวมถึงการตีความถึงตัวกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหา (มณีมัย ทองอยู่, 2557 : 108-109) ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมการกระทำรวมหมู่ยังสร้างกรอบโครงสร้างความคิดในการหาทางออกของปัญหา โดยการหาข้อเสนอ แผนการ หรือยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญา ผ่านการเลือกใช้คำพูดที่เป็นการสร้างแรงจูงใจในการกระตุ้นให้คนกลุ่มอื่น ๆ เข้าร่วมกระบวนการเพื่อหาทางแก้ไขปัญา (มณีมัย ทองอยู่, 2557 : 110-113)

หากกระบวนการในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ทีประสบปัญหามาเข้าร่วมไม่สำเร็จ ก็จะต้องมีกระบวนการในการสร้างพันธมิตรทางกรอบโครงสร้างความคิด ซึ่งแยกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ประเภทแรก การเชื่อมโยงกรอบโครงสร้างความคิด ซึ่งมีความสอดคล้องกันตั้งแต่ 2 กรอบขึ้นไป โดยเน้นที่การเชื่อมโยงระหว่างองค์การการเคลื่อนไหวกับปัจเจกที่มีความคับข้องใจและต้องเผชิญกับปัญหาแบบเดียวกับคนในขบวนการ ใช้วิธีการเชื่อมโดยการเชื่อมประสานและขยายฐานความคิดให้มีความชัดเจน เชื่อมโยงกับชีวิตของปัจเจกเหล่านั้น ผ่านประเภทที่สอง การขยายกรอบโครงสร้างความคิด *ด้านค่านิยม* คือ การจินตภาพถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นหรือที่ควรจะเป็นเมื่อกระบวนการบรรลุผล เช่น เรื่องประชาธิปไตย เชื่อมโยงกับค่านิยมเรื่องความเสมอภาค เสรีภาพ ค่านิยมในสิทธิการแสดงออก ค่านิยมในการแสดงความคิดเห็นและ ประเภทที่สาม การขยายกรอบโครงสร้างความคิด *ด้านความเชื่อ* คือ การสร้างให้เกิดความความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับคุณลักษณะของสิ่งนั้น เช่น การเชื่อมโยงว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยคือการปกครองที่ดีที่สุด เป็นต้น และความเชื่อยังเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อกระบวนการด้วย ซึ่งการขยายกรอบโครงสร้างความคิดทั้งค่านิยมและความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมนุษย์ทุกคน และประเภทที่สี่ การยึดกรอบโครงสร้างความคิดของกระบวนการให้มี *ความเป็นรูปธรรม* ชัดเจนและสอดคล้องกับประเด็นปัญหา รวมทั้งมีการสร้างเครื่องมือเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับปัญหาเพื่อขยายฐานมวลชนของขบวนการ (มณีมัย ทองอยู่, 2557 : 114-123)

เมื่อกระบวนการขององค์การดำเนินไปแล้วพบว่า กรอบโครงสร้างความคิดที่องค์กรเคลื่อนไหวไม่สอดคล้อง หรือขัดกับจริยธรรมทางสังคมและวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในสังคม ขบวนการจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจหรือค่านิยมใหม่ขึ้นมาแทนกรอบความคิดเดิม ซึ่งการเปลี่ยนกรอบโครงสร้างความคิดมี 2 รูปแบบ คือ การเปลี่ยนกรอบโครงสร้างความคิดในขอบเขตเฉพาะ หมายถึง การเปลี่ยนกรอบโครงสร้างความคิดที่สามารถจำกัดขอบเขตและสามารถมองแยกออกจากกันได้ แม้ว่าเรื่องต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และอีกรูปแบบก็คือ การเปลี่ยนกรอบโครงสร้างความคิดแบบอธิบายความครอบคลุมหมด หมายถึง การเปลี่ยนระบบคิดทั้งหมดแบบถอนรากถอนโคน หรือเปลี่ยนแนวคิดไปเป็นชั่วคราวข้ามกับความคิดแบบเดิม ๆ ที่สังคมได้อธิบายหรือยึดเป็นแนวในการปฏิบัติมาก่อน (มณีมัย ทองอยู่, 2557 : 124-126)

ทั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลให้กรอบความคิดประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของกรอบความคิด โดยปัจจัยหลักที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จมีทั้งหมด 3 ประการได้แก่ ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือของกรอบความคิดที่ต้องมีความสอดคล้องกันของความเชื่อ ข้ออ้าง และการกระทำ เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กรอบความคิด ปัจจัยที่สอง คือ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนกรอบความคิด กล่าวคือ ต้องมีความสอดคล้องกันระหว่างกรอบความคิดกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในเชิงประจักษ์ และปัจจัยสุดท้าย คือ ความน่าเชื่อถือของผู้สร้างกรอบความคิด โดยหากผู้สร้างกรอบความคิดมีความเชี่ยวชาญ เป็นผู้ที่สังคมให้การยอมรับ หรือเป็นที่เคารพนับถือของผู้ให้การสนับสนุนขบวนการ กรอบความคิดนั้นก็จะมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จและน่าเชื่อถือมากขึ้น (มณีมัย ทองอยู่, 2557 : 127-129)

นอกจากความสำเร็จของกรอบความคิดจะขึ้นอยู่กับ การสร้างความน่าเชื่อถือให้กรอบความคิด ยังขึ้นอยู่กับความสำคัญของกรอบความคิดที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในมิติด้านความเป็นศูนย์กลางและในมิติด้านความสอดคล้อง โดยในมิติด้านความเป็นศูนย์กลางต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของกรอบความคิดด้านความเชื่อ ค่านิยม ฐานคติเดิม และประสบการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมของมวลชน ซึ่งจะทำให้การระดมมวลชนสำเร็จได้มาก เนื่องจากมวลชนเห็นและให้ความสำคัญกับขบวนการ ส่วนมิติด้านความสอดคล้องนั้น กรอบความคิดต้องสอดคล้องกับเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงทางวัฒนธรรม ยิ่งกรอบความคิดนั้นมีความสอดคล้องกับเรื่องเล่าที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมของมวลชน ก็จะส่งผลให้การระดมมวลชนประสบผลสำเร็จได้ด้วยเช่นกัน (มณีมัย ทองอยู่, 2557 : 130-131)

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์การเมืองภาคประชาชน : ความคิดและปฏิบัติการของ “นักกิจกรรมทางการเมือง” ในปัจจุบัน ของอุเชนทร์ เชียงแสน ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและพัฒนาการทางความคิดของนักกิจกรรมทางการเมืองจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ อุเชนทร์ เชียงแสน ระบุว่าตั้งแต่ยุคหลังพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยล่มสลาย นักกิจกรรมทางการเมือง ต้องการประชาธิปไตยเต็มใบในระบบรัฐสภา โดยใช้กิจกรรมทางการเมืองและร่วมมือกับพรรคการเมือง และนักการเมือง ในการต่อสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตยเต็มใบ ต่อมาในช่วงยุคหลังเหตุการณ์ พฤษภาคม 2535 จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2543 นักกิจกรรมทางการเมืองมีแนวคิดที่ต่อต้าน นักการเมือง นายทุน ข้าราชการ ทหาร ต่อต้านทุนนิยม ต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ และวิพากษ์วิจารณ์รัฐสภาและประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างรุนแรง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเมืองภาคประชาชนให้คู่ไปกับประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ภายใต้วาทกรรม “การเมืองภาค

ประชาชน” และในช่วงยุคหลังรัฐบาลทักษิณ นักกิจกรรมทางการเมืองมีแนวคิดว่ารบอบทักษิณ ซึ่งถูกเรียกว่า “ทุนนิยมสามัญ หรือเผด็จการทุนนิยม” เป็นศัตรูของการพัฒนาตามระบอบประชาธิปไตย จึงใช้วิธีการเคลื่อนไหวเผชิญหน้ากับรัฐบาล และใช้การเมืองบนท้องถนนเพื่อขับไล่รัฐบาลในนาม “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” และร่วมมือกับกลุ่มอนุรักษ์นิยม-กษัตริย์ ข้าราชการ ทหาร และตุลาการ โค่นล้มรัฐบาลทักษิณเพื่อปฏิรูปและสร้างการเมืองใหม่ (อุเชนทร์ เชียงเสน, 2556)

อัจฉรา รักยุติธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเมืองของการลดทอนความเป็นการเมือง : การปรับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน รัฐ และประชาชน โดยชี้ให้เห็นว่าเอ็นจีโอไทยพยายามในการนิยามความหมายให้กับตนเอง โดยนิยามตนเองอยู่ในแนวของวัฒนธรรมชุมชน เมื่อแนวคิดสายวัฒนธรรมชุมชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่ร่วมมือกันระหว่างรัฐกับเอ็นจีโอ เช่น กองทุนเพื่อสังคม (SIF) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) และกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) ในปัจจุบันเอ็นจีโอมีแนวทางในการปฏิบัติงานอุดมการณ์ และความคิดในการทำงานที่มุ่งตรวจสอบและทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างเอ็นจีโอกับการพัฒนาของรัฐ และประชาชนผ่านการทำงานของเอ็นจีโอในสามด้าน ได้แก่ การส่งเสริมเกษตรยั่งยืน การสำรวจแนวเขตที่ดินในเขตป่า และการผลักดันการออกโฉนดชุมชน ในการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของรัฐ เอ็นจีโอ และชาวบ้าน ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมการเมืองและเศรษฐกิจเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งเอ็นจีโอได้จัดบทบาทตนเองในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการแสดงบทบาทวิพากษ์วิจารณ์ต่อรอง และท้าทายอำนาจรัฐ แต่อีกด้านหนึ่งก็พยายามที่จะสร้างพื้นที่ทางการเมืองด้วยการร่วมมือกับรัฐ (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2557)

ในบทวิพากษ์ “การเมืองภาคประชาชน” ในประเทศไทย : ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ เควิน อีววิสัน ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาที่แย่งชิงพื้นที่คืนจากรัฐบาลที่นำโดยพรรคไทยรักไทยซึ่งมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี โดยใช้ยุทธวิธีการกดดันรัฐด้วยการใช้การเมืองบนท้องถนน เนื่องจากประสบปัญหาการถูกแย่งฐานมวลชนอันเป็นผลจากการที่รัฐบาลใช้นโยบายประชานิยมในการบริหารประเทศซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของมวลชนรากหญ้า ทำให้ฐานมวลชนของเอ็นจีโอหันไปให้การสนับสนุนพรรคการเมืองอย่างพรรคไทยรักไทย และความสัมพันธ์ระหว่างฐานมวลชนคนรากหญ้ายับกับรัฐมีความแน่นแฟ้นขึ้น การที่เอ็นจีโอพยายามที่จะดึงฐานมวลชนเดิมกลับมาทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรภาคประชาชน เอ็นจีโอเลวร้ายลง ในขณะเดียวกันองค์กรภาคประชาชนได้หันไปสร้างความสัมพันธ์กับชนชั้นข้าราชการชั้นสูงหรือกลุ่มทุนอื่น ๆ เพื่อที่จะคานอำนาจ และลดอำนาจรัฐบาลไทยรักไทย ด้วยการสร้างวาทกรรม “เผด็จการรัฐสภา” เพื่อโจมตีการดำเนินนโยบายของรัฐบาล รวมไปถึงการสร้างวาทกรรม “กู้ชาติ” และวาทกรรม “ละเมิดพระราช

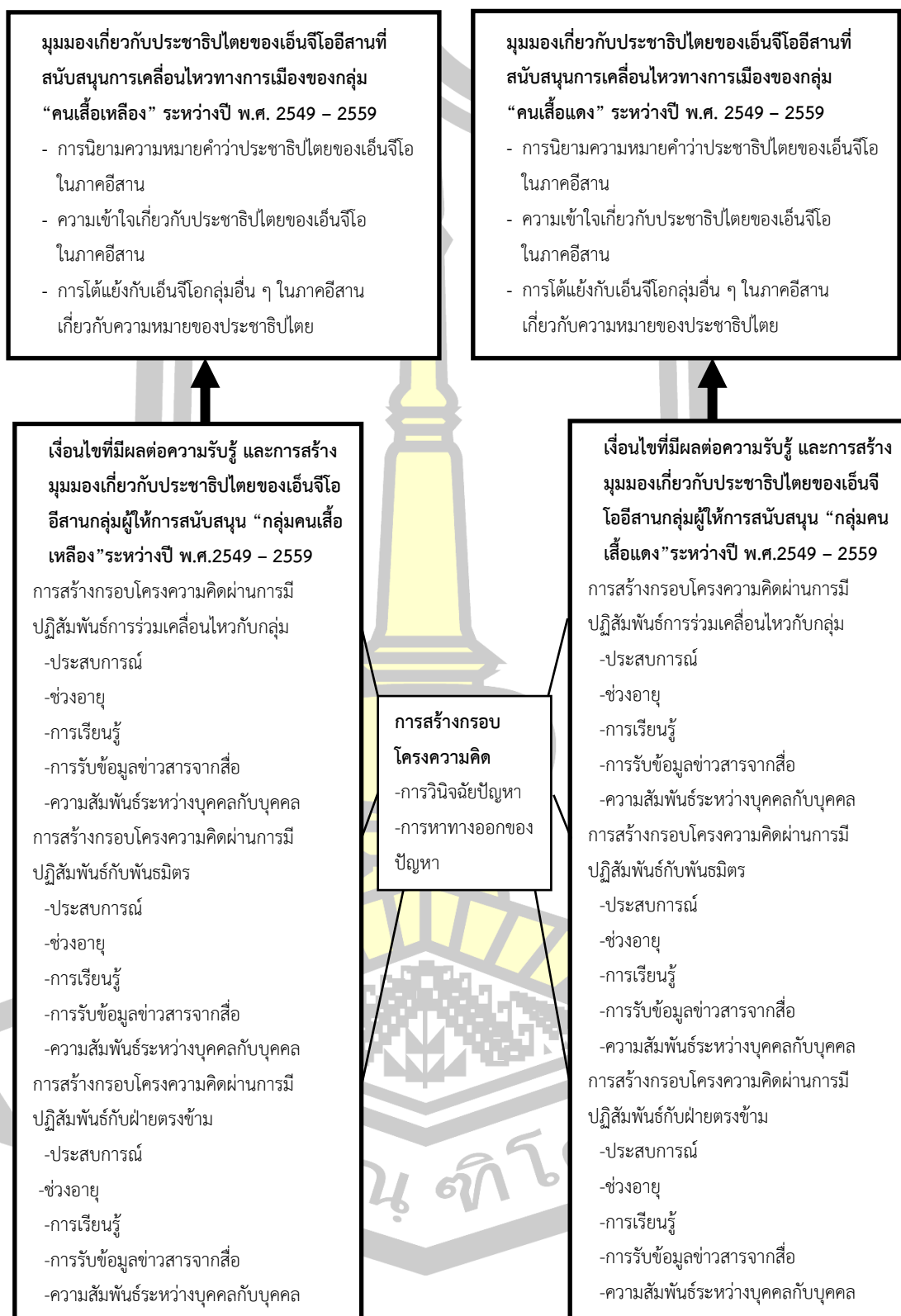
อำนาจ” ในขบวนการต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทย การดำเนินการดังกล่าวนำไปสู่การตั้งกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เพื่อระดมมวลชนในการออกมาคัดค้านรัฐบาลได้สำเร็จ แต่งานชิ้นนี้ระบุว่า แนวทางของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ก็ไม่ได้เป็นแนวทางที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย เนื่องจากขบวนการพันธมิตรฯ เป็นขบวนการของชนชั้นกลางและชนชั้นสูงไม่มีบทบาทชนชั้นล่าง หรือไม่มีมิติของการต่อสู้ทางชนชั้น และไม่มีทิศทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาประชาธิปไตย (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิสัน, 2552)

งานวิจัยที่ผู้วิจัยเลือกมาทบทวนนี้สะท้อนบทบาทของเอ็นจีโอไทยในภาพรวม โดยงานสองชิ้นหลังบ่งชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่าเอ็นจีโอได้พยายามสร้างภาพแทนชุมชนและชาวบ้านและพยายามแย่งชิงพื้นที่คืนจากการที่รากหญ้าหันไปสนับสนุนพรรคการเมืองและรัฐบาลพรรคไทยรักไทย อย่างไรก็ตาม งานทั้งสามชิ้นมีจุดเน้นที่ต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่งานของ เก่งกิจ และฮิววิสัน เน้นเสนอว่า ขบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมไทย ซึ่งพวกเขาระบุว่า “ใช้แนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่” ซึ่งไม่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย งานของ อัจฉรา รักยุติธรรม เน้นเสนอว่าความสัมพันธ์ระหว่างเอ็นจีโอกับชุมชนต้องเปลี่ยนไปจากเดิม โดยเอ็นจีโอพยายามที่จะเป็นตัวแทนในการเรียกร้องความยุติธรรม ความเท่าเทียม และการจัดการตนเองให้กับคนในชุมชน แต่การปรับเปลี่ยนบทบาทของเอ็นจีโกลบีย้อนมาทำลายความเท่าเทียมของคนชนบท ในการนิยามความหมายเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ลดทอนคุณค่า ความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเพิกเฉยต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนของชาวบ้าน อนึ่ง งานของอัจฉรา รักยุติธรรมระบุว่า ยังมีเอ็นจีโอบางกลุ่มที่เห็นความสำคัญและยังคงแนวทางการปฏิบัติงานที่ยึดฐานมวลชนในชุมชนและยังคงบทบาทการเป็นกระบอกเสียงในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับชาวบ้าน

ในส่วนองงานของ อุเชนทร์ เชียงแสน ที่ศึกษาความคิดและปฏิบัติการของ “นักกิจกรรมทางการเมือง” ตั้งแต่ยุคช่วงหลังป่าแตก พ.ศ. 2524 จนถึง พ.ศ. 2553 ทำให้เห็นถึงความแตกแยกทางความคิดในกลุ่มนักกิจกรรมทางการเมืองในแต่ละยุคสมัยและการปรับเปลี่ยนพันธมิตรทางการเมืองเพื่อการต่อสู้ที่มีเป้าหมายในการสร้างประชาธิปไตย

สำหรับงานวิจัยของผู้วิจัยนั้นจะกล่าวถึงเฉพาะในเรื่องของมุมมองว่าด้วยเรื่องประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 ซึ่งถือเป็นช่วงที่เอ็นจีโากลุ่มต่าง ๆ ออกมาแสดงจุดยืนทางการเมืองอย่างเปิดเผย และเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกี่ยวกับการให้คำอธิบายเกี่ยวกับประชาธิปไตย

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

พัฒนาการทางความคิดทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของเอ็นจีโอในภาคอีสาน

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอภูมิหลังของเอ็นจีโอไทย โดยเป็นการทำความเข้าใจถึงพัฒนาการทางความคิดทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของเอ็นจีโอไทย ภายใต้บริบททางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวิเคราะห์ว่า เอ็นจีโอที่ปฏิบัติงานในภาคอีสานมีมุมมองอย่างไรเกี่ยวกับประชาธิปไตยภายใต้บริบททางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2549–2559 และเงื่อนไขใดบ้างที่ส่งผลต่อความรับรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549–2559 โดยผู้วิจัยนำเสนอภูมิหลังดังกล่าวผ่านการเรียงลำดับพัฒนาการทางความคิดทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของเอ็นจีโอไทย จากช่วงก่อนทศวรรษ 2510 จนถึงปัจจุบัน

3.1 องค์การพัฒนาเอกชนไทยก่อนทศวรรษ 2510

องค์การพัฒนาเอกชน หรือเอ็นจีโอ หมายถึง กลุ่มผู้สนใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา เป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์ที่ไม่ใช้รัฐมีบทบาทในการทำงาน พัฒนาสังคม หาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกับชาวบ้าน หรือเป็นแกนนำหลักในการเรียกร้องต่อรัฐบาล หรือเจรจาต่อรองกับรัฐบาลในประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน เช่น ปัญหาเรื่องที่ดิน ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาเรื่องสินค้าเกษตร เป็นต้น

งานสังคมสงเคราะห์ถือเป็นจุดเริ่มต้นขององค์กรเอกชน หรือเอ็นจีโอ โดยเป็นการจัดตั้งองค์กรไม่แสวงกำไรของพระมหากษัตริย์ ชนชั้นสูงและข้าราชการชั้นสูง ท่ามกลางการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ตัวอย่างเช่น จากการก่อตั้ง “สภาอุณาโลมแดง” หรือที่รู้จักกันในนาม “สภากาชาด” ในปัจจุบัน สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า และองค์กรทางศาสนา (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุพล มุละดา, 2544 : 51) ต่อมาในยุคของการปฏิรูปการปกครองสู่ระบอบการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญของคณะราษฎรในช่วง พ.ศ. 2475-2500 เป็นช่วงที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลายภาคส่วน ทั้งในกลุ่มของนายทหาร พลเรือน หรือข้าราชการชั้นสูงที่มีความพยายามในการก่อกบฏโค่นล้มรัฐบาลหลายครั้ง (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์, 2550 : 57) ผวนวกกับปัญหาจากสภาวะเงินเฟ้อ และการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคอันเป็นผลจากสงครามโลกครั้งที่สอง ชนชั้นสูงในไทยจึงได้ร่วมกันก่อตั้งองค์การการกุศลต่าง ๆ ขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อบรรเทาทุกข์และสงเคราะห์ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในสังคมเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม ต่อมาในทศวรรษ 2510 ก็เริ่มที่จะไม่นับงานในลักษณะสังคมสงเคราะห์ว่าเป็นงานพัฒนาในแบบของตน ต่างจากการทำงานซึ่งเน้นการพัฒนาคนในลักษณะสังคมสงเคราะห์ ซึ่ง

เป็นเพียงการหยิบยื่นสิ่งของให้ หรือถูกควบคุม สนับสนุนของเอ็นจีโอ แม้ว่าเอ็นจีโอจะมีความเป็นองค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐและเป็นอิสระจากการแทรกแซงของรัฐ แต่เอ็นจีโอบางองค์กรก็ยังอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ นักการเมือง และนักธุรกิจ (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2557 : 25)

เมื่อรัฐบาลไทยได้เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกขึ้นใน พ.ศ. 2504 เพื่อพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย องค์กรเอกชนต่าง ๆ ก็ได้ปรับบทบาททางสังคมของตนภายใต้แนวทางของการพัฒนาสังคมและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเป็นอิสระจากการควบคุมและแทรกแซงจากรัฐบาล และมีการสนับสนุนเงินทุนจากทั้งในและต่างประเทศในการจัดตั้งองค์กรในการพัฒนาขึ้นในสังคมไทย เช่น โครงการบัณฑิตอาสาสมัครซึ่งได้รับงบประมาณจากประเทศแคนาดา ใน พ.ศ. 2509 (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2557 : 25) โดยทั้งสององค์กรเน้นให้นักพัฒนาเข้าไปทำงานในพื้นที่ร่วมกับประชาชน วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551 : 5) อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาในการหาแนวทางการพัฒนาที่เป็นทางเลือกให้กับชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าในช่วงก่อนทศวรรษ 2510 องค์กรพัฒนาเอกชนไทยยังไม่มีแนวความคิดทางการเมือง หรือการเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งมีความสัมพันธ์ในแง่ของการสนับสนุนและร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ และไม่ปรากฏความขัดแย้งหรือการแย่งชิงพื้นที่ทางสังคมระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกับรัฐบาล

3.2 องค์กรพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2510

องค์กรพัฒนาเอกชนเกิดขึ้นในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 2510 เน้นการทำงานที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (People-Centered NGOs) จากการเกิดขึ้นของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยที่จังหวัดชัยนาท ซึ่งต่อมาได้มีการจัดตั้งองค์กรที่ทำงานด้านการพัฒนาตามมาอีกจำนวนหนึ่ง เช่น มูลนิธิโกมลคีมทอง ซึ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2514 มีจุดประสงค์เพื่อทำงานพัฒนาร่วมกับชาวบ้านด้วยการเน้นให้คนในชุมชนได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และพยายามถ่วงดุลการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2544 : 21) ซึ่งแนวทางนี้กำลังเป็นที่นิยมทั้งในและต่างประเทศ โดยเข้ามาให้การสนับสนุนการพัฒนาทางเลือก และเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยในช่วงเวลาดังกล่าว

ท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2510 นับตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 บรรยากาศในการถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดที่

เชื่อมโยงกับประเด็นความเป็นธรรมในสังคมแพร่หลายเป็นอย่างมาก ในหมู่นักพัฒนาเอกชนที่ทำงานในชนบทของไทยโดยในระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เกิดการรวมตัวกันของคนหลายกลุ่ม เช่น นักศึกษา เกษตรกร และผู้ใช้แรงงาน เพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง ในประเด็นเกี่ยวกับสวัสดิการแรงงาน ค่าแรงขั้นต่ำ และการประกันราคาผลผลิตองค์กรที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ได้แก่ สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมสิทธิและเสรีภาพเพื่อประชาชน สหภาพดังกล่าวนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุรพล มุละดา, 2544 : 65) หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นักศึกษาได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชนบทอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นภายใต้โครงการพัฒนาชนบทแม่กลอง ด้วยการร่วมมือของ 3 มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใน พ.ศ. 2517 แนวทางการทำงานของเอ็นจีโอไทยยังคงเน้นการเข้าไปทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้านที่เข้าไม่ถึงการพัฒนาของรัฐ จากนั้นไม่นานในช่วง พ.ศ. 2519 วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดจากการปะทะกันของอุดมการณ์ทางการเมืองในยุคสงครามเย็นทหารยังคงมีบทบาทสำคัญในการปกครองประเทศ ทำให้เกิดการกวาดล้างผู้เข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ชนบทของไทยโดยเชื่อว่าถ้าชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลมีความอยู่ดีกินดีก็จะไม่เข้าร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์ ภายใต้ข้อสันนิษฐานดังกล่าวรัฐบาลจึงใช้วิธีการผลิตซ้ำอุดมการณ์ชาตินิยมร่วมกับการใช้ยุทธศาสตร์ “การพัฒนาเพื่อความมั่นคง” (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2557 : 26) เพื่อให้คนชนบทเลิกให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

บทบาทของเอ็นจีโอในช่วงเวลานี้มีความหลากหลาย เนื่องจากปรากฏการณ์ทางการเมืองส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล เอ็นจีโอบางกลุ่ม เช่น สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เลือกที่จะแสดงบทบาทในสังคมด้วยการเป็นคนนำหรือจัดตั้งกลุ่มขึ้นเนื่องจากปรากฏการณ์ทางการเมือง บทบาทต่าง ๆ ของเอ็นจีโอกลุ่มนี้ เช่น บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล โดยกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา บทบาทด้านการขึ้นรัฐบาล ด้านการเรียกร้องให้มีการขึ้นค่าแรงขั้นต่ำและราคาผลผลิตโดยกลุ่มเกษตรกรและผู้ใช้แรงงาน บทบาทด้านการพัฒนาประชาธิปไตย โดยการส่งอาสาสมัครเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในชุมชน บทบาทในการรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ และบทบาทในการส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร เพื่อรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง จะเห็นได้ว่าในช่วงนี้เอ็นจีโอในกลุ่มนี้มีแนวคิดในการสร้างสังคมเพื่อที่จะนำไปสู่การปกครองตนเองของประชาชนและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมท่ามกลางโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาลที่ไม่ชอบธรรมตลอดจนทำให้ชาวบ้านตื่นตัวในการรักษาสิทธิของตนเอง (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุรพล มุละดา, 2544 : 65-67)

ในขณะเดียวกันเอ็นจีโอบางองค์กร เช่น สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ลดบทบาทการทำงานด้านการพัฒนาลงรวมทั้งเอ็นจีโอในภาคอีสาน เนื่องจากเกรงจะถูกกล่าวหาว่าเคลื่อนไหวร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้การทำงานในช่วงของเอ็นจีโอไทยนี้ไม่มีการเคลื่อนไหวอะไรมากนัก เว้นแต่ยังคงบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาระเบิดของชาวบ้าน ช่วยเหลือชาวบ้านที่ขาดแคลน และส่งเสริมให้จัดตั้งธนาคารข้าวในชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2544 : 22)

3.3 องค์กรพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2520

การดำเนินงานด้านการพัฒนาของเอ็นจีโอได้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2520 โดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลประกาศใช้คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 66/23 ซึ่งมีหลักการในการประนีประนอมกับผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยอาวุธกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) โดยเปิดทางให้กับผู้ที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2519 กว่า 3,000 คน ให้ออกจากป่ากลับสู่เมืองในนาม “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” คนเหล่านี้จำนวนมากหันมาให้ความสนใจกับงานด้านการพัฒนาในพื้นที่ชนบท

ช่วงเวลาดังกล่าวตรงกับที่รัฐบาลเน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ในทศวรรษ 2520 เอ็นจีโอไทยมุ่งทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ชนบท ซึ่งมีเป้าหมายให้คนชนบทพึ่งพาตนเอง และเป็นอิสระจากการครอบงำและถูกเอารัดเอาเปรียบจากรัฐและระบบทุนนิยม พัฒนาชนบทให้มีความทันสมัยในแง่วัตถุและสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานและพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์ การเร่งรัดในการพัฒนาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคนในชนบท เช่น การถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางจากการที่ต้องพึ่งระบบตลาด รายได้เกิดการกระจุกตัวอยู่ที่เจ้าของที่ดินรายใหญ่จากการเก็บค่าเช่าที่ดินที่สูงขึ้น เหล่านี้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวนาชาวไร่กับเจ้าที่ดิน ที่เรียกเก็บค่าเช่าในอัตราที่สูงประกอบกับราคาขายผลผลิตที่ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง พื้นที่ในเมืองเกิดปัญหานายจ้างที่กดขี่ค่าแรงกับชนแรงงาน ในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ในพื้นที่ภาคอีสานรัฐและนายทุนได้เข้ามาลงทุนสัมปทานขุดเจาะเหมืองแร่ สร้างเขื่อน และสัมปทานป่าไม้ ส่งผลให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อนำไปใช้พัฒนาเมือง (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2544 : 22)

ที่มาของผู้ปฏิบัติงานเอ็นจีโอและอุดมการณ์ทางการเมืองทำให้ยุทธศาสตร์การทำงานของเอ็นจีโอมีความแตกต่างหลากหลาย (Somchai 2002, อ้างใน อัจฉรา รักยุติธรรม, 2557: 31) การทำงานของเอ็นจีโอจึงแยกออกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทาง “วัฒนธรรมชุมชน” และ แนวทาง “เศรษฐศาสตร์การเมือง” โดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน เน้นให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตคนในชุมชน วัฒนธรรมในชุมชน เชื้อในศักยภาพของคนในชุมชน และไม่เคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยวิธีการที่

รุนแรง คนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและรู้สึกผิดหวังกับแนวทางการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จึงเลือกที่จะปฏิเสธการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการที่รุนแรง ไม่ให้ความสำคัญกับการเมืองและการยึดอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม แต่เน้นเป็น “ผู้ปฏิบัติ” เพื่อแก้ปัญหาชาวบ้าน (ใจ อึ๊งภากร, 2554 อ้างในอัจฉรา รักษ์ดิตรม, 2557 : 31) เช่น การใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนด้วยการรวมกลุ่มทำธุรกิจชุมชน การทำเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น ส่วนในแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง เอ็นจีโอในกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่เคยเป็นผู้ร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองและเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่นเดียวกับแนวทางแรกและเข้ามาทำงานเอ็นจีโอ โดยมีบทบาทด้านการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบวัฒนธรรมไม่สามารถแก้ปัญหาในพื้นที่ได้ (อัจฉรา รักษ์ดิตรม, 2557 : 32) ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนชนบท (กป.อพช.) ขึ้นใน พ.ศ. 2528 เพื่อเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายเอ็นจีโอที่มีส่วนในการพัฒนาสังคม

3.4 องค์กรพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2530

ในช่วงต้นทศวรรษ 2530 เป็นยุคของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ทำให้ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติมีความรุนแรงยิ่งขึ้น และทำให้บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านการพัฒนาชนบทเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วท่ามกลางบริบทดังกล่าว เอ็นจีโอสายวัฒนธรรมชุมชนได้เคลื่อนไหวต่อต้านการเข้ามาของนักธุรกิจ และนักลงทุนต่างประเทศในประเทศไทย โดยในพ.ศ. 2533 เอ็นจีโอไทยได้เคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องทรัพยากร และสิทธิชุมชนอย่างแพร่หลายท่ามกลางความวิตกว่าประเทศไทยกำลังจะก้าวไปสู่วิกฤติทางทรัพยากรจากการร่วมมือกับบริษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศ และเมื่อคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งนำโดย พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ได้เข้าทำการยึดอำนาจรัฐบาลพลเรือนใน พ.ศ. 2534 เอ็นจีโอไทยก็ได้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านคณะ รสช. ในนามของกลุ่ม “คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย” (ครป.) (ศรีสุวรรณ จรรยา, 2550 : 95-96) ต่อมาเอ็นจีโอบางกลุ่มได้ร่วมต่อต้าน รสช. กับสมาพันธ์ประชาธิปไตย¹ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์เดินขบวนต่อต้านรัฐประหาร และการ

¹ เป็นองค์กรนำในการต่อสู้กับเผด็จการทหารคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 มีนายแพทย์สันต์ หัตถิรัตน์ เป็นประธาน หลังเหตุการณ์ใน พ.ศ.2535 มีบทบาทในการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเมือง จนนำมาสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญใน พ.ศ.2540 และมี ประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ เป็นประธานสมาพันธ์ประชาธิปไตยในปัจจุบัน

ปราบปรามผู้ชุมนุมเดินขบวนในเดือนพฤษภาคม 2535

หลังจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ตลอดครึ่งหลังของ ทศวรรษ 2530 เอ็นจีโอไทยฝ่ายวัฒนธรรมชุมชน และฝ่ายเศรษฐศาสตร์การเมือง เริ่มลดความแตกต่างระหว่างกันลงและหันมาให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่มีความรุนแรงขึ้น และส่งผลกระทบในวงกว้างต่อคนในชนบทโดยปัญหาที่เอ็นจีโอร่วมกันแก้ไข คือปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์ความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรในภาคอีสานเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น กลุ่มผู้ได้รับความเดือดร้อนจึงได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องและต่อรองกับรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง จนสามารถรวมตัวกันในนาม สมัชชาเกษตรกรรายย่อย (สกย.) ซึ่งเมื่อมีการขยายเครือข่ายในภาคอีสานจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน (สกย.อ.) ในระยะต่อมา สกย.อ. ได้แยกออกมาเป็น สมัชชาเกษตรกรอีสาน (สกอ.) ซึ่งเคลื่อนไหวประท้วงเรื่องราคาสินค้าการเกษตร คัดค้านโครงการจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนเสื่อมโครมภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่รู้จักกันในนาม คจก. โดยเบื้องหลังของการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาล หรือการเดินขบวนประท้วงของกลุ่มเหล่านี้ มีเอ็นจีโอและนักวิชาการคอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังในฐานะที่ปรึกษา และเป็นพลังสำคัญในการเคลื่อนไหวบนท้องถนน อย่างไรก็ตาม กลุ่มเคลื่อนไหวเหล่านี้ไม่ได้ร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคม การเรียกร้องประชาธิปไตยโดยเห็นว่าเป็นบทบาทดังกล่าวควรเป็นขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อต่อสู้ทางการเมืองโดยเฉพาะ (คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน, ม.ป.ป. : 72-73) อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อแกนนำ สกย.อ. แยกตัวออกมาท่ามกลางความขัดแย้งในประเด็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าใน พ.ศ. 2538 แกนนำเหล่านี้ได้รวมตัวกันในนาม สมัชชาคนจนซึ่งมุ่งเคลื่อนไหวในประเด็นการคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล การคัดค้านการสร้างเขื่อนราษีไศล ปัญหาที่ทำกินในเขตป่านายทุนบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ในจังหวัดอุบลราชธานี กรณีโรงไฟฟ้าสูบน้ำกลับที่โขงเจียม เป็นต้น เอ็นจีโอที่ทำงานร่วมกับสมัชชาคนจน ได้แก่สมัชชาเขื่อนปากมูล สมาคมคนทาม เครือข่ายป่าชุมชน ได้หันมารณรงค์ในเรื่องของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยเชื่อมโยงเรื่องดังกล่าวเข้ากับแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบตัวแทน คือ การเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ใช้สิทธิ์ใช้เสียงแทนประชาชน และการตระหนักและเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน (Quinn, 1997 อ้างใน อัจฉรา รักยุติธรรม, 2554: 23)

3.5 องค์กรพัฒนาเอกชนไทยในทศวรรษ 2540

หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ได้ผ่านพ้นไป รัฐบาลไทยได้จัดตั้งกองทุนเพื่อสังคม (SIF) โดยนำเงินกู้จากธนาคารโลกมาเป็นกองทุนในการจัดตั้ง เพื่อสนับสนุนการทำงานของเอ็นจีโอ

และฟื้นฟูเศรษฐกิจ จนกระทั่งต่อมาได้มีการก่อตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จำกัด (พอช.) โดยก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2543 พอช.ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาชนบท และกองทุนพัฒนาชุมชนเมือง 2,850 ล้านบาท และเงินสนับสนุนจากรัฐบาลอีก 270 ล้านบาท (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2544 : 26) เพื่อดำเนินงานทั่วประเทศ ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินในชนบท สนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหาดิน และได้ก่อตั้งกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้าง สุขภาพ (สสส.) เพื่อรณรงค์ในการ ลด ละ เลิก เหล้า บุหรี่ และส่งเสริมสุขภาพของประชาชน โดยนำ เงินจากภาษีเหล้าบุหรี่ 2 เปอร์เซ็นต์มาบริหารในองค์กร ทั้ง พอช. และ สสส. ถือเป็นแหล่งทุนสำคัญของเอ็นจีโอจำนวนมากรวมถึงเอ็นจีโอในภาคอีสาน ในช่วงเวลาเดียวกันนี้กระแส “ประชาสังคม” ซึ่ง ส่งเสริมการรวมตัวของภาคประชาสังคมในการตรวจสอบถ่วงดุล คัดค้านการดำเนินงานของรัฐ เป็น กระแสที่มีอิทธิพลในสังคมไทยเอ็นจีโอเริ่มออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการดำเนินงานของรัฐบาลชัดเจน ยิ่งขึ้นโดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ที่มีการรับรองสิทธิเสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในรูปแบบต่างๆซึ่งพบว่าเอ็นจีโอมีการปรับ บบบาทจากการเป็นที่ปรึกษาสมาคมฯคนจนในช่วงทศวรรษ 2530 มาเป็นผู้นำและเป็นกระบอกเสียง แทนประชาชนคนยากคนจนในการเจรจาต่อรองกับผู้นำรัฐบาล หรือศึกษากฎหมายเพื่อหาทางออก ให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น และเมื่อข้อเสนอทางออกของปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขจากภาครัฐ เอ็นจีโอจะ ดำเนินการระดมมวลชนออกมาเดินขบวนบนท้องถนน

ช่วงปลายทศวรรษ 2540 เมื่อมีการเดินขบวนของภาคประชาสังคมจำนวนหนึ่งในการ ต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2549 ในข้อหาคอร์รัปชันหลายข้อหา เอ็นจีโอหลายกลุ่ม ได้เข้าไปร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล ซึ่งพวกเขามองว่าขาดความโปร่งใส ไม่มีความจริงใจในการ แก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง และ “โกงชาติ” โดยรัฐบาลทักษิณถูกนักวิชาการและเอ็นจีโอ จำนวนหนึ่งวิพากษ์ว่า พยายามที่จะสร้างระบอบใหม่ขึ้นในสังคมไทย คือ “ระบอบทักษิณ” ที่เอื้อ ประโยชน์ต่อพรรคพวกของตนเองและละเลยต่อระบอบประชาธิปไตย ขณะที่นโยบายประชานิยมของ รัฐบาล ถูกวิพากษ์ว่าไม่เคยเข้าถึงปัญหาคนจนอย่างแท้จริง ในช่วงเวลาดังกล่าวแกนนำองค์กร เครือข่ายภาคประชาชนอีสานได้ออกแถลงการณ์และประกาศจุดยืนในการร่วมตรวจสอบการ บริหารงานของรัฐบาล โดยมีข้อเรียกร้องให้มีการตรวจสอบการใช้งบประมาณในการแก้ไขปัญหา ความยากจนของคนอีสานเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายประชานิยมให้เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ร่วมกันกำจัดการคอร์รัปชันของกลุ่มทุนทักษิณ และสนับสนุนการปฏิรูปการเมืองเพื่อลด อำนาจเผด็จการรัฐสภา ที่ใช้อำนาจในการปิดกั้นเสรีภาพสื่อ และมีการกระทำที่ไม่ส่งเสริมและลดทอน ความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน (ผู้จัดการออนไลน์, 2549) นอกจากนั้นแกนนำเอ็นจีโอหลาย กลุ่มได้นำมวลชนของตนเองมาร่วมในการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กองทัพได้ออกมาทำการยึดอำนาจรัฐบาล โดยคณะปฏิรูปการ

ปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ซึ่งมี พล.อ. สนธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้าใน พ.ศ. 2549

หลังการรัฐประหาร โดย คปค. กลุ่มที่สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประชาชนในชนบท ที่มีความชื่นชอบต่อรัฐบาลไทยรักไทย ได้ชุมนุมในภูมิภาคต่าง ๆ อย่างกว้างขวางร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหาร ภายใต้ชื่อ แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2550 โดยเป็นการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อต้านรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และขับไล่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ กบ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาหลังจากการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 กลุ่ม นปก. ได้เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ (นปช.) (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, 2009) หรือที่รู้จักกันในฐานะ “คนเสื้อแดง” ท่ามกลางผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวของ นปช. มีกลุ่มเอ็นจีโอที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 อาจกล่าวได้ว่า สถานการณ์ทางการเมืองหลังการเข้ายึดอำนาจรัฐบาลทักษิณ ทำให้เอ็นจีโากลุ่มต่างๆ เกิดการแบ่งแยกกันอย่างชัดเจนตามจุดยืนทางการเมือง รวมทั้งท่าทีในการแสดงออกทางการเมือง เอ็นจีโอจำนวนหนึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์จากเอ็นจีโอและนักวิชาการอีกกลุ่มว่าจากการออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ในพ.ศ. 2551 ลาออก และให้เคาะพลีสิทธิเสรีภาพของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในการชุมนุมปิดทำเนียบรัฐบาล รวมทั้งการเรียกร้องให้กลุ่มคนเสื้อแดงยุติการชุมนุมประท้วง รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในพ.ศ. 2553 จากพรรคประชาธิปัตย์ และสนับสนุนให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ใช้กองกำลังทหารติดอาวุธในการเข้าสลายการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงใน พ.ศ. 2553 (ใจ อึ๊งภากร, 2552) ความแตกแยกในหมู่เอ็นจีโอ และมุมมองทางการเมืองที่ขัดแย้ง เช่นนี้ ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงการทำรัฐประหาร รัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จากพรรคเพื่อไทย ซึ่งพัฒนามาจากพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชน ใน พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมี พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้า และมีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

บทบาทและการพัฒนาการของมุมมองทางการเมืองของเอ็นจีโอไทย มีความเปลี่ยนแปลงตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งในแง่ของมุมมองต่อรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างเอ็นจีโอและรัฐ ประเด็นความยุติธรรมในสังคม ชุดอุดมการณ์และแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาความยุติธรรมในสังคม มุมมองต่อการพัฒนาและมุมมองต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องทาง “การเมือง” ซึ่งเอ็นจีโอจำนวนมากมักมองว่า มีการแบ่งแยกพื้นที่ที่ชัดเจนระหว่างรัฐกับประชาสังคม

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าบริบททางการเมืองในทศวรรษ 2540-2550 ส่งผลต่อความต่อเนื่องและความผันผวน เกี่ยวกับบทบาทและความคิดทางการเมืองของเอ็นจีโอ ซึ่งสะท้อนออกมาผ่านการแสดงจุดยืนทางการเมือง และการแบ่งแยก รวมถึงการเผชิญหน้ากันระหว่างเอ็นจีโากลุ่มต่างๆ อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ ในบทต่อไปผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์

เหล่านี้ไปใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการของมุมมองของเอ็นจีโอที่มีต่อประชาธิปไตย โดยเน้นศึกษาในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2549 ไปจนถึง พ.ศ.2559

3.6 การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโอในภาคอีสาน

งานวิจัยชิ้นนี้เลือกศึกษามุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยและเงื่อนไขที่มีต่อความรู้ และการสร้างมุมมองดังกล่าวของเอ็นจีโอในภาคอีสานสองกลุ่ม คือ กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ สมาคมคนทาม คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.) โดยกลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่แสดงจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ และสมาคมคนทามบางคน เป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และเห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ขณะที่อีกกลุ่ม คือ คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.) ร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติหรือกลุ่มคนเสื้อแดง เอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แสดงจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน

อนึ่ง ท่ามกลางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเอ็นจีโอ หรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยไม่คงที่ กล่าวคือมีแนวคิดที่กลับไปกลับมา เช่น กรณีของนายวิบูลย์ บุญภัทรรักษา (ทนายอู๊ด) หรือพ่อของ “ไผ่” สมาชิกกลุ่มดาวดิน ช่วงนั้นพบว่าใน พ.ศ. 2549 ได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แต่ต่อมาหลังจากที่ไผ่ ดาวดิน ถูกจับกุมจึงได้หันมาสนับสนุนแนวคิดและหลักการการต่อสู้ของกลุ่มคนเสื้อแดง ในช่วงของการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของคนเสื้อแดงระหว่าง พ.ศ. 2559 ถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโออาจเป็นการเข้าร่วมในฐานะบุคคลมิใช่ในนามของกลุ่ม จึงทำให้ภายใต้องค์กรเดียวกันอาจประกอบด้วย สมาชิกที่ให้การสนับสนุนทั้งฝ่าย “เสื้อเหลือง” และ “เสื้อแดง” รวมทั้งมีความเห็นต่างกันในมิติเกี่ยวกับประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยศึกษาในฐานะของกลุ่ม เพื่อสะท้อนให้เห็นแนวทาง ประสบการณ์ของขบวนการ หรือการกระทำรวมหมู่ที่บุคคลสังกัด โดยกลุ่มเหล่านี้ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ สมาคมคนทาม เชื้อนราชีไพร จังหวัดศรีสะเกษ คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.)

3.6.1 กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ เริ่มก่อตั้งจากการทำงานด้านการพัฒนาชนบทตั้งแต่ พ.ศ. 2526 โดยในช่วงแรกของการก่อตั้ง ทางกลุ่มได้มีแนวทางการทำงานด้านการสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรกรทำนารวมในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้ชื่อในนาม “กองทุนพัฒนาท้องถิ่นสุรินทร์” ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนจากกองทุนพัฒนาแคนาดา หรือ L-DAP จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2528 ได้มีการสรุปผลการดำเนินงานในช่วงเวลาที่ผ่านมา และพบว่าทำให้การสนับสนุนทุนให้เกษตรกรเพียงอย่างเดียวนั้น ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มองค์กรชาวบ้านได้ ทางกลุ่มจึงได้ปรับกระบวนการทำงาน โดยการจัดให้มีการอบรม ให้ความรู้ในเรื่องของการบริหารจัดการกลุ่ม เสริมความรู้เรื่องการเงินและการบัญชีให้แก่กลุ่มเกษตรกรทำนา อย่างไรก็ตาม การทำงานในระยะแรกนี้ถูกประเมินว่า ยังไม่สามารถตอบสนองในเรื่องของการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านและปัญหาของเกษตรกรสมาชิกในจังหวัดสุรินทร์ได้ (โครงการเสริมประสิทธิภาพเกษตรกรสุรินทร์(คสป.)Surin Farmers Support(SFS), 2557) จึงได้มีการเสนอให้มีการปรับกระบวนการทำงานอีกครั้ง โดยเน้นการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน เน้นให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพึ่งตนเองได้ และให้ความสำคัญกับเกษตรกรในการวิเคราะห์ปัญหาและทางออกเอง ได้ออกแบบกิจกรรมปฏิบัติการเพื่อให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย กิจกรรมประกอบด้วย ส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรผสมผสาน จัดตั้งธนาคารข้าว ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้า กลุ่มรับซื้อข้าวเปลือก โดยเริ่มจากงานโรงสีข้าวชุมชนและการค้าข้าวโดยกลุ่มชาวนา ใน พ.ศ. 2530 ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจาก Christian Aids (โครงการเสริมประสิทธิภาพเกษตรกรสุรินทร์(คสป.)Surin Farmers Support(SFS), 2557)

การดำเนินงานของกลุ่มในทิศทางดังกล่าวยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางการทบทวนบทเรียนและวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชน ผลจากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่าเกษตรกรประสบปัญหาหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการผลิต การบริโภค และการศึกษาของบุตรหลานสูงขึ้น ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจในยุคฟองสบู่ ทำให้เกษตรกรต้องอพยพเข้าไปใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม และต้องเผชิญกับสถานการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ปรากฏให้เห็นชัดขึ้นในสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ข้อสังเกตข้างต้นนำไปสู่การรวมตัวกันของคนในชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่บางส่วน ได้รวมตัวก่อตั้งเครือข่ายป่าชุมชนขึ้นใน พ.ศ. 2536 เพื่ออนุรักษ์ผืนป่าและฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม และการส่งเสริมวิถีการผลิตแบบพึ่งพาตนเองและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเครือข่ายวิถีเกษตรทางเลือกได้แยกตัวออกจากเครือข่ายป่าชุมชน และตั้งเครือข่ายใหม่ภายใต้ชื่อ “โครงการเสริมประสิทธิภาพเกษตรกรสุรินทร์” (คสป.) ใน พ.ศ. 2537 โดยมีนางสาวสัมป่อย จันทร์แสง เป็นผู้ประสานงาน โดยเกษตรกรพยายามค้นหาทางออก

ของการทำการเกษตรบนพื้นฐานของการรวมกลุ่มองค์กรชาวบ้านร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนอย่าง โครงการเสริมประสิทธิภาพเกษตรกรสุรินทร์ (คสป.) มูลนิธิชุมชนเกษตรนิเวศน์ เป็นต้น ภายใต้ แนวคิดการลดต้นทุนการผลิตและนำไปสู่การพึ่งตนเองของเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งรักษาสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมโดยการเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการทำนาเคมีมาสู่การทำนาแบบอินทรีย์ และหาทาง ออกในการจำหน่ายสินค้า ด้วยการหาตลาดรองรับผลผลิตข้าวอินทรีย์ ในการผลิตและจำหน่ายข้าว อินทรีย์เองไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางในตลาดทั่วไป และเกษตรกรผู้ผลิตได้รับความเป็นธรรมในเรื่องราคา ข้าว จึงนำมาสู่การก่อตั้ง “กองทุนข้าว” วัตถุประสงค์ในการตั้งกลุ่มนี้เพื่อ 1) พัฒนาระบบตลาดที่เป็น ธรรมและสอดคล้องกับกระบวนการส่งเสริมเกษตรกรที่ยั่งยืนของสมาชิก เพื่อการพึ่งตนเอง สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม 2) เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาองค์กรชาวบ้านที่เป็นสมาชิกและองค์กรพัฒนาเอกชนใน การทำงานเพื่อสังคม 3) เพื่อจัดสรรผลกำไรให้กับสมาชิกและองค์กรสมาชิก 4) เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต ทางการเกษตร อันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้และลดปัญหาหนี้สินเกษตรกร 5) เพื่อพัฒนาระบบการ เรียนรู้ของสมาชิกด้านการตลาดและการบริหารงานที่โปร่งใส และ 6) เพื่อพัฒนาระบบตลาดที่เกื้อกูล และพึ่งพาร่วมกันระหว่างองค์กรชาวบ้านและกลุ่มผู้บริโภค (สหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ จำกัด, 2560)

ต่อมาใน พ.ศ. 2544 งานกองทุนข้าวได้รับสมาชิกจากเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก สุรินทร์ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มเกษตรธรรมชาติทำตม กลุ่มอาชีพทางเลือกทั้ไทย-ถนน กลุ่มสีข้าว กล้อง กลุ่มฟื้นฟูการเกษตรศิธรภูมิ และกลุ่มป่าชุมชนหนองเยาะเข้าร่วมทำเกษตรอินทรีย์ โดยมี เจ้าหน้าที่จากมูลนิธิชุมชนเกษตรนิเวศน์ได้เข้าไปส่งเสริม สนับสนุนความรู้ในเรื่องของการทำเกษตร อินทรีย์ แต่ในเวลาต่อมา กลุ่มสีข้าวกล้องและกลุ่มชุมชนป่าหนองเยาะไม่มีเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าว อินทรีย์อย่างจริงจัง ส่งผลให้ในปัจจุบันไม่มีสมาชิกจากทั้งสองกลุ่ม และใน พ.ศ. 2546 กองทุนข้าว ได้ พัฒนางค์กร โดยจดทะเบียนนิติบุคคลเป็นสหกรณ์เกษตรกองทุนข้าวสุรินทร์ เมื่อ 17 กันยายน 2546 เนื่องจากมองว่า จะทำให้มีความคล่องตัวในการทำงานและประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ และร่วมมือกับโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ ตามนโยบายเกษตรอินทรีย์ของจังหวัด ส่งผลให้ ในปี พ.ศ. 2547 มีสมาชิกเข้าร่วมเพิ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองแก กลุ่มเกษตรอินทรีย์เขวาสิน ริทร์ และกลุ่มตาเดียว เป็นต้น (สหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ จำกัด, 2560)

ปัจจุบันมีตลาดในการส่งออกผลผลิตทั้งในและต่างประเทศที่สำคัญอยู่ 2 ช่องทาง คือ 1) ตลาดในประเทศ ได้แก่ ร้านข้าวหอม การขายหน้าโรงสี และการขายโดยตรงจากชาวนาผู้ที่ เป็น สมาชิกกองทุนข้าว และ 2) ตลาดต่างประเทศ ซึ่งในอดีตมีสหกรณ์กรีนเนตเป็นผู้ดำเนินงานตลาด ส่งออกต่างประเทศ ร่วมกับ CLORO ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ตัวแทนร้านค้าตลาดทางเลือกของ ยุโรป เป็นศูนย์กลางประสานงานเครือข่ายตลาดทางเลือกในยุโรป 8 ประเทศ และในปัจจุบันสหกรณ์ เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์เป็นผู้ส่งออกข้าวด้วยตนเอง และได้ขยายตลาดไปยังอเมริกาเพิ่ม

(สหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ จำกัด, 2560) ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มผู้ที่ทำการผลิตข้าวอินทรีย์ได้รับผลตอบแทนจากราคาข้าวที่มีมูลค่าสูงกว่าราคาข้าวตามท้องตลาดทั่วไป ทางกลุ่มองค์กรจึงเห็นควรที่จะขยายผลการดำเนินงานให้ไปสู่ในระดับครัวเรือนและชุมชนให้ได้มากที่สุด เพื่อสนับสนุนการสร้างรูปธรรมของการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและนำไปสู่การพึ่งตนเองของเกษตรกรรายย่อย

3.6.2 สมาคมคนทาม เขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

สมาคมคนทาม เกิดจากกลุ่มคนในชุมชนที่มีพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และร้อยเอ็ด ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศลและเขื่อนห้วยนาในโครงการโขงชีมูล กลุ่มคนเหล่านี้รวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิชุมชน และสิทธิในการตรวจสอบโครงการสร้างเขื่อนราษีไศลที่ขาดการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมก่อนสร้างเขื่อน และการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารต่อสังคม ในช่วง พ.ศ. 2536 ชาวบ้านจึงรวมตัวกันยื่นเสนอข้อเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนดูแลเขื่อนราษีไศล ให้กักเก็บน้ำในระดับ 4.5 เมตรตามที่ได้ประกาศไว้ และให้ทำการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม แต่กลุ่มก็ถูกต่อต้านด้วยการสร้างวาทกรรม “ขัดขวางการพัฒนา” จากทางรัฐ หรือแม้กระทั่งการจัดตั้งกลุ่มผู้ชุมนุมขึ้นเพื่อคัดค้านการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล-ห้วยนา ที่เคลื่อนไหวในนามของสมัชชาคนจนและกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนราษีไศล โดยไม่ได้ประกาศให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้า ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรของเกษตรกรที่อยู่ใกล้เคียงได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม และไม่ได้รับการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาจากรัฐ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันจัดตั้ง “คณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าทามแม่มูล” (คอปม.) ในปี พ.ศ. 2537 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าทาม และระบบนิเวศแม่น้ำมูลเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (สนั่น ชูสกุล, 2556) กระทั่ง พ.ศ. 2538 ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขจากภาครัฐ ชาวบ้านจึงได้นำประเด็นปัญหาเรื่องเขื่อนเข้าร่วมกับสมัชชาคนจน ในการชุมนุม 99 วัน สมัชชาคนจน โดยเรียกร้องให้รัฐบาลจ่ายค่าชดเชยที่ดินทำกินและค่าเสียโอกาสในการทำกินในป่าทาม และรวมทั้งเรียกร้องให้รัฐปฏิบัติตามข้อตกลง เรื่องระดับน้ำในอ่างกักเก็บน้ำให้อยู่ที่ระดับ 4.5 เมตร กระทั่งมีมติคณะรัฐมนตรีให้มีการจ่ายค่าชดเชยให้กับชาวบ้านที่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน แต่มีการครอบครองก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อน (สนั่น ชูสกุล, 2556)

ใน พ.ศ. 2553 มีการชุมนุมที่สันเขื่อนราษีไศลของกลุ่มองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนและชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล และเขื่อนห้วยนา การชุมนุมมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางให้เครือข่ายมีความมั่นคงและยั่งยืนไปจนถึงอนาคตข้างหน้า ภายใต้แนวคิดของการรวมกลุ่มเพื่อที่จะช่วยกันดูแล รักษา ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าบุง ป่าทาม และอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำมูลตอนกลาง ในเขตพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด

ร้อยเอ็ด จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ จนนำไปสู่การจดทะเบียนเป็น “สมาคมคนทาม” (สทท.) (Taam and People Association) ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของ 2 เครือข่ายองค์กรชาวบ้านในกลุ่มแม่น้ำมูลตอนกลาง ได้แก่เครือข่ายองค์กรชาวบ้านร่วมอนุรักษ์ป่าทามแม่น้ำมูล (คอปม.) และเครือข่ายอัครแม่เมืองศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนสมาชิกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศแม่น้ำมูลให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน 2) เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและเกิดการยอมรับในสังคม 3) เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และ 4) เพื่อประสานความร่วมมือกับภาครัฐและองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (สมาคมคนทาม, 2557)

ในปัจจุบัน สมาคมคนทามบริหารองค์กรโดยใช้ทฤษฎีสามก้อนเล่า และมีการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้เกิดความเหมาะสมและสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และให้บริการสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการปรับปรุงนี้ทำให้ได้ยุทธศาสตร์ในการทำงาน คือ “4 ระบบ 5 ระดับ” กล่าวคือ 4 ระบบ คือ 1) ระบบสังคมชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข มีสวัสดิการเพื่อทุกคน 2) ระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองได้ 3) ระบบการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเป็นธรรม 4) ระบบดูแล ปกครองตนเอง โดยประชาธิปไตยฐานราก หรือประชาธิปไตยทางตรง 5 ระดับ คือ 1) ระดับครัวเรือนอยู่ดีกินดี 2) ระดับชุมชนเกิดความเข้มแข็งร่วมกัน 3) ระดับองค์กร เครือข่ายขยายความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในการเคลื่อนไหวอย่างมีพลัง 4) ระดับสังคม สาธารณะให้ความเข้าใจ เห็นใจ และสนับสนุนการดำเนินงานของสมาคม 5) ระดับนโยบายและกฎหมาย ให้มีกฎหมายและนโยบายที่ดี ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและบริการจากรัฐ และแยกงานในสมาคมออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) งานด้านนโยบายสาธารณะ โดยเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการแก้ปัญหา ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศลและเขื่อนห้วยนา และคณะกรรมการขับเคลื่อนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) งานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและเครือข่าย ซึ่งสมาคมคนทามมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนเครือข่ายทามมูล เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำงานในแต่ละด้านให้กับสมาชิกในเครือข่าย 3) งานด้านสังคม สมาคมคนทามได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการคนทาม และกองทุนสวัสดิการเครือข่ายอัครแม่เมือง เพื่อสร้างสังคมเอื้ออาทร สังคมแห่งการแบ่งปัน และเพื่อจัดสวัสดิการในการดูแลสมาชิกในเครือข่ายตั้งแต่ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย 4) งานยกระดับการทำงานของเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน ให้เกิดการจัดระบบระเบียบ และการสื่อสารกับสาธารณะ โดยมี นางผา กองธรรม เป็นนายกสมาคมคนทาม

กล่าวได้ว่า สมาคมคนทาม เป็นกลุ่มที่ร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้กับชาวบ้านมาอย่างยาวนาน จนกระทั่งสามารถจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาขนาดใหญ่ของ

รัฐ สามารถแก้ไขปัญหาดได้ด้วยตนเอง และเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง จากแรงผลักดันของคำกล่าวที่ว่า “ที่ซึ่งมีการทำลายย่อมบ่มเพาะพลังสร้างสรรค์” (สนั่น ชูสกุล, 2556)

โดยทั้งสองที่ได้กล่าวไปข้างต้น ถูมองว่าเป็นกลุ่มที่สนับสนุนแนวทางของกลุ่มคนเสื้อเหลือง เนื่องจากผู้นำหรือสมาชิกองค์กร เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวและสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลือง อย่างไรก็ตาม ยังมีสมาชิกภายในกลุ่มที่อาจมีความคิดเห็น/ท่าทีทางการเมืองต่างจากสมาชิกในกลุ่ม กล่าวคือเป็นคนที่มีความคิดประชาธิปไตยแบบคนเสื้อแดงอยู่ภายในกลุ่มสมาชิกที่มีแนวคิดแบบคนเสื้อเหลือง ทั้งนี้ ในระยะหลัง สมาชิกในกลุ่มที่เคยมีความคิดเป็นเหลืองและแดงตามทิศทางของกลุ่ม ก็ได้เปลี่ยนท่าทีทางการเมืองในบางประเด็นให้สอดคล้องกับจุดยืนทางการเมืองของฝั่งที่เคยอยู่ตรงข้าม

3.6.3 คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน

คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน สังกัดสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)¹ ถือกำเนิดขึ้นใน พ.ศ. 2548 โดยมีมุ่งสร้างโอกาสให้ผู้ที่ไร้ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบท ได้มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินที่มั่นคง ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่รัฐบาลได้จัดทำโครงการจัดที่ทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) ส่งผลให้ชาวนาชาวไร่ในภาคอีสานจำนวนหนึ่งถูกกีดกันออกจากที่ดิน พวกเขาจึงรวมตัวกันต่อสู้เพื่อยกเลิกโครงการ คจก. และได้มีการการจัดตั้ง “สมัชชาชาวนาชาวไร่เพื่อรับสิทธิในที่ดินทำกินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ภายหลังเมื่อโครงการ คจก. ถูกยกเลิกไป สมัชชาชาวนาชาวไร่เพื่อรับสิทธิในที่ดินทำกินภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ลดบทบาทลงไป ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ก็ได้เกิดองค์กรชาวบ้านที่รวบรวมประเด็นปัญหาของสมัชชาชาวนาชาวไร่ รวมถึงปัญหาที่ดินด้วย ในนามของสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน (สกย.อ.) แต่ปัญหาเรื่องที่ดินก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังจากรัฐบาล ต่อมาใน พ.ศ. 2538 องค์กรชาวบ้านบางส่วนได้แยกตัวจาก สกย.อ. เพื่อมาจัดตั้ง สมัชชาคนจน (สคจ.) ในเวลานั้น ปัญหาเรื่องที่ดินก็ยังคงเป็นประเด็นหลักในการเคลื่อนไหวเรียกร้องกับรัฐบาลอยู่อย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาครัฐ องค์กรชุมชนเมืองและชนบท องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานจำนวน 101 องค์กร ได้ดำเนินการประชุมสัมมนาเพื่อจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จนได้ข้อสรุปให้มีการจัดตั้งองค์กร

¹ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เป็นองค์กรของรัฐตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ.2542 ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ.2545 ย้ายมาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

เพื่อสนับสนุนกระบวนการพัฒนาและสนับสนุนการเงินให้แก่องค์กรชุมชนในรูปแบบองค์การมหาชน โดยใช้ชื่อ “สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)” (ประวัติพอช, 2552)

ท่ามกลางการเคลื่อนไหวของสมาชิกชาคนจน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ดำเนินโครงการสวัสดิการชุมชน บ้านมั่นคงชนบท และยุทธศาสตร์ฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้ไร้ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบทได้มีที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินที่มั่นคง เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งพบว่า ปัญหาความยากจนของชาวบ้าน และปัญหาที่ดินเป็นปัญหาสำคัญและเร่งด่วนในการแก้ไข จึงทำให้รัฐบาลออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 271 และ 272/2546 เรื่อง การดำเนินการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน และจัดตั้งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2546 โดยมอบหมายให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรีด้านความมั่นคงเป็นหัวเรื่อใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิภาคประชาสังคมที่เข้าไปเกี่ยวข้องมี ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นที่ปรึกษา, พลเดช ปิ่นประทีป เป็นกรรมการ และไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นกรรมการและเลขานุการร่วม (พลเดช ปิ่นประทีป, 2016) และจัดตั้งกลไกอนุกรรมการขึ้นมาขับเคลื่อนงานหลัก 5 ประเด็น ได้แก่ 1) คณะอนุกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำ มีรองนายกรัฐมนตรี นายจาตุรนต์ ฉายแสง เป็นประธาน ปลัดกระทรวงแรงงาน เป็นเลขานุการ 2) คณะอนุกรรมการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการประกอบอาชีพและที่อยู่อาศัย มีรองนายกรัฐมนตรี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นประธาน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นเลขานุการ 3) คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาหนี้สินคนยากจน มีรองนายกรัฐมนตรี นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นประธาน ปลัดกระทรวงการคลังเป็นเลขานุการ 4) คณะอนุกรรมการพิจารณาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การศึกษา กฎหมาย ระเบียบและวิธีการปฏิบัติ มีรองนายกรัฐมนตรี นายโกศล พลกุล เป็นประธาน เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นเลขานุการ และ 5) คณะอนุกรรมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน มี ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธาน ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นรองประธาน พลเดช ปิ่นประทีป เป็นเลขานุการ

เมื่อคณะอนุกรรมการชุดต่าง ๆ ทำงานมาได้ระยะหนึ่งแล้ว ที่ประชุม ศตจ.ชาติ จึงได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการทุกชุดเร่งจัดทำแผนงานและกรอบงบประมาณส่งมอบให้กองเลขานุการร่วมของ ศตจ.ชาติ เพื่อการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาล จึงนำมาสู่การจัดตั้งศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน หรือ ศตจ.ปชช. ขึ้นมา เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญจากภาคประชาชนในการแก้ปัญหาร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องใน พ.ศ. 2548 โดย ศตจ.ปชช. จะใช้ประเด็นยุทธศาสตร์งานพัฒนาภาคประชาชนเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ คือ 1) แผนชีวิตชุมชน 2) ทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรกรรมยั่งยืน 3) การจัดการที่ดินทำกิน 4) องค์การการเงิน/หนี้สิน 5) สวัสดิการชุมชน 6) การจัดที่อยู่อาศัยฉุกเฉิน/ผู้ด้อยโอกาส/ผู้ไร้ที่อยู่อาศัย (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2549) ในขณะเดียวกัน ภาคอีสานก็ได้จัดตั้งคณะทำงานขบวน

ที่ดินภาคอีสานขึ้น เพื่อรองรับงบประมาณของรัฐบาล และแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนที่เดือดร้อนในภาคอีสานทั้ง 20 จังหวัด และจัดตั้งคณะทำงานขบวนที่ดินชาติ

ในปี พ.ศ. 2549 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล โดยอนุมัติงบประมาณให้จังหวัดละ 200,000 บาท เพื่อใช้ในการจัดตั้งคณะทำงานขบวนที่ดินจังหวัด และสำรวจพื้นที่ ๆ มีปัญหาเรื่องที่ดินในแต่ละจังหวัด และจัดทำโครงการบูรณาการแก้ไขปัญหาที่ดินในระดับอำเภอ และโครงการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ดินโดยชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นแกนนำหลัก มีคณะทำงานในระดับอำเภอ ตำบล องค์การปกครองท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ องค์ประกอบจากผู้นำชุมชน และหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบดูแลที่ดิน (การแก้ไขปัญหาที่ดินโดยชุมชน / บ้านมั่นคงชนบท สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)(พอช.), 2556) และมีสถาบันองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) เป็นกองเลขานุการ ในการขับเคลื่อนงานเรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินใน 20 จังหวัดทั่วภาคอีสาน

ปัจจุบันคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน แบ่งพื้นที่การทำงานในภาคอีสานออกเป็น 3 โซน พื้นที่ ได้แก่ 1. โซนอีสานตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดเลย จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดสกลนคร จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดนครพนม 2. โซนอีสานกลาง ประกอบด้วย จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธร และ 3. โซนอีสานใต้ ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานภาคอีสานตั้งอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น

3.6.4 เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.)

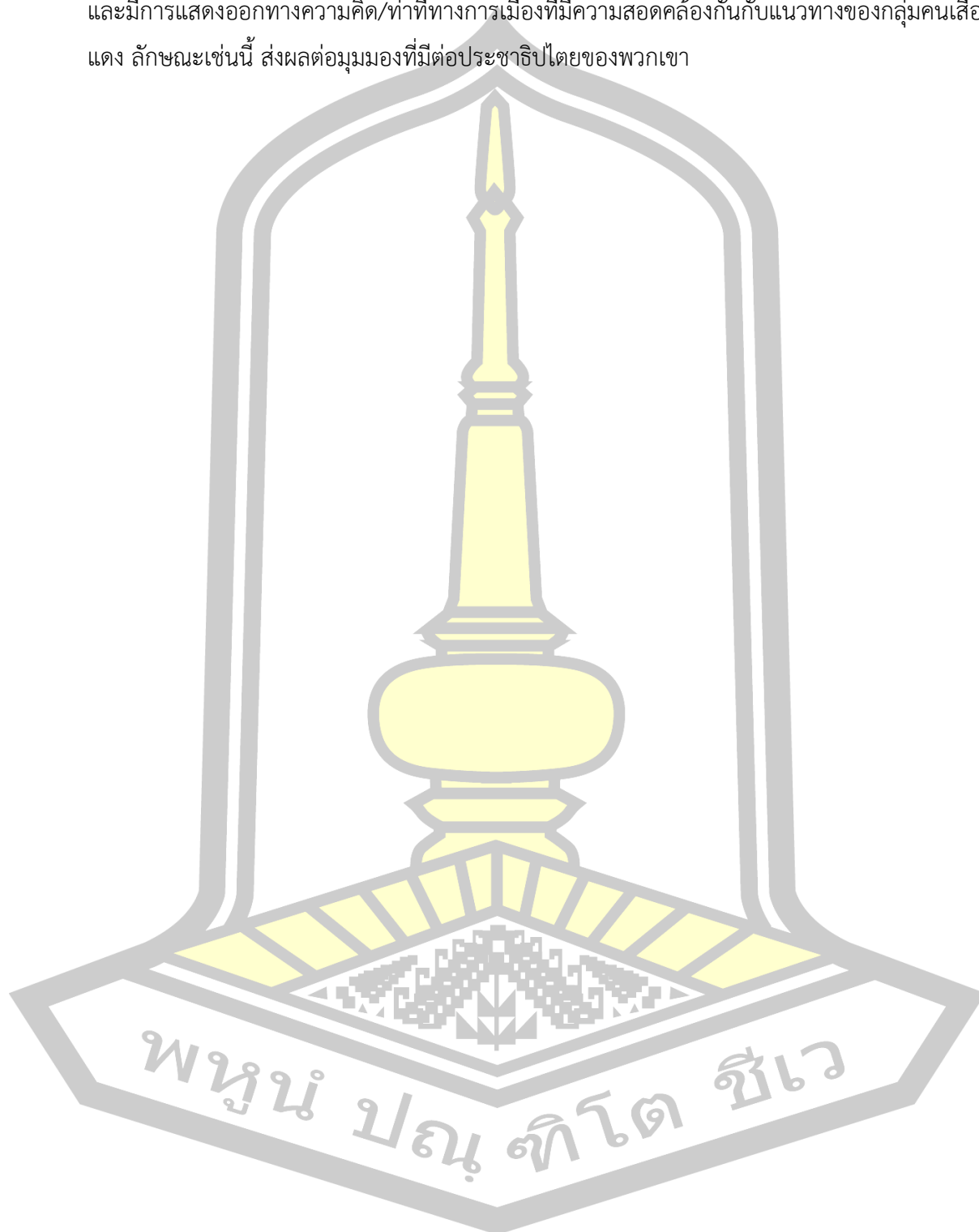
หลังจากมีการจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเอกราช (องค์การมหาชน) และตั้งคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสานใน พ.ศ. 2548 ได้มีการประสานความร่วมมือกับศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) เพื่อร่วมกันจัดตั้งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนประชาชน (ศตจ.ปชช) ร่วมผลักดันให้ปัญหาที่ดินและที่ทำกินเป็นประเด็นสำคัญในการขับเคลื่อนขบวนองค์กรชุมชน ปัญหาพิพาทความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมายาวนาน และนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับเอกชน ปรากฏการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว กับความสัมพันธ์การกำหนดทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มุ่งส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งออกตามแนวทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี และระบบการจัดสรรทรัพยากรแบบรวมศูนย์ ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรในพื้นที่ชนบทขาดโอกาสในการเข้าถึงประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมทางสังคมและนำไปสู่ความยากจนในที่สุด ในขณะเดียวกัน

คณะทำงานบางส่วนเห็นว่าแนวทางการเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนที่ได้จัดตั้งไปก่อนหน้านี้ สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินให้กับพี่น้องประชาชนได้ในระดับหนึ่ง และจากการสำรวจความต้องการที่แท้จริงของประชาชนผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินในแต่ละพื้นที่ พบว่าต้องการให้มีการออกโฉนดที่ดินในแปลงที่ดินที่มีปัญหา ซึ่งองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานเรื่องที่ดินยังไม่สามารถที่จะแก้ไขในส่วนนี้ได้ จึงนำมาสู่การจัดตั้ง “เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน” (คอป.อ.) ใน พ.ศ. 2552 ที่เกิดจากการรวมตัวของขบวนการประชาชนที่มีความเดือดร้อนในปัญหาที่ดิน และประกาศแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินโดยชุมชนตามบริบทของชุมชน โดยใช้รูปแบบของการจัดทำหนังสือรับรองสิทธิของชุมชน โดยการรับรองข้อมูลโดยชุมชน ในการออกเอกสารรับรองกันเอง มีเป้าหมายที่ชัดเจน ร่วมกันคือ 1) แก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยโดยชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการแสวงหาการจัดการที่ดินทางเลือกที่มีความมั่นคงยั่งยืน อย่างเป็นรูปธรรม 2) เชื่อมโยงภาคี/เครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่ดิน อย่างต่อเนื่อง 3) พัฒนาพื้นที่รูปธรรมเพื่อยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้/ขยายผล 4) เสนอรูปธรรมและผลักดันการแก้ไขปัญหาลงสู่นโยบายของรัฐ 5) การผลักดันกฎหมาย นโยบายเชิงโครงสร้าง การจัดการที่ดินที่เป็นธรรม 6) สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนที่ดินทั้งระดับพื้นที่ และเครือข่าย 7) ใช้แนวทางการจัดการที่ดินโดยองค์กรชุมชน ในรูปแบบ การจัดทำ “หนังสือรับรองสิทธิการถือครองที่ดินชุมชน หรือ นสช.” (สำนักข่าวปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน, 2555) โดยแนวทางของเครือข่ายใหม่นี้คือ การแก้ไขปัญหาที่ดินโดยขบวนการชุมชนเป็นแกนหลัก โดยมีทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นสนับสนุน รวมทั้งการรวบรวมข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อให้รัฐบาลนำไปแก้ไข มีนายนิवास โคตรจันทิก เป็นผู้ประสานงาน (สำนักข่าวปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน, 2555) หลังจากการก่อตั้งกลุ่ม มีการยื่นข้อเสนอแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินของกลุ่ม คอป.อ. เพื่อให้กลุ่มผู้ประสบปัญหาสามารถทำกินในที่ดินที่มีปัญหา ออกหนังสือรับรองสิทธิการถือครองที่ดินชุมชน (นสช.) หรือให้มีการพิสูจน์สิทธิ ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่ยังดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องใน พ.ศ. 2552-53 ที่มีการชุมนุมของกลุ่มเสื้อแดง ทางกลุ่มจึงร่วมออกแถลงการณ์ในนาม 35 องค์กร เรียกร้องให้รัฐบาลออกสิทธิ เวชชาชีวะ ยุบสภา คืนอำนาจให้ประชาชน และแสดงเจตนารมณ์ในการต่อต้านรัฐประหาร

ภายหลังการออกแถลงการณ์ร่วมกับกลุ่มคนเสื้อแดง ผู้ปฏิบัติงานในกลุ่มเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้ชื่อเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน ทำให้มีปัญหาในการทำงานร่วมกับองค์กรชุมชนที่เป็นสมาชิก องค์กรผู้สนับสนุนงบประมาณและภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน จึงมีมติให้จัดตั้งกลุ่มใหม่ขึ้น เพื่อใช้ร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองเฉพาะกิจ ภายใต้ชื่อ “สหพันธ์ประชาชนเสรีเพื่อประชาธิปไตย” (สปป.) และมีการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารมาโดยตลอด

โดยเอ็นจีโออีสานทั้งสองกลุ่มหลังนี้ถูกมองว่ามีแนวคิดที่เป็นแดง เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เคยให้การสนับสนุนและร่วมเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มคนเสื้อแดงในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 ทั้งนี้

สมาชิกของทั้งสองกลุ่มมีความคิดที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ ยกย่องประชาธิปไตยในแบบสากล และมีการแสดงออกทางความคิด/ท่าทีทางการเมืองที่มีความสอดคล้องกันกับแนวทางของกลุ่มคนเสื้อแดง ลักษณะเช่นนี้ ส่งผลต่อมุมมองที่มีต่อประชาธิปไตยของพวกเขา

ตาราง 1 แสดงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโออีสาน

ช่วง พ.ศ.	การเคลื่อนไหวทางการเมือง
ช่วงก่อน พ.ศ.2549 และ ในช่วง พ.ศ.2549	- กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในฐานะองค์กรแนวร่วมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้ประสานงานองค์กรกับแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย - คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน ช่วงแรกของการก่อตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และเกิดคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน 20 จังหวัดภาคอีสาน และประสานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อหนุนเสริมการทำงานร่วมกับคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน เพื่อจัดทำข้อเสนอการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยในระดับนโยบาย
2550	- กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่การเคลื่อนไหวร่วมนั้นไม่ใช่ในนามของกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์เหมือนเมื่อปี พ.ศ.2549 แต่จะเข้าร่วมเคลื่อนไหวส่วนตัว และยังคงมองว่าทักษิณ ชินวัตร คือปัญหาและเป็นต้นเหตุของระบบทุนสामานย์ - คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน เข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารกับกลุ่ม “แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ” (นปก.) ในนาม “กลุ่มสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมอีสาน” (กสส.)
2551	- คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน ร่วมต่อต้านการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ด้วยการร่วมกับองค์กรเครือข่ายอื่น ๆ เช่น นปก. และองค์กรที่มีแนวทางในการเคลื่อนไหวต่อต้านเผด็จการ ออกแถลงการณ์ประณามการเคลื่อนไหวยึดทำเนียบรัฐบาล ปิดท่าอากาศยานดอนเมือง และท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ
2552	- มีการจัดตั้งเครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.) และสมาชิกในเครือข่าย คอป.อ ได้เข้าร่วมกับ “กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ” (นปช.) และมีแนวทางในการเรียกร้องให้มียกเลิกที่มาจากการเลือกตั้ง ด้วยกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย

ตาราง 1 (ต่อ)

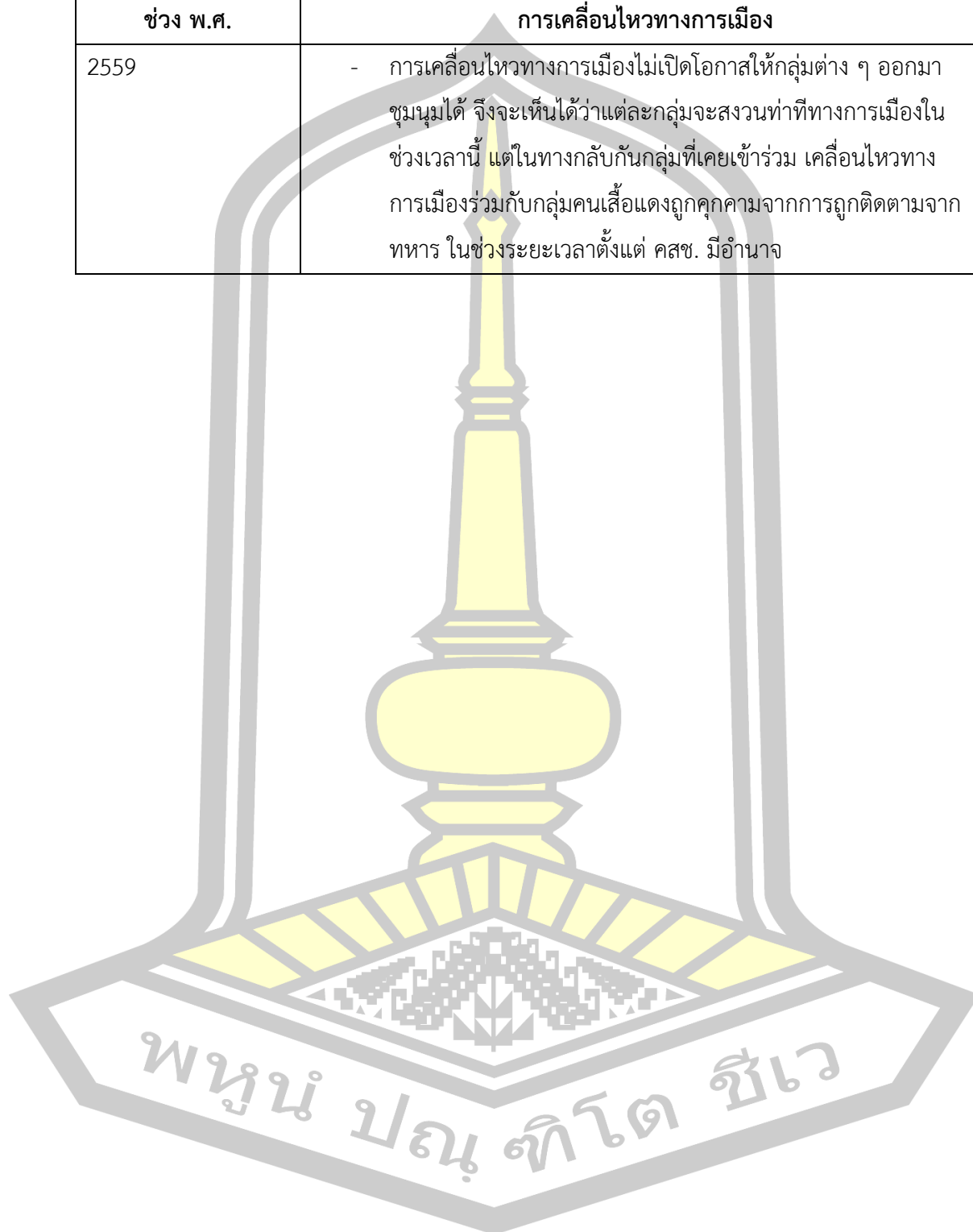
ช่วง พ.ศ.	การเคลื่อนไหวทางการเมือง
2553	- คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน กลุ่มคนทำงานบางคนได้แสดงทัศนะทางการเมือง ต่อต้านปฏิบัติการขอคืนพื้นที่ ณ แยกราชประสงค์ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ และไม่เห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาลอภิสิทธิ์ในการปราบปรามประชาชนด้วยการใช้อาวุธหนัก - เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน ต่อต้านการทำรัฐประหาร ร่วมชุมนุมกดดันให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ลาออกเพื่อเข้าสู่กระบวนการทางประชาธิปไตย ด้วยวิธีการเลือกตั้ง และร่วมแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นการต่อต้านรัฐประหาร เช่น การจุดเทียน การชุมนุมตามสถานที่ราชการ โดยใช้ยุทธวิธีกระจายตัวยึดสถานที่ราชการสำคัญในพื้นที่ต่างจังหวัด จนเกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุมของรัฐบาลอภิสิทธิ์ กลุ่มและเครือข่ายต่างๆ จึงได้ยุติการชุมนุม - กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนห้วยนา เขื่อนราชสีไศล และองค์กรชาวบ้านอื่น ๆ ได้รวมกลุ่มกันจดทะเบียนเป็น “สมาคมคนทาม”
2554	- เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน มีการร่วมแสดงออกทางสัญลักษณ์ หรือร่วมกิจกรรมรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง เม.ย.-พ.ค. 53 และยังคงยึดหลักการประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการ - สมาคมคนทาม เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับ ขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม People Movement for a Just Society (P-Move)
2555	- คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน ผลักดันรัฐบาลให้มีนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบทให้ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง - เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน ขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในชุมชน - สมาคมคนทาม ออกแถลงการณ์ “ประชาธิปไตยต้องกินได้ การเมืองไทยต้องเห็นหัวคนจน” ในการชุมนุม 20 พฤษภาคม 2555 ณ ทำเนียบรัฐบาล

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่วง พ.ศ.	การเคลื่อนไหวทางการเมือง
2556	- กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ร่วมเคลื่อนไหว และเห็นด้วยกับแนวทางทางการเมืองของกลุ่ม คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) - คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน ผลักดันรัฐบาลให้มึนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบทให้ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง - เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาดินภาคอีสาน ขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในชุมชน - สมาคมคนทาม ชุมนุมเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งรัดการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากเขื่อนห้วยนา ในวันที่ 12 มิถุนายน 2556 และประกาศยุติการชุมนุมอย่างสงบ สันติ อหิงสา ในวันที่ 15 มิถุนายน 2556
2557	- กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ ยังให้การสนับสนุนแนวทางของกลุ่ม กปปส. และมีการเข้าร่วมชุมนุมเป็นการส่วนตัว - สถานการณ์ทางการเมืองเกิดความวุ่นวาย มีการจัดชุมนุมของกลุ่มการเมืองเสื้อเหลือง-เสื้อแดง ทางกลุ่ม คอป.อ ก็ได้เข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวทางฝั่งเสื้อแดงเพื่อต่อต้านการทำรัฐประหาร และยังคงยึดหลักความเป็นประชาธิปไตยในการเข้าร่วมชุมนุม จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา
2558	- สมาคมคนทาม ได้ร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (พีมูฟ) ในนามสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนปากมูล เพื่อให้รัฐบาลมีนโยบายและมาตรการในการแก้ปัญหาคนจนให้มีที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน

ตาราง 1 (ต่อ)

ช่วง พ.ศ.	การเคลื่อนไหวทางการเมือง
2559	- การเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ออกมาชุมนุมได้ จึงจะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มจะสงวนท่าทีทางการเมืองในช่วงเวลานี้ แต่ในทางกลับกันกลุ่มที่เคยเข้าร่วม เคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับกลุ่มคนเสื้อแดงถูกคุกคามจากการถูกติดตามจากทหาร ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ คสช. มีอำนาจ

บทที่ 4

มุมมองประชาธิปไตย และ เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้และการสร้างมุมมองประชาธิปไตยของเอ็น จิโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559

ในบทนี้ผู้วิจัยนำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเอ็นจิโอในภาคอีสานทั้ง 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ สมาคมคนทาม เขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้ คือ 1) เพื่อศึกษามุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจิโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจิโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 โดยผู้วิจัยแบ่งหัวข้อในบทนี้ออกเป็น

4.1 มุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจิโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559

4.1.1 การนิยามความหมายและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจิโอในภาคอีสาน

4.1.2 มุมมองต่อกันและกันของ “แดง” กับ “เหลือง” ว่าด้วยประชาธิปไตย

4.2 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจิโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559

ทั้งนี้ ผลการศึกษาแบ่งชี้ว่าภายใต้บริบททางการเมืองระหว่างปี พ.ศ. 2549-2559 เอ็นจิโออีสานโดยส่วนใหญ่ให้นิยามคำว่าประชาธิปไตยตามหลักสากล อย่างไรก็ตาม เอ็นจิโออีสานมีความเข้าใจประชาธิปไตยอันส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการถกเถียงในหมู่เอ็นจิโอ ส่วนเงื่อนไขที่ส่งผลต่อมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจิโออีสานในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2549-2559 ได้แก่ ประสพการณ์ ช่วงอายุ การเรียนรู้ การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล

4.1 มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจิโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2559

4.1.1 การนิยามความหมายและความเข้าใจเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตย” ของเอ็นจิโอในภาคอีสาน

ในช่วงปลายทศวรรษ 2540 เอ็นจิโอหลายกลุ่มเข้าร่วมการเดินขบวนของภาคประชาสังคมในการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในข้อหาคอร์รัปชัน โกงกินบ้านเมือง ขาดความโปร่งใส ไม่มี

ความจริงใจในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างแท้จริง และ “โก่งชาติ” โดยนักวิชาการและเอ็นจีโจำนวนหนึ่งวิพากษ์นโยบายและการทำงานของรัฐบาลทักษิณว่า มีความพยายามที่จะสร้าง “ระบอบทักษิณ” ในสังคมไทย ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นชนวนให้ทหารได้ออกมาทำการยึดอำนาจรัฐบาล โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ในปี พ.ศ. 2549 หลังการรัฐประหารโดย คปค. กลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาลทักษิณได้จัดการชุมนุมอย่างกว้างขวาง และเอ็นจีโอที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหารเข้าร่วมชุมนุมภายใต้ชื่อ แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองหลังการเข้ายึดอำนาจรัฐบาลทักษิณได้เผยให้เห็นความคิดและจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนในกลุ่มเอ็นจีโอ โดยในระหว่างนั้นเอ็นจีโอได้รับเอาและเผยแพร่นิยามประชาธิปไตย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก “สามแสนเสียงใน กทม. แต่เป็นเสียงที่มีคุณภาพ ย่อมดีกว่าสิบห้าล้านเสียงในต่างจังหวัดแต่ไร้คุณภาพ” “คนไทยหลายคนยังขาดความรู้เรื่องประชาธิปไตย โดยเฉพาะชนบท” และ “1 คน 1 เสียง ยังใช้กับไทยไม่ได้” ซึ่งเป็นวลีของ ดร. เสรี วงษ์มณฑา ผู้ที่ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลืองในการชุมนุมเมื่อ พ.ศ. 2557 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง นิยามประชาธิปไตยในมุมมองที่ต่างออกไป เช่น “1สิทธิ์ 1 เสียง เท่ากัน” “คนเท่ากับคน” “ประชาธิปไตยต้องมีสองมาตรฐาน” จากฐานของมุมมองที่ต่างกันนี้ ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างกว้างขวางในสังคมและนำมาซึ่งการรัฐประหารอีกครั้งใน พ.ศ. 2557 ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

ในห้วงเวลาเดียวกัน เอ็นจีโอในภาคอีสานต่างก็แสดงจุดยืนทางการเมืองอย่างชัดเจน และมักอ้างความชอบธรรมที่แตกต่างหลากหลายในการเคลื่อนไหวโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดประชาธิปไตยในสังคมไทย ทั้งนี้ จากการเก็บข้อมูลภาคสนามกับ กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ สมาคมคนทาม คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ) ซึ่ง 2 กลุ่มแรกเคยสนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อเหลืองและใน 2 กลุ่มหลังเคยสนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง ผู้วิจัยเสนอว่ามุมมองและความเข้าใจประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ในแต่ละกลุ่มและระหว่างกลุ่ม มีความทับซ้อน ย้อนแย้ง และสะท้อนให้เห็นถึงเหตุผลเบื้องหลังความขัดแย้งในหมู่ของเอ็นจีโออีสาน

กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ เริ่มก่อตัวจากการทำงานด้านการพัฒนาชนบทตั้งแต่ พ.ศ. 2526 มีแนวทางการทำงานด้านการสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรทำนารวมในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้ชื่อในนาม “กองทุนพัฒนาท้องถิ่นสุรินทร์” ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนจากกองทุนพัฒนาแคนาดา หรือ L-DAP จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2528 สมาชิกกลุ่มบางคนได้ร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในฐานะองค์กรแนวร่วม เนื่องจากของผู้ประสานงานองค์กรมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในช่วง พ.ศ. 2549 และ 2550

โดยกรณีของกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์นี้ ชี้ให้เห็นมุมมองพื้นฐานต่อแนวคิดประชาธิปไตยที่นอกเหนือไปจากค่านิยมตามหลักสากลและแตกต่างกันไประหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเป็นที่มาของการแสดงออกทางการเมืองที่แตกต่างกันภายในกลุ่มนอกเหนือไปจากค่านิยมตามหลักสากล โดยกลุ่มหนึ่งให้น้ำหนักกับความคิด ความเชื่อ หรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคนในสังคม ซึ่งในที่นี้หมายถึงรูปแบบการปกครองที่ถูกปลูกฝังว่า การปกครองรูปแบบประชาธิปไตยดีที่สุด เพราะระบอบประชาธิปไตยทำให้ทุกคนมีโอกาส และมีพื้นที่ที่จะบอกถึงความต้องการทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม และเข้าใจว่าประชาธิปไตยควรเป็นหลักการที่มีประโยชน์ต่อประชาชน

“ประชาธิปไตยควรเป็นหลักคิดที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน คือระบบที่จะทำให้ทุกคนสามารถที่จะบอกถึงความต้องการทั้งระดับบุคคล กลุ่ม หรือฝ่าย เป็นเวทีให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงออก สร้างพื้นที่ที่ทุกคนมีสิทธิ”

(สัมป่อย จันทร์แสง, 2561)

แตกต่างจากมุมมองของสมาชิกบางส่วนที่ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบตัวแทน และประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มมองว่า การที่จะทำให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ อำนาจต้องเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง และมีความเสรีในการใช้อำนาจของตนเอง และประชาธิปไตยควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับของสากลด้วย

“ประชาธิปไตย หมายถึง เรามีสิทธิ มีเสียงในการออกความคิดเห็นอย่างเสรี ถ้ายึดตามหลักแล้วก็ต้องให้เป็นไปตามหลักสากล ประชาชนเป็นใหญ่ พึ่งเสียงส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง”

(ยนต์ ไหมทอง, 2561)

อนึ่ง สมาชิกอีกส่วนหนึ่งให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรง กล่าวคือ มุ่งให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบโดยไม่ผ่านระบบตัวแทน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความไม่ไว้วางใจกับประชาธิปไตยแบบตัวแทน มุมมองดังกล่าวนี้เป็นที่น่าสังเกตว่ามีสอดคล้องกับนิยามของสมาชิกกลุ่มสมาคมคนทาม เขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

“เราก็เข้าใจว่าประชาธิปไตย คือ ต้องตอบโจทย์ชาวบ้าน เราอยู่กับชาวบ้านก็ต้องมองประชาธิปไตยว่ามันต้องกินได้ ชาวบ้านต้องเข้าถึง และโยงหลายอย่าง เช่น สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ปากท้องของชาวบ้าน ไม่ใช่แค่การหย่อนบัตร ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด

นโยบาย ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการเมืองในระบบ มีเสรีภาพสามารถเดินขบวนเรียกร้อง การเมืองภาคประชาชนที่สามารถเข้าถึงได้) การตรวจสอบ ถ่วงดุลอำนาจรัฐได้ การใช้สิทธิทางตรงของประชาชน”

(ศักดิ์ดา สิงาม, 2561)

มุมมองดังกล่าวนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าสอดคล้องกับนิยามของสมาชิกกลุ่มสมาคมคนทาม เชื้อนราชีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสมาชิกจำนวนหนึ่งเคยสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลือง

สมาคมคนทาม เชื้อนราชีไศล จังหวัดศรีสะเกษ เกิดจากการยกระดับการเคลื่อนไหวของผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราชีไศลภายใต้องค์การคณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าทามแม่น้ำมูลท่ามกลางการจัดตั้งสมัชชาคนจน อนึ่ง สมาชิกกลุ่มเห็นว่าความเป็นสมัชชาคนจนยังไม่มี ความชัดเจน จึงมีแนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มเป็นมูลนิธิ แต่จากการศึกษาระเบียบในการจัดตั้งมูลนิธิแล้วเห็นว่ามี ความยุ่งยาก จึงปรับแนวคิดให้กลุ่มมีสถานะเป็นสมาคม จนนำไปสู่การจดทะเบียนเป็น “สมาคมคนทาม” ในวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2553 (สนั่น ชูสกุล, 2556) โดยเห็นว่าการได้รับค่าชดเชยของผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราชีไศลไม่มีความยั่งยืน จึงจะต้องทำการฟื้นฟูวิถีชีวิตและชุมชนของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนให้มีความยั่งยืน การเคลื่อนไหวของกลุ่มที่ผ่านมาเน้นการทำงาน ด้านการประสานงานเครือข่าย ประสานงานองค์กรภาคีร่วมในประเด็นผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน แต่ถ้าเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือมีการเจรจาต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่จะร่วมในนาม “สมัชชาคนจน” หรือ “เขื่อนห้วยนา-ราชีไศล”

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน สมาคมคนทามออกแถลงการณ์ร่วมกับเครือข่าย ขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (P-Move) เพื่อเร่งรัดรัฐบาลให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาจาก โครงการพัฒนาของรัฐที่ค้างคามายาวนาน และใน พ.ศ. 2555 สมาคมคนทามได้ออกแถลงการณ์ร่วม ในนามของสมัชชาคนจน ชื่อแถลงการณ์ “ประชาธิปไตยต้องกินได้ การเมืองไทยต้องเห็นหัวคนจน” ด้วยความคาดหวังว่ารัฐบาลจะเข้ามาแก้ไขปัญหาของคนจน (ทีมข่าวกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน จ.ศรีสะเกษ, 2555)

ทั้งนี้ การพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มสมาคมคนทาม ชี้ให้เห็นว่าสมาชิกนิยาม “ประชาธิปไตย” ว่าหมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของภาคประชาชน เสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองในการชุมนุม ตามท้องถนน โดยเน้นความสำคัญของสิทธิในการผลักดันข้อเรียกร้องและได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมาย และให้ความสำคัญกับ “ประชาธิปไตยทางตรง” คือ การที่ประชาชนสามารถเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมได้โดยไม่ผ่านตัวแทน เช่น การเรียกร้องค่าเสียหายจากการสร้างเขื่อนราชีไศล โดยการชุมนุมของผู้ได้รับผลกระทบที่สันเขื่อนราชีไศล และ “ประชาธิปไตยกินได้”

หมายถึง สิทธิของชุมชน การปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ การที่คนในพื้นที่เข้าถึงและเป็นผู้จัดสรร ทรัพยากรของตนเองร่วมกับชุมชน การนิยามในลักษณะนี้ชี้ให้เห็นถึงการมองผลลัพธ์ของ ประชาธิปไตย ซึ่งสามารถทำให้ผู้ที่ด้อยอำนาจได้รับการแก้ไขปัญหาและได้รับการปฏิบัติอย่าง เท่าเทียม

“สิทธิของภาคประชาชน เสรีภาพการแสดงออกทางการเมือง ชุมชนมีสิทธิสามารถ เคลื่อนไหวประชาธิปไตยทางตรงได้ ประชาธิปไตยต้องกินได้”

(ปราณี มัคพันธ์, 2561)

ในขณะเดียวกันมีสมาชิกบางส่วนที่ให้นิยามประชาธิปไตยในลักษณะของกติกากำหนด วิถีทางในการปกครองที่ทุกคนเสมอหน้ากัน กล่าวคือ เน้นให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ขันพื้นฐานของมนุษย์ที่คนในสังคมควรมีอย่างเท่าเทียมกัน และประชาธิปไตยยังเป็นกฎระเบียบที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ

“ประชาธิปไตยทำให้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียม ถ้าพูดถึงเรื่องสิทธิทุกคนก็มี เท่ากัน เกิดมามนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่ากัน ถ้าพูดถึงเรื่องการเมืองการเลือกตั้งก็ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ประชาธิปไตยสามารถนำมาจัดระเบียบคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้”

(ดาร์รัตน์ กันทวงศ์, 2560)

จะเห็นว่าสมาชิกภายในกลุ่มมีมุมมองต่อประชาธิปไตยที่แตกต่างกันออกไป จากนิยาม ความหมายของประชาธิปไตยข้างต้น จะเห็นว่าบางคนให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ขันพื้นฐาน ของมนุษย์ บางคนเชื่อในประชาธิปไตยแบบชุมชน และมีความไม่ไว้วางใจประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรง เพราะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนคน รากหญ้า และให้ประโยชน์ที่ควรได้รับต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการของรัฐ มุมมอง ต่อประชาธิปไตยในลักษณะนี้มีส่วนที่แตกต่างจากความเข้าใจต่อประชาธิปไตยของคณะทำงานขบวน ที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาดินภาคอีสาน (คอป.อ) ซึ่งเคยร่วมสนับสนุน การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง

คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน สังกัดสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของคนยากจนในชนบท โดยให้ชุมชน เป็นแกนนำหลักในการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ และจัดตั้งคณะทำงานในระดับตำบล อำเภอ และ จังหวัด โดยสมาชิกในระดับจังหวัดจะทำการเลือกตัวแทนคณะทำงานจังหวัดเพื่อเข้าไปเป็นตัวแทน

คณะทำงานในระดับภาคและระดับประเทศ คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสานมีการขับเคลื่อนประเด็นงานที่ดินและบ้านมั่นคงชนบทอย่างต่อเนื่อง กระทั่งเกิดสถานการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ.2549 สมาชิกคณะทำงานบางคนจึงแยกตัวออกไปจัดตั้งกลุ่มใหม่เพื่อใช้ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ภายใต้ชื่อ “กลุ่มสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมอีสาน” (กสส.) ในช่วง พ.ศ. 2549-2559 โดยแนวทางของกลุ่มใหม่นี้ใช้เพื่อเป็นการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองหลัก ๆ คือการเคลื่อนไหวเพื่อต้านรัฐประหาร การรณรงค์ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 โดยมองว่า อำนาจในการปกครองต้องอยู่ในมือประชาชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานของความเสมอภาค เท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็น การกระจายผลประโยชน์ และสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

“คำว่าประชาธิปไตยในมุมมองผมก็คือ เรื่องของการที่ทุกคนมีความเสมอภาคแล้วก็เท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็น”

(दनัย เพชรสังหาร, 2561)

จะเห็นว่ากลุ่มสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมอีสานให้ความสำคัญกับคุณค่าในหลักความเป็นประชาธิปไตยแบบสากล หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความเท่าเทียมของทุกคนในสังคม และนิยามถึงการควบคุมอำนาจของรัฐหรือผู้ใช้อำนาจ ว่าหมายถึง การป้องกันไม่ให้ตัวแทนทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายไปในทางที่ผิด หรือประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลที่ประชาชนเลือกเข้าไปได้ และให้ความสำคัญกับการใช้อำนาจของประชาชน โดยประชาชนต้องเป็นผู้ใช้อำนาจของตนเองและเป็นใหญ่ในสังคม

ในส่วนของ เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.) ภายหลังการออกแถลงการณ์ร่วมกับกลุ่มคนเสื้อแดงในปี พ.ศ. 2552 ผู้ปฏิบัติงานในกลุ่มเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้ชื่อเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยภาคอีสาน ทำให้เกิดปัญหาในการทำงานร่วมกับองค์กรผู้สนับสนุนงบประมาณและภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน จึงมีมติให้จัดตั้งกลุ่มใหม่ขึ้น เพื่อใช้ร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองเฉพาะกิจ ภายใต้ชื่อ “สหพันธ์ประชาชนเสรีเพื่อประชาธิปไตย” (สปป.) ซึ่งเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.) เป็น 1 ใน 35 องค์กรสมาชิกจัดตั้ง

สมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.) นิยาม “ประชาธิปไตย” ไปในแนวทางใกล้เคียงกับกลุ่มสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมอีสาน (กสส.) กล่าวคือ เน้นความเสมอภาคและเสรีภาพ โดยให้ความสำคัญกับการเคารพมติของเสียงส่วนใหญ่ที่มาจาก 1 สิทธิ 1 เสียง และให้ความสำคัญกับเสียงข้างน้อย

“...โดยปกติประชาธิปไตยต้องประชาชนใช้อำนาจ...ถ้าดูกฎกติกาของประชาธิปไตยก็จะพูดเรื่องเสียงข้างมาก การเลือกตั้ง และการเปิดโอกาสเปิดเสรีภาพ ให้ความเสมอภาคกับเสียงส่วนน้อย..”

(มานะ พลงาม, 2560)

จะเห็นได้ว่าสมาชิกกลุ่ม คอป.อ. ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบ “เสรีนิยม” และ “ประชานิยม” ควบคู่กัน และเน้นการเคารพกติกาการเลือกตั้งท่ามกลางเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง

จากการรวบรวมข้อมูลการนิยามความหมายและความเข้าใจที่มีต่อคำว่า “ประชาธิปไตย” ของเอ็นจีโออีสานที่กล่าวมาเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าการให้นิยามความหมายที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ โดยทั่วไปเอ็นจีโออีสานนิยามประชาธิปไตยโดยอ้างอิงคำหลักๆที่ใช้แทนคำว่า “ประชาธิปไตย” ในความหมายสากล ได้แก่ “สิทธิ” “เสรีภาพ” “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” และการเคารพมติเสียงข้างมากของสังคม อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดของการให้ความหมายเกี่ยวกับคำเหล่านี้ พบว่า เอ็นจีโออีสานแต่ละกลุ่มมองจุดเน้นของประชาธิปไตยแตกต่างกัน บางกลุ่มเน้นความเป็น “เสรีนิยม” บางกลุ่มเน้นความเป็น “ประชานิยม” หรือควบคู่กัน บางกลุ่มไม่ไว้วางใจประชาธิปไตยแบบตัวแทน จึงเห็นว่าประชาชนต้องมีบทบาททางการเมืองโดยตรงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหวต่อต้านคัดค้านในรูปของขบวนการทางสังคม เป็นต้น

4.1.2 มุมมองของเอ็นจีโออีสานต่อหลักการที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย

ในระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 เอ็นจีโออีสานได้ให้นิยามความหมายของประชาธิปไตยในความหมายที่แตกต่างหลากหลาย และโดยรวมเอ็นจีโออีสานกล่าวถึงหลักการที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย เช่น คำว่า “สิทธิ” “เสรีภาพ” “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” และให้ความหมายคำเหล่านี้ในมิติที่ต่างกันไป ซึ่งการให้ความหมายทำให้เกิดมุมมองและการนิยามประชาธิปไตยที่ต่างกันไป ดังนี้

กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ.2549-2559 สมาชิกในกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งขณะนั้นสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวบ้านจากการทำการเกษตรปลอดสารเพื่อให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง ได้อธิบายและให้ความหมายคำว่า “สิทธิ” ว่าหมายถึง สิทธิที่ทุกคนในสังคมควรมี โดยเน้นการเคารพสิทธิซึ่งกันและกันของคนในสังคม และมองว่าการเคารพสิทธิของคนในสังคมเป็นแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของสังคม เช่น การพัฒนาในเรื่องของสิทธิมนุษยชน การพัฒนาของรัฐที่ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน

“...บนพื้นฐานของประชาธิปไตย คือประชาชนส่วนใหญ่ที่มีสิทธิ มีอำนาจภายในรัฐหนึ่ง ๆ ที่นึกถึงคำว่าสิทธิ เพราะว่า ถ้าทุกคนเคารพสิทธิซึ่งกันและกันจะทำให้สังคม มีความเคารพต่อกัน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีในสังคม และเมื่อทุกคนมีสิทธิเท่ากันย่อมสามารถต่อรองกันได้”

(วรรณลพ สุขวาปี, 2561)

คำสัมภาษณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าพวกเขาให้ความสำคัญกับคำว่า “สิทธิ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องเน้นถึงสิทธิของประชาชนในประเทศที่ควรมีอยู่ โดยเท่าเทียมกัน และสิทธิจะนำมาซึ่งการเคารพการอยู่ร่วมกันภายในสังคมและกติกาของสังคม

ในขณะเดียวกัน สมาชิกในกลุ่มก็ได้นิยามความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ไปในทิศทางเดียวกันว่า หมายถึง เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการใช้ชีวิตภายใต้กฎหมายโดยที่ไม่เบียดเบียนหรือสร้างความเดือดร้อนที่กระทบต่อชีวิต ทรัพย์สินของผู้อื่น

“การมีเสรีภาพของประชาชนหรือคนในสังคมควรเป็นเสรีภาพในขอบเขตที่เราไม่ละเมิดสิทธิของชาวบ้านหรือคนอื่น ๆ ควรให้การเคารพซึ่งกันและกัน”

(วิโรจน์ พวงประโคน, 2561)

จะเห็นได้ว่าการนิยามคำว่า “เสรีภาพ” หมายถึง การที่คนในสังคมสามารถแสดงออกได้โดยไม่ถูกจำกัดหรือถูกควบคุมจากผู้อื่น แต่การแสดงออกนั้นต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎระเบียบของสังคม โดยการแสดงออกนั้นต้องไม่เป็นการแสดงออกเพื่อลิดรอนเสรีภาพของบุคคลอื่น

ในส่วน of คำว่า “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” มักถูกอธิบายควบคู่กัน โดยสมาชิกภายในกลุ่มได้ให้นิยามความหมายที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ โดยทั่วไปสมาชิกกลุ่มนิยาม “ความเสมอภาค” ว่าหมายถึง ความเสมอภาคในเรื่องของสิทธิ ความเสมอภาคเท่าเทียมในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมาย

“ความเท่าเทียม หมายถึง การมีอำนาจเท่าเทียมกัน อำนาจเป็นของประชาชน คุณค่าสำคัญที่สุด คือ การที่ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน...”

(จรรยา ปานทอง, 2561)

คำสัมภาษณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ ได้ให้ความหมายคำว่า “ความเท่าเทียม” เน้นไปที่ การมีอำนาจที่เท่าเทียมกันของคนในสังคม และการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยที่ถูกกล่าวถึงในหลักสากลและหลักปฏิบัติสำคัญที่ควรเกิดขึ้นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ในขณะเดียวกัน สมาชิกกลุ่มบางคนได้ให้ความหมายคำว่า “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” ในมิติที่ต่างกัน โดยให้ความหมายเน้นไปที่คุณภาพของคน ซึ่งหมายถึงคุณภาพในการศึกษาของคนในสังคม คุณภาพในการตัดสินใจที่เชื่อมโยงเข้ากับการเลือกตั้ง

“ระบบการศึกษามันต้องเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย จึงจะทำให้คนมีศักยภาพที่จะตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกอะไรด้วยเหตุด้วยผล...ประชาธิปไตยมันคือเรื่องความคิด ความเชื่อ เรื่องอุดมคติในการปกครอง แต่มันก็โยงมาเรื่องสิทธิ สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน แล้วอะไรที่จะทำให้คนสามารถที่จะมีคุณภาพได้ ถ้าไม่ใช้การศึกษา ”

(สัมป่อย จันทรแสง, 2561)

คำสัมภาษณ์ข้างต้น ชี้ให้เห็นการอธิบายถึงความเท่าเทียมว่าเป็นผลที่ตามมาจากการพัฒนาคนในฐานะผู้เลือกตั้งให้มีคุณภาพในการตัดสินใจที่จะเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง โดยคุณภาพดังกล่าวมาจากการศึกษา หมายถึงว่าทุกคนในสังคมได้รับการศึกษาในระดับเดียวกัน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยอย่างเท่าเทียมกัน จะนำไปสู่การเป็นคนที่คุณภาพในการตัดสินใจที่จะเลือกด้วยเหตุและผล และได้มาซึ่งผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจจากคนที่มีคุณภาพเป็นผู้เลือกหรือมอบอำนาจให้

ในส่วนของกลุ่มสมาคมคนทาม เชื้อนราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ นั้น ได้ประมวลประสบการณ์ภายใต้การดำเนินงานเรื่องการเรียกร้องสิทธิให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราศีไศลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน จนนำมาสู่การย้ำว่าสิทธิของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ และดังนั้น “สิทธิ” จึงเป็นเรื่องของสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ การที่ประชาชนสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองได้โดยตรง เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและกำหนดชะตาชีวิตของคนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐด้วยตนเอง โดยการใช้ประชาธิปไตยทางตรงเพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ในการแสดงถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การเดินขบวนและการรวมกลุ่มเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐบาลของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราศีไศล

“ประชาธิปไตยคือราษฎรจะต้องเข้าถึงจริง ๆ มีสิทธิ มีเสียงจริง ๆ ในระดับคนรากหญ้า จะต้องใช้สิทธิได้เต็มที่ สิทธิในการอยู่ร่วมกับสังคม สิทธิในการทำมาหากิน...เช่น ถ้าเรามีการชุมนุม เรียกร้องสิทธิก็อย่ากลัวว่าเราเป็นพวกหัวรุนแรง แต่นี่คือสิทธิของเรา เราทำถูกแล้ว...”

(ประดิษฐ์ โกศล, 2560)

จะเห็นว่าสมาชิกกลุ่มให้ความหมายต่อคำว่า “สิทธิ” ในมิติที่ประชาชนคนรากหญ้าที่ต้องสามารถที่จะเสนอปัญหาของตนเอง สิทธิในการชุมนุมเรียกร้องตามท้องถนนหรือตามสถานที่ต่าง ๆ ที่สามารถกระทำได้โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย เพื่อให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาของผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างทันท่วงที

อนึ่ง กลุ่มสมาคมนคทาม เชื้อนราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ มองว่า “เสรีภาพ” หมายถึง เสรีภาพที่จะแสดงออก และบอกถึงความเดือดร้อนและความทุกข์ยากของประชาชนกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาให้พวกเขาได้ โดยการให้เสรีภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนควรมี กับประชาชนจะเป็นการสนับสนุนให้สิทธิของประชาชนเข้มแข็ง

“...เสรีภาพ คือ เสรีภาพในการแสดงออกในทุก ๆ ด้าน เพราะเสรีภาพเป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่พึงมี ซึ่งมันก็ควบคู่กันมากับสิทธิ เมื่อประชาชนมีเสรีภาพที่จะแสดงออกได้อย่างเต็มที่ นั่นก็หมายความว่าผู้ปกครองให้สิทธิให้อำนาจกับประชาชน...”

(ดาร์รัตน์ กันทวงศ์, 2560)

จะเห็นว่ากลุ่มสมาคมนคทาม เชื้อนราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษให้ความหมายของหลัก “เสรีภาพ” โดยเน้นที่การแสดงออก โดยเห็นว่าการแสดงออกเป็นการกระทำเดียวที่จะทำให้ผู้ปกครองเห็นถึงความเดือดร้อนของประชาชนในแต่ละพื้นที่ว่าตนได้รับผลกระทบอย่างไรจากโครงการของรัฐ และเมื่อรัฐสามารถให้ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงออกโดยปราศจากการจำกัด และควบคุมย่อมเป็นตัวชี้วัดประชาธิปไตยในแต่ละสังคมหรือรัฐนั้น ๆ ว่ามีความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด เพราะการจำกัดเสรีภาพของคนในสังคมย่อมแสดงให้เห็นถึงความเป็นรัฐบาลเผด็จการมากกว่ารัฐบาลประชาธิปไตย

เป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิกภายในกลุ่มสมาชิกสมาคมนคทาม เชื้อนราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ให้ความหมายของคำว่า “ความเสมอภาค” และ “ความเท่าเทียม” โดยใช้ไปควบคู่กัน พวกเขามองว่า ทั้ง 2 คำมีเนื้อหาที่เป็นไปในแนวเดียวกัน จึงทำให้การให้ความหมายถูกอธิบายเป็นเนื้อเดียวกัน โดยสมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ได้ให้ความหมาย “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” ว่าหมายถึง ความ

เสมอภาคเท่าเทียมในเรื่องของความเป็นมนุษย์ของคนในสังคมที่ควรมีอย่างเท่ากัน โดยไม่แบ่งชนชั้น หรือฐานะของบุคคลนั้น ๆ และการมีสิทธิเท่าเทียมกันของคนในสังคม

“ความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิของคน เพราะคนจนคนรวย ควรจะมีสิทธิเท่ากัน ที่เกิดมาเป็นคน ไม่น่าจะต้องแบ่งแยกเป็นชนชั้นวรรณะใด ถ้าทุกคนให้เกียรติกันทุกคนก็จะรู้หน้าที่ของตัวเอง”

(อภิรักษ์ สุธารวรรณ, 2560)

ในขณะที่สมาชิกบางส่วนได้ให้ความหมาย “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” โดยเน้นไปที่คุณธรรม จริยธรรม ของคนในสังคม ซึ่งการมีความเท่าเทียมและเสมอภาคกันในเรื่องเหล่านี้จะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

“ประชาธิปไตยก็จะมี ความไม่เท่าเทียมกันอยู่ ไม่เท่าเทียมหมายถึงไม่เท่าเทียมในเรื่องของหลักปฏิบัติที่จะทำให้คนในชุมชนในสังคมนั้นอยู่กันแบบมีความสุข ถ้าเทียบกันก็จะเป็นเรื่อง ฮิต12 คอง14”

(ปัญญา คำลาภ, 2560)

จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายต่อ “ความเท่าเทียม” ในลักษณะนี้โน้มเอียงไปสู่การที่คนในสังคมมีความเท่าเทียมทางศีลธรรม จะทำให้คนในชุมชนอยู่กันได้ โดยมองว่าหลักธรรมเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนให้สามารถประพฤติตัวเป็นคนดีในสังคม และความดีเป็นตัวชี้วัดคนที่สามารถก้าวเข้ามาเป็นผู้นำในชุมชนหรือในสังคม

เมื่อจำแนก “ประชาธิปไตย” ตามหลักสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความเท่าเทียม คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน ซึ่งเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อพิสูจน์สิทธิเรื่องที่ดิน ที่ทำกินร่วมกับชุมชน และการผลักดันนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินให้มีความหมายของ “สิทธิ” ไม่แตกต่างจาก 2 กลุ่มก่อนหน้านี้ กล่าวคือ หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นอำนาจของประชาชนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิดและอยู่กับมนุษย์ทุกคนที่อยู่บนสังคมเดียวกันภายใต้กฎเกณฑ์ที่ใช้ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม พวกเขาได้เน้นความสำคัญของสิทธิในการเลือกตั้งเป็นอย่างมาก จะเห็นว่าการให้ความหมาย “สิทธิ” เน้นถึงสิทธิของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิตและการมีชีวิต สิทธิในการแสดงออกได้อย่างเสรี โดยปราศจากการควบคุม และสิทธิทางการเมืองต่างๆ เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น

“พูดถึงเรื่องสิทธิ มันก็เข้าใจได้ว่าเป็น อำนาจของประชาชนที่มีติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่เกิด ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการมีชีวิต สิทธิในการแสดงออกอย่างเสรี สิทธิในการที่จะเลือกตั้ง เหล่านี้บ่งบอกได้หมดว่าหมายถึงสิทธิของคน ๆ หนึ่งที่อยู่ในสังคม”

(ไพรัตน์ ทองไสย์, 2560)

ในส่วนของการให้ความหมายเกี่ยวกับ “เสรีภาพ” ของสมาชิกกลุ่มพวกเขา หมายถึง เสรีภาพที่ควรมียู่อย่างเท่าเทียมกันของคนในสังคม เนื่องจากมองว่า “เสรีภาพ” เป็นหลักการที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ หรือทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคม และให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงออก

“คุณค่าจริง ๆ ประชาธิปไตยมันจะทำให้คนมีเสรีภาพเท่าเทียมกัน หมายความว่ามันไปลดความเหลื่อมล้ำ ไปลดสิทธิพิเศษหรือว่าไปทำให้ช่องว่างความแตกต่างระหว่างคนมันลดลง แล้วคนสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างให้เกียรติกัน ในระบอบประชาธิปไตยมันไม่ใช่การเข้าจำกัดเสรีภาพของผู้อื่น โดยการใช้กฎหมายหรือมาตราต่างๆ เพื่อเข้าไปควบคุมหรือจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของเขา จะเห็นว่ายิ่งถูกจำกัดเสรีภาพมากเท่าไร คนก็จะออกมาต่อต้านมากเท่านั้น”

(หนูเกณท์ ศรีบัว, 2560)

จะเห็นได้ว่าสมาชิกคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสานอ้างถึงประชาธิปไตย เมื่อกล่าวถึง “เสรีภาพ” โดยพวกเขามองว่า เสรีภาพเป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่จะเข้าไปช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจน เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างให้เกียรติในความเป็นมนุษย์เหมือนกัน และมองว่าในระบอบประชาธิปไตย ไม่ควรมีการออกกฎหมายหรือมาตรการที่กระทบต่อการแสดงออกได้อย่างเสรี ซึ่งพวกเขาให้ความเห็นว่า ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองหลังการรัฐประหารของ คสช. มีการออกมาตรการในการควบคุมฝูงชนและผู้ที่มีความเห็นต่างทางการเมืองเป็นจำนวนมากหลายฉบับ เพื่อควบคุมพฤติกรรมแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในการต่อต้านการยึดอำนาจของ คสช. จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อเสรีภาพในการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ถูกจำกัดอย่างแพร่หลายก็ไม่ถือว่าเป็นประชาธิปไตย และจะส่งผลให้เกิดการต่อต้านการถูกจำกัดเสรีภาพมากขึ้นตามไปด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิกกลุ่มคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสานได้ให้ความหมายของคำว่า “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” ว่าหมายถึง ความเท่าเทียมในเรื่องของชนชั้น ความเท่าเทียมของสิทธิ ความเป็นมนุษย์ เท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็น และความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรและงบประมาณของรัฐ

“...ในสังคมไทยคนในชนชั้นนำหรือชนชั้นผู้ปกครองควรให้ความเคารพกับเสียงส่วนใหญ่ โดยมองว่าทุกคนในสังคมมีสิทธิ มีเสียง มีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ความเท่าเทียม ความเสมอภาคที่จะแสดงความคิดเห็นแล้วก็เสนอความต้องการของตัวเอง ที่สำคัญควรมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม เรื่องการจัดงบประมาณที่ทุกคน ทุกกลุ่มในสังคมสามารถเข้าถึงอย่างเท่าเทียม...”

(ชั้น รักดีศรี, 2561)

มุมมองต่อหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยของคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน ไม่แตกต่างกันนักกับสมาชิกของ เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ) ซึ่งอาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทั้งสองกลุ่มมีจุดยืนทางการเมืองคล้ายกัน โดยสมาชิกในกลุ่มได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ที่เน้นย้ำในเรื่องของ สิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิในการแสดงออก สิทธิในการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ สิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น

“...สิทธินิยมตามสากล คือคนเกิดมาเท่ากัน มีสิทธิขั้นพื้นฐาน แล้วก็มีสิทธิในการเลือก ผู้ปกครองก็ควรเป็นสิทธิของประชาชนควรเป็นแบบ 1 สิทธิ 1 เสียง”

(นิवास โคตรจันทิก, 2561)

ในส่วนของการนิยามความหมายของ “เสรีภาพ” โดยทั่วไปสมาชิกกลุ่ม ได้ให้ความหมายที่มีความสอดคล้องกับสมาชิกในกลุ่มอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิก คอป.อ บางคน ได้ให้ความหมายของเสรีภาพรวมไปถึงมิติของเสรีภาพด้านการค้าและการสนับสนุนระบบเศรษฐกิจให้เป็นทุนนิยมเสรี เนื่องจากมองว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยควรควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี จึงจะสามารถพัฒนาประชาธิปไตยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง

“เสรีภาพ มันน่าจะรวมไปถึงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ซึ่งมันจะคู่กับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะทุนนิยมเสรีต้องการรัฐที่เป็นประชาธิปไตย รัฐที่เป็นประชาธิปไตยคือรัฐที่ควบคุมทุนน้อยที่สุดเพื่อให้ทุนทำการค้าอย่างเสรี เพื่อยกระดับทางเศรษฐกิจ มันก็สะท้อนให้คนอยู่ดีกินดีเป็นหลัก”

(อีสาน ศรีโคตรบอง, 2560)

โดยมองว่าเสรีภาพทางเศรษฐกิจจะเข้าไปช่วยลดช่องว่างทางเศรษฐกิจสังคม รวมไปถึงการจัดความยากจน และเสริมสร้างความอยู่ดีกินดีให้กับประชาชน ดังนั้นการเปิดการค้าแบบเสรีเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการพัฒนาประชาธิปไตยไปควบคู่กัน และพวกเขายังมองถึงมิติของการแข่งขันทางการค้าที่เป็นธรรม หมายถึง การแข่งขันที่ใครก็สามารถลงแข่งได้ โดยที่ไม่ถูกปิดกั้นเสรีภาพจากกฎเกณฑ์ที่เอื้อเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ ลดการผูกขาดทางการค้าเฉพาะกลุ่มทุนใหญ่ ๆ แต่เปิดโอกาสให้ชนชั้นล่างสามารถสร้างผลผลิตของตนเองได้อย่างเสรี เช่น การผลิตสุราพื้นบ้าน หรือการขายข้าวโดยที่ชาวนาผู้ผลิตเป็นคนกำหนดราคาเอง เพราะพวกเขามองว่าการปลดปล่อยพลังทางการผลิตจะทำให้สังคมอยู่ดีกินดีและทำให้เศรษฐกิจพัฒนาไปมากกว่าที่เป็นอยู่

ทั้งนี้ สมาชิก คอป.อ มองว่า “ความเสมอภาค” “ความเท่าเทียม” หมายถึง การยอมรับในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งอธิบายเชื่อมโยงกับ “ความเสมอภาค” ซึ่งพวกเขามีหมายถึงการแสดงออกในฐานะเสียงส่วนน้อยที่ควรได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุกห้วงมโน

“พื้นฐานของประชาธิปไตย คือการคำนึงถึงความเท่าเทียม ความเสมอภาคเป็นหลัก เพราะคุณค่าจริง ๆ คือการตรึงนี้และการยอมรับความในความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ต้องสร้างความเท่าเทียม ความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคม คนที่เป็นเสียงข้างน้อยจะท้อแท้กับเขาที่ไม่สามารถทำอะไรเสียงข้างมากได้ ก็คือคุณก็เปิดโอกาสให้ความเสมอภาค เช่นการเปิดโอกาสให้ชาวพรรค”

(มานะ พลงาม, 2560)

คำสัมภาษณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า สมาชิก คอป.อ ให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความเท่าเทียมในการยอมรับในความเป็นมนุษย์และมองว่าทุกคนมีความสามารถ มีสิทธิอย่างเท่าเทียมกันในสังคม สมาชิก คอป.อ ยังกล่าวถึงความเสมอภาคของเสียงส่วนน้อยของสังคม โดยมองว่าเมื่อกลุ่มคนในสังคมตกอยู่ในสถานะของกลุ่มคนเสียงข้างน้อยเรียกร้องหรือการยื่นข้อเสนอด่าง ๆ ย่อมได้รับการตอบสนองหรือไม่ได้รับการตอบสนองใด ๆ เลย ดังนั้น การให้ความสำคัญกับเสียงส่วนน้อยย่อมเป็นเรื่องที่ควรต้องทำภายใต้สังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย คือการให้ความเสมอภาคกับประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นเสียงส่วนใหญ่หรือเสียงส่วนน้อยควรได้รับการการตอบสนอง เป็นต้น

เมื่อพิจารณามุมมองของเอ็นจีโอทั้ง 4 กลุ่มต่อองค์ประกอบของหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยพบว่าเอ็นจีโออีสานที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อเหลืองนิยามความหมายคำว่า “สิทธิ” ว่าหมายถึง อำนาจของประชาชนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยตรง และมองว่าการให้สิทธิทางตรงกับประชาชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ในมุมมองของเอ็นจีโออีสานที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง ให้ความหมายว่า หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น สิทธิในความเป็นมนุษย์ สิทธิในการแสดงออก สิทธิในการเข้าถึง

สวัสดิการของรัฐ และเน้นความสำคัญของสิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น ในส่วน “เสรีภาพ” เอ็นจีโอ อีสานที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อคนแดงให้ความหมายไปในทิศทางเดียวกัน ว่าหมายถึง เสรีภาพขั้นพื้นฐานของทุกคนในสังคมที่ไม่ขัดกับหลักกฎหมาย และการไม่ถูกควบคุมหรือจำกัดจากกลุ่มหรือบุคคลอื่น เช่น เสรีภาพทางความคิด เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการรวมกลุ่ม และเป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิกคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสานได้เสนอว่าควรรวมถึงการเปิดการค้าเสรี เพราะเชื่อว่าการเปิดการค้าเสรีจะนำมาซึ่งการลงทุนของกลุ่มทุนต่าง ๆ และส่งผลให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจในสังคมให้เกิดความอยู่ดีกินดีของประชาชนในประเทศ และส่งเสริมการพัฒนาระบบโครงสร้างภายในประเทศ เช่น การพัฒนาระบบขนส่งทางราง การพัฒนา รถไฟฟ้าความเร็วสูง เป็นต้น ในประเด็น “ความเท่าเทียม” เอ็นจีโออีสานกลุ่มที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดงนิยามความหมายว่า หมายถึง การรับรองสิทธิภายใต้ความหลากหลายทางเพศ ศาสนา เชื้อชาติ และชนชั้นอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งมีรายละเอียดใกล้เคียงกับคำว่า “ความเสมอภาค” ซึ่งพวกเขาหมายถึง ทุกคนในสังคมมีความเสมอภาคกัน เช่น ความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ และเอ็นจีโออีสานที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลือง กลับให้ความหมายว่า หมายถึง ความเท่าเทียมในด้านศีลธรรม และคุณภาพของคนในการเลือกหรือตัดสินใจ

อนึ่ง เอ็นจีโออีสานทั้ง 4 กลุ่ม มองว่าการเคารพมติเสียงข้างมากในสังคม หมายถึง การที่เสียงส่วนใหญ่ในสังคมให้ความไว้วางใจในการเลือกผู้แทนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่และทุกคนในสังคมต้องยอมรับการตัดสินใจของเสียงส่วนใหญ่ โดยมองว่าเมื่อคนส่วนใหญ่ของสังคมตัดสินใจเลือกแล้ว การที่จะพ้นจากวาระตำแหน่งนั้น ๆ ควรเป็นไปตามกระบวนการทางกฎหมายหรือตามแนวทางที่เป็นประชาธิปไตย เช่น เมื่อผู้แทนราษฎรถูกเลือกให้ทำหน้าที่ในรัฐสภาควรที่จะได้ดำรงตำแหน่งวาระครบ สี่ปีหากผู้แทนไม่กระทำการที่ขัดต่อหลักกฎหมาย ไม่ควรต้องออกจากตำแหน่งเพราะความไม่ชอบ หรือไม่พอใจของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดของการให้นิยาม “การเคารพมติเสียงข้างมากในสังคม” เห็นได้ว่าสมาชิกคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน คอป.อ. มองว่าการที่คนในสังคมให้ความเคารพในมติเสียงส่วนใหญ่ในสังคม แสดงให้เห็นมุมมองในการให้คุณค่าในความเป็นมนุษย์ของคนในสังคมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน แม้จะอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งทางสังคมที่แตกต่างกัน และเห็นสิทธิด้านการเลือกตั้งเป็นสำคัญ เพราะเชื่อว่าบุคคลใดเมื่อมีอายุตามกฎหมายผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ย่อมมีวุฒิภาวะ มีความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ การเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อข้อมูลข่าวสารบางอย่าง และมีความสามารถมากพอที่จะตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกผู้แทนในการทำหน้าที่แทนตนเองในรัฐสภา ในขณะที่สมาชิกภายในกลุ่มสมาคมคนทาม และเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์บางคน กลับมีความเห็นที่ตรงกันข้าม โดยมองว่า การได้มาซึ่งตัวแทนหรือผู้นำที่มาจากการซื้อเสียง หรือมาจากการตัดสินใจเลือกที่ไม่มีคุณภาพ และขาดคุณธรรมจริยธรรม ย่อมส่งผลเสียต่อสังคมมากกว่าผลดี ดังนั้น หลักการเคารพเสียงส่วนใหญ่ยังคงเป็นปัญหาในสังคมที่

จะต้องแก้ไข โดยการให้การศึกษา สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยให้คนในสังคมให้มากกว่าที่กำลังเป็นอยู่

อย่างไรก็ตาม ในเชิงรายละเอียด การให้ความหมายของคำว่า “ความเท่าเทียม” มีความแตกต่างกันโดยผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นสมาชิกกลุ่มสมาคมคนทาม และสมาชิกกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ไม่ได้ให้ความหมายที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด แต่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นสมาชิกคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และ คอป.อ. นิยาม “ความเท่าเทียม” เป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด กล่าวคือ โต้แย้งความเท่าเทียมในแง่ของสิทธิ โดยเฉพาะสิทธิในการเลือกตั้งว่า ประชาธิปไตยอาจอนุญาตให้มีความไม่เท่าเทียม เนื่องจากคุณภาพในเชิงศีลธรรม และความสามารถในการเลือกของคนไม่เท่ากัน ทั้งนี้ ความเห็นในแนวทางนี้ปรากฏในสมาชิกกลุ่มสมาคมคนทาม และกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดสุรินทร์

นอกจากหลักการที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นประเด็นที่เอ็นจีโออีสานมีมุมมองที่แตกต่างหลากหลายอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ กลุ่มที่เน้นย้ำคุณภาพที่ไม่เท่าเทียมกันของผู้เลือกมองว่ากระบวนการเลือกตั้งไม่ใช่คำตอบหรือแนวทางที่จะนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไทย เพราะเห็นว่า “การเลือกตั้ง” เป็นเพียงกลไกรูปแบบหนึ่งที่ถูกกำหนดมาให้คู่กับระบอบประชาธิปไตย และตั้งอยู่บนข้อบกพร่องจำนวนมากเต็มไปด้วยการซื้อสิทธิ ขายเสียง การได้มาซึ่งผู้แทนหรือผู้นำที่ไม่มีความสามารถในการบริหาร และนำไปสู่การทุจริต คอร์รัปชันในการดำเนินงานของรัฐ และมองว่าการหย่อนบัตรเลือกตั้งที่ผ่านมา ไม่ทำให้ชาวบ้านกลุ่มที่พวกเขาคลุกคลีได้ประโยชน์ เขาเหล่านี้เชื่อมั่นในแนวทางของประชาธิปไตยทางตรง ที่พวกเขาเชื่อว่าสามารถตอบสนองต่อปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชนได้ เอ็นจีโอกลุ่มเดียวกัน มองว่าการที่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐเข้าพบผู้นำประเทศหรือผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับผิดชอบต่อผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการเหล่านั้น นำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเยี่ยวยาผู้ได้รับผลกระทบ ผลที่ได้คือการได้รับการตอบสนองจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างทันท่วงที ทำให้กลุ่มเชื่อมั่นในการใช้สิทธิของตนเองโดยตรงและเชื่อมั่นในแนวทางประชาธิปไตยทางตรงมากกว่าการกระทำการผ่านผู้แทน เป็นประชาธิปไตยที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน “เป็นประชาธิปไตยที่กินได้”

“การเลือกตั้งมันก็เป็นเครื่องมือที่ถูกต้องและชอบธรรมครั้งหนึ่ง แต่จะพัฒนากระบวนการของการเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพยังไง เพราะในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลเผด็จการหรือรัฐบาลประชาธิปไตยก็ใช้วิธีการเลือกตั้งทั้งนั้น ถ้ามองสังคมระดับประเทศ ฉะนั้น มันคงยากที่ใครจะปฏิเสธ

การเลือกตั้ง แต่คำถามที่มันมีอยู่ว่า จะอย่างไรให้การเลือกตั้งมันมีประสิทธิภาพ ลดความขัดแย้ง และรวมทั้งสิ่งที่ได้เลือกมาแล้วเป็นประโยชน์จริงกับสังคมอย่างไร”

(สัมป่อย จันทร์แสง, 2561)

เป็นที่น่าสังเกตว่า เ็นจีโอกลุ่มเดียวกันนี้ มองว่ากระบวนการเลือกตั้งเป็นกระบวนการสากลที่มีอยู่ในทุก ๆ ระบอบการเมือง แต่พวกเขาตั้งคำถามกับกระบวนการเลือกตั้ง หรือในอีกแง่หนึ่ง คือเกิดความไม่ไว้วางใจต่อกระบวนการเลือกตั้ง และเรียกร้องการเลือกตั้งที่ลดความขัดแย้ง ซึ่งพวกเขา มองว่าการจะเป็นเช่นนั้นได้ ผู้เลือกตั้งต้องมี “คุณภาพ” ไม่เลือกเฉพาะพรรคพวกของตนเอง หรือ เลือกเพราะถูกนักการเมืองใช้เงินในการซื้อเสียง

“ใคร ๆ ก็เลือกพวกของตัวเอง ใครพวกเยอะคนนั้นก็ได้รับเลือก แบบนี้มันไม่ถูก เอาเงินซื้อ ด้วย แบบนี้ไม่ชอบเลย”

(สมบุรณ์ วังผือ, 2560)

กลุ่มที่เน้นย้ำในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียม และให้ความสำคัญกับ ประชาธิปไตยแบบ “เสรีนิยม” และ “ประชานิยม” มองว่าการเลือกตั้งยังเป็นส่วนสำคัญของระบอบ ประชาธิปไตย เพราะการเลือกตั้งเป็นตัวชี้วัดที่สามารถนำมาอธิบายความเป็นประชาธิปไตยได้ โดย เชื่อว่าวิธีการเลือกตั้งเป็นวิธีเดียวที่ทำให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอันสูงสุดของตนได้ใช้อำนาจ และใช้สิทธิของตนเอง และไม่อาจยอมรับได้กับระบบการคัดเลือกตัวแทนจากการนิยามความดีหรือ ความเลวของบุคคลที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำหรือผู้ปกครอง

“การเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเลยในระบอบประชาธิปไตยถ้าไม่เลือกตั้งไม่ได้ มัน หมายถึงสิทธิพื้นฐาน 1 สิทธิ 1 เสียง ความเท่าเทียมกัน ถ้าเราชูประเด็นในการเคลื่อนไหวก็ต้องชูเรื่องนี้ ...เพราะในระบบตัวแทนต้องมีการคัดสรรจากข้างล่างจริง ๆ ไม่ใช่การคัดเลือกจากคำว่าดีหรือเลว”

(สันทยากร จิตมัตย์, 2560)

4.1.3 มุมมองต่อกันและกันของ “แดง” กับ “เหลือง” ว่าด้วยประชาธิปไตย¹

ภูมิหลังการเข้าร่วมเคลื่อนไหวและสถานการณ์การเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้มุมมองต่อประชาธิปไตยเปลี่ยนแปลงไปและเกิดการโต้แย้งเกี่ยวกับประชาธิปไตยระหว่างกลุ่มเอ็นจีโอที่สนับสนุนกลุ่มทางการเมืองที่ตรงข้ามกันในประเด็นแรกเอ็นจีโอที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดงซึ่งชูเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความภาคภูมิใจของประชาชน ได้วิพากษ์แนวคิดประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสานฝ่ายที่สนับสนุนเสื้อเหลือง ซึ่งเน้นประชาธิปไตยที่ตั้งคำถามต่อข้อบกพร่องของกระบวนการเลือกตั้ง

“เขาพยายามชูเรื่องประชาธิปไตยชุมชน ประชาธิปไตยฐานราก ประชาธิปไตยแบบคนดี ไม่ต้องเลือกตั้ง”

(อีสาน ศรีโคตรบอง, 2560)

มุมมองข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าเอ็นจีโออีสานที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดงมองว่าประชาธิปไตยในแบบของเอ็นจีโอที่สนับสนุนฝ่ายเสื้อเหลือง เป็นประชาธิปไตยแบบชุมชน โดยใช้ประเพณีวัฒนธรรม ใช้ความอาวุโส ความเอื้ออาทรของคนในชุมชน ในการคัดเลือกคนดีเข้ามาเป็นผู้แทนในชุมชน และไม่เห็นด้วยกับการเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งเป็นวิธีการที่นำไปสู่การซื้อสิทธิ์ขายเสียงในชุมชน แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองเมื่อ พ.ศ. 2549 ที่มีการขอขอพระราชทานนายกตาม รัฐธรรมนูญมาตรา 7 ของกลุ่มพันธมิตรฯ เพราะเชื่อว่าการได้มาซึ่งนายกพระราชทานเป็นคนที่ถูกคัดเลือกแล้วว่าเป็นคนเก่ง เป็นคนดี มีความสามารถ และเหตุการณ์คัดค้านการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2557 ของกลุ่ม กปปส. เขาเหล่านี้ยังได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มคนเสื้อเหลือง และกลุ่ม กปปส. ในช่วง พ.ศ. 2549-2559 ว่าเป็นการทำลายประชาธิปไตย

“เป็นเกมทางการเมือง ที่ใช้ประเด็นความรักชาติสร้างกระแส สร้างเงื่อนไขไปสู่การรัฐประหาร เป็นการออกแบบของฝ่ายขวา ฝ่ายของรัฐอยู่แล้ว...เพื่อสร้างความวุ่นวายในสังคม ให้

¹ สมาชิกกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์บางคน และสมาคมคนทาม เขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษบางคนสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลือง คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.) สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง

เห็นว่ารัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้แล้ว มีทางเดียวคือรัฐประหาร ซึ่งมันเป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตย ฉีกรัฐธรรมนูญทิ้ง...”

(อีสาน ศรีโคตรบอง, 2560)

เอ็นจีโอกลุ่มเดียวกันนี้ มองว่าการออกมาเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตร กลุ่มคนเสื้อเหลือง และ กปปส. เป็นการนำมวลชนออกมาเคลื่อนไหวบนท้องถนน เพื่อสร้างสถานการณ์ทางการเมืองให้เกิดความวุ่นวาย นำไปสู่การรัฐประหาร เช่น การพยายามบุกกรุกพื้นที่ราชการ การปิดล้อมรัฐสภา เป็นต้น การปะทะระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมเสื้อเหลืองและเสื้อแดง ซึ่งเป็นการชุมนุมที่มีความต่อเนื่องยาวนาน เหล่านี้ส่งผลให้รัฐบาลที่ดำรงตำแหน่งในขณะนั้นไม่สามารถสร้างความไว้วางใจให้ประชาชนของทั้งสองฝั่งได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดการรัฐประหารทั้ง 2 ครั้ง

“ถ้าเสื้อเหลืองก็จะอธิบายแบบไม่เชื่อใจนักการเมืองแบบเลือกตั้ง ต้องปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง ...นักการเมืองมันเลวมันโกง ต้องมีรูปแบบที่มันดีกว่าการเลือกตั้ง”

(หนูเกณท์ ศรีบัว, 2560)

คำอธิบายนี้สอดคล้องกับมุมมองที่มองว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายเสื้อเหลืองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการปฏิรูปทางการเมืองก่อนการเลือกตั้ง มุมมองดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของความไม่เชื่อใจนักการเมือง เนื่องจากเห็นว่าการซื้อเสียงของนักการเมืองที่เกี่ยวข้องกับนายทุน ดังนั้น พวกเขาจึงเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเลือกตั้งหรือหาวิธีการเลือกตั้งในรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่เพียงการหาเสียงของนักการเมืองและให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียง เช่น วิธีการสรรหา การคัดเลือก หรือวิธีการอื่น ๆ ที่ไม่ใช้การเลือกตั้ง ดังที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ในการเสนอข้อเรียกร้องทางการเมืองของฝ่ายเสื้อเหลือง คือ เสนอให้มีการปฏิรูปการเมือง ปฏิรูปนักการเมืองก่อนแล้วจึงเลือกตั้ง

เอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อแดง มองประชาธิปไตยของฝ่ายเสื้อเหลืองว่าคือ อุดมการณ์การปกครองของชนชั้นนำที่มีความรู้ความสามารถ ไม่ใช่เพียงว่าใครก็ได้ที่สามารถชนะการเลือกตั้งและเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้แทนผู้นำประเทศ และมองว่าเป็นทัศนคติที่ทำให้คนในสังคมเกิดความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นมากขึ้น และมองการแสดงออกทางการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลืองว่าเป็นการสนับสนุนกลุ่มอำนาจเก่าในสังคม พวกเขามองว่า ความเข้าใจในลักษณะนี้ขัดต่อหลักการของประชาธิปไตย เป็นการฉุฉัดความเป็นประชาธิปไตย โดยเสนอว่า เมื่อเปรียบเทียบกับการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศในฝั่งตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส หรือสหรัฐอเมริกา ที่เป็นประชาธิปไตยและให้ความสำคัญกับ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ประเทศเหล่านั้นมีพลวัตในการพัฒนาประชาธิปไตยไปข้างหน้าเสมอ

“อุดมการณ์เสื้อเหลืองคือปกครองโดยชนชั้นนำที่มีความรู้ เป็นปราชญ์ ไม่ใช่เอา
นักการเมืองกบฏร่ำก นักการเมืองซื้อเสียง หรือว่าเอาลูกชาวบ้านการศึกษาน้อยมาเป็น ส.ส. แล้วก็ไม่
รู้เรื่อง”

(ไพรัตน์ ทองโสมย์, 2560)

ในทางกลับกันเอ็นจีโอที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลืองมองว่าประชาธิปไตยในแบบของเอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของฝ่ายเสื้อแดง เป็นการมุ่งเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไปสู่การปกครองในรูปแบบใหม่ที่มีประธานาธิบดีเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา โดยยกตัวอย่างว่า การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงที่ปรากฏในสื่อมีการขึ้นปราศรัยบนเวทีในลักษณะที่มีการจับจ้วงสถาบัน หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนคณะนิติราษฎร์นิติศาสตร์เพื่อราษฎรในการรณรงค์แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112

“แบบแดงจะออกมาในรูปแบบของการปกครองที่อยากเปลี่ยนจากระบอบพระมหากษัตริย์เป็นประธานาธิบดี”

(อภิรักษ์ สุธาวรรณ, 2560)

ในแง่นี้ กลุ่มเอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลืองมองว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงหรือผู้ที่ให้การสนับสนุนนั้น อ้างประชาธิปไตยเพื่อให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มตนมีความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว แต่กลับเป็นการสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในสังคม และไม่เคารพต่อหลักการของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยอธิบายว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงปิดกั้นสิทธิของผู้อื่น เช่น กีดกันการเสนอของฝ่ายเสื้อเหลือง หรือไม่ยอมรับข้อเสนอ หรือความคิดเห็นของคนกลุ่มอื่น ๆ มองเฉพาะความเดือดร้อนของตนเองเป็นหลัก ไม่มองถึงความเดือดร้อนของประชาชนในภาพรวมของสังคม

“ปัญหาที่สุดคือคนที่มีแนวคิดประชาธิปไตยไม่สามารถหาจุดยืนร่วมกันได้ จนทำให้ระบอบเผด็จการเข้ามาได้ จริงๆไม่ใช่ว่าอยู่ดี ๆ แล้วเขาจะเข้ามา แต่คนในระบอบประชาธิปไตยด้วยซ้ำไปที่ไม่ได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาประชาธิปไตย กลับแบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย สร้างปัญหากันขึ้นมาจนบานปลายแล้วทำให้สถานการณ์แย่...ในยุคนี้คุณสู้กับประชาธิปไตยด้วยตัวเอง แล้วยอมเสียชีวิตเพื่อ

ประชาธิปไตย มันเลยตอบคำถามตัวเองไม่ได้ว่าแล้วประชาธิปไตยที่มันเป็นแบบไหน พวกคนไปตายแบบนั้นหรือ คนที่ทำเรื่องประชาธิปไตยด้วยซ้ำที่ทำให้มันบอดสนิทลง”

(ปัญญา คำลาภ, 2560)

ข้อสังเกตข้างต้นของเอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อเหลืองชี้ให้เห็นว่า พวกเขามองว่าการเคลื่อนไหวที่อ้างประชาธิปไตยของคนเสื้อแดงต่างหากที่เป็นการทำลายประชาธิปไตยจากสังคม เพราะหากมีความเข้าใจในประชาธิปไตยจริงการหาทางแก้ไขปัญหาจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ.2549-2559 ควรเป็นการเจรจาเพื่อหาทางออกร่วมกันระหว่างคู่ขัดแย้งในสังคม ไม่ใช่การอ้างประชาธิปไตยในการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่ความวุ่นวายทางการเมือง พวกเขายังมองด้วยว่า การปะทะหรือต่อสู้กันเองของคนที่เราเรียกกลุ่มตนเองว่าเป็น “ผู้รักประชาธิปไตย” ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดสภาวะสุญญากาศเป็นการเปิดช่องให้ทหารเข้าทำการรัฐประหาร ทำให้การอ้างตัวเป็นผู้เรียกร้องและต้องการประชาธิปไตยกลับเป็นผู้ทำลายประชาธิปไตยให้บอดสนิทลงเสียเอง

นอกจากนั้น เอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อเหลืองมองว่า การตีความประชาธิปไตยของคนเสื้อแดงเป็นการตีความให้สอดคล้องกับกลุ่มของตน โดยไม่ได้มองภาพรวมของประชาชนส่วนใหญ่ หรือเกิดจากองค์ความรู้เรื่องประชาธิปไตยของคนที่เข้าใจประชาธิปไตยอย่างแท้จริง พวกเขามองว่าการเลือกตั้งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย แต่การเลือกบางส่วนของประชาธิปไตยมาใช้เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่ควรที่จะนำมาเป็นประเด็นให้คนในสังคมทะเลาะกัน

“ประชาธิปไตยมันขึ้นอยู่กับการตีความของแต่ละส่วนแต่ละฝ่ายที่จะตีความให้เข้าข้างตัวเอง ฝ่ายปกครอง ฝ่ายที่อยู่ในอำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นแบบรัฐบาลทหาร หรือแบบเลือกตั้งทั่วไปก็ตีความประชาธิปไตยตามความหมายของตัวเองทั้งนั้น ไม่เว้นแต่ภาคประชาชนก็ตีความหมายเอง... เพราะกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในบ้านเรามันไม่ได้เข้าถึงองค์ความรู้และสร้างความรู้และทำให้คนเข้มแข็งที่จะตัดสินใจได้ด้วยเหตุผล เพราะเราใช้บางส่วนของระบบคิดแบบประชาธิปไตยอย่างเช่น การเลือกตั้ง มันเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยแต่ไม่ใช่ทั้งหมด แต่เราก็ทะเลาะกันด้วยเรื่องเลือกตั้ง ไม่เลือกตั้ง และรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งหรือรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง”

(สัมป่อย จันทร์แสง, 2561)

โดยสรุปแล้วเอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลือง มองว่าการถกเถียงหรือมุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโอที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากเดิมไปสู่การปกครองในรูปแบบใหม่ เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความรู้เรื่อง

ประชาธิปไตยอย่างเพียงพอ ส่วนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วง พ.ศ.2549–2559 ก็เป็นการกล่าวอ้างประชาธิปไตยเพื่อใช้เคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อพรรคการเมืองหรือเคลื่อนไหวเพื่อทักษิณ ชินวัตร เพียงเท่านั้น ซึ่งไม่มีเนื้อหาหรือเป้าหมายที่เป็นประชาธิปไตย อนึ่ง พวกเขายังอ้างอิงถึงความบกพร่องของการเลือกตั้งที่ผ่านมา ที่มีการซื้อขายสิทธิ ขยายเสียงของคนในชนบท และทำให้ได้มาซึ่งผู้นำและตัวแทนที่โกงและคอร์รัปชัน อีกทั้งพวกเขามองว่ากลุ่มคนเสื้อแดงเป็นผู้ที่สร้างสถานการณ์เพื่อนำไปสู่การทำให้รัฐประหารซึ่งเท่ากับเป็นผู้ทำลายระบอบประชาธิปไตยลงเสียเอง

4.2 เจื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559

ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองในระหว่าง 2549-2559 เอ็นจีโอไทยและเอ็นจีโอในภาคอีสานมีความคิดที่แยกออกเป็นสองฝั่ง การนิยามประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสานเกี่ยวข้องกับเงื่อนไข ได้แก่ ประสบการณ์ ช่วงอายุ การเรียนรู้ การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ที่ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของทั้งกลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่มคนเสื้อแดง

4.2.1 การเชื่อมโยงมุมมองของประชาธิปไตยผ่านประสบการณ์ “กลุ่ม”

เอ็นจีโอส่วนใหญ่ระบุว่า ประสบการณ์สามารถที่จะสร้างหรือเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของพวกเขาทั้งนี้ โดยแบ่งออกได้เป็น ประสบการณ์การทำงาน และประสบการณ์การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง

ประสบการณ์การทำงาน มีผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตย เพราะในการทำงานด้านการพัฒนาการได้ลงไปสัมผัสกับปัญหาอย่างใกล้ชิด ทำให้เห็นสภาพความเดือดร้อนของประชาชนและชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนภายในกลุ่ม องค์กรเดียวกัน เกิดการซึมซับวิธีการและแนวคิด นำไปสู่การลงมือปฏิบัติและการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ส่งผลให้วิธีการทำงานและแนวคิดของบุคคลในองค์กรต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะแสดงออกในรูปแบบที่เหมือนกัน หรืออาจจะมีแนวคิดที่เหมือน ๆ กัน เช่น สมาชิกกลุ่มสมาคมคนทาม เขื่อนราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

“ประสบการณ์ในชีวิตมีผลมาก พี่มาทำงานอยู่กับ อ.สนั่น ชูสกุล¹ พี่ก็ได้เรียนรู้วิถีคิด
ประชาธิปไตยทางตรงกับท่าน”

(ปัญญา คำลาภ, 2560)

สมาคมคนทาม เชื้อนราชีไศล จังหวัดศรีสะเกษ เป็นเอ็นจีโอที่ทำงานในการเรียกร้อง
ค่าเสียหายจากโครงการสร้างเขื่อนห้วยนาและเขื่อนราชีไศล ร่วมเคลื่อนไหวกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก
การสร้างเขื่อนราชีไศลและประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ ความเดือดร้อนและความต้องการของ
ประชาชนได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล สมาคมคนทามให้ความสำคัญกับวิธีการสร้างประชาธิปไตย
ทางตรงโดยคนในชุมชนเป็นผู้ลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิด้วยตนเอง การสร้างนิยามเกี่ยวกับ
ประชาธิปไตยถูกปลูกฝังจากวิธีการทำงาน จะเห็นได้ว่าสมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่นิยาม
ประชาธิปไตย โดยให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรงมากกว่าประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือ
ประชานิยม เพราะเชื่อมั่นในประชาธิปไตยทางตรงว่าสามารถตอบสนองต่อความต้องการของ
ประชาชนได้อย่างแท้จริง ไม่เหมือนกับประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความ
เดือดร้อนได้ทันเวลา และมีขั้นตอนกระบวนการที่ใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควรในการเยียวยาผู้ที่
ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนราชีไศล อย่างไรก็ตาม สมาชิกในกลุ่มสมาคมคนทามอีกส่วน
หนึ่งให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือประชานิยม และการกระจายอำนาจสู่ชุมชน
เพราะพวกเขาเชื่อว่า เมื่อประชาธิปไตยให้สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคกับประชาชนอย่างทั่ว
หน้า จะทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิขั้นพื้นฐานในการปกป้องร่างกายและทรัพย์สินของตนเอง

ในส่วนของสมาชิกขบวนที่ดินภาคอีสานนั้น ได้ระบุเช่นกันว่าที่การผ่านประสบการณ์ด้าน
งานพัฒนามีผลต่อมุมมองและจุดยืนทางการเมือง อย่างไรก็ตาม มุมมองและจุดยืนจะเปลี่ยนแปลงไป
เรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาที่เผชิญและปัจจัยอื่น ๆ เช่น กลุ่มที่สังกัด

“แต่ก่อนก็เรียนพัฒนามาก็ถูกครอบด้วยแนววัฒนธรรมชุมชน²...เรียนจบก็ทำงานพัฒนาเลย
พอปี 41-42 เข้ามาทำงานคณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และก็จัดการศึกษาเรื่องประชาธิปไตยนี้
มาตลอด ก็ฟังมาให้ความสำคัญกับเรื่องของประชาธิปไตยช่วงนี้แต่ก่อนก็ได้ให้ความสำคัญเยอะ
เพราะว่าด้วยขบวนงานพัฒนาเป็นตัวตั้ง ใช้องค์ความรู้เรื่องงานพัฒนาเป็นหลักในการทำงานกับ

¹ ผู้อำนวยการโครงการทามมูล พ.ศ. 2539 -2559 ที่ปรึกษาสัมชชคณจน พ.ศ. 2538 – 2559 และที่
ปรึกษาสมาคมคนทาม เชื้อนราชีไศล เสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. 2559

² แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน คือ แนวคิดที่เน้นให้ความสำคัญกับวิถีคนในชุมชน วัฒนธรรมในชุมชน
เชื่อในศักยภาพของคนในชุมชน และไม่เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยวิธีการที่รุนแรง โดยเน้นเป็นผู้ปฏิบัติที่ใช้ภูมิปัญญา
ในท้องถิ่นในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรพอเพียง เป็นต้น

สังคม แต่ช่วงหลังนี้มาทฤษฎีเฉพาะงานพัฒนาชุมชนมันไม่พอแล้วกับการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย มันจะต้องว่าด้วยเรื่องการเมืองการปกครองด้วย”

(दनัย เพชรสังหาร, 2561)

สมาชิกกลุ่ม คอป.อ. ส่วนหนึ่งอธิบายว่า การที่เคยร่วมงานกับองค์กรพัฒนา เช่น มูลนิธิดวงประทีป SIF สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ทำให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านมักจะเผชิญความลำบากถ้าอยู่ในช่วงรัฐบาลที่เป็นเผด็จการ ผิดกับสมัยที่รัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง ที่ปัญหาจะได้รับการตอบสนองมากกว่า ทำให้เชื่อว่าการเป็นประชาธิปไตยย่อมดีกว่าการอยู่ในระบอบเผด็จการทหาร

“จากการทำงานพัฒนาที่ร่วมกับมูลนิธิดวงประทีป SIF องค์กรชุมชนคลองเตย และ พอช. ทำให้เห็นถึงปัญหาของชาวบ้านที่มักจะแก้ไขลำบากถ้าเป็นรัฐบาลเผด็จการ แต่ถ้าเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง มีความเป็นประชาธิปไตยปัญหาจะได้รับการตอบสนองมากกว่า”

(อีสาน ศรีโคตรบอง, 2560)

ในส่วนของสมาชิกกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีความกินดีอยู่ดีจากการที่ราคาข้าวสูงและเกษตรกรสามารถปลูกข้าวและทำการเกษตรเพื่อยังชีพได้ ได้อธิบายว่า การทำงานร่วมกับชาวบ้านที่ประสบปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำแต่ใช้ต้นทุนในการผลิตสินค้าสูง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องกลไกการตลาด เข้าใจการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และความไม่เป็นธรรมของระบบทุนในสังคม จึงทำให้มองประชาธิปไตยว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด

“เมื่อก่อนตอนเรียนจบใหม่ ๆ เคยทำงานบริษัทเอกชนมาก่อน ซึ่งการทำงานในระบบเอกชนทำให้เห็นว่าคนที่เป็นผู้บริหารเขาไม่ได้มาสนใจรับฟังความคิดเห็นอะไรเราเลย จึงทำให้รู้สึกอึดอัดและก็ลาออก พอมาเริ่มทำงานที่นี่ก็เห็นว่ามันต้องมีการรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้านจากสมาชิก รวมไปถึงได้เห็นการถูกเอารัดเอาเปรียบและการถูกกดขี่ของพี่น้องประชาชนอย่างไรรด้วย เลยมองว่าการทำงานพัฒนามันทำให้เราได้เห็นมุมมองอื่น ๆ และทำให้เราได้เข้าใจประชาธิปไตยมากขึ้น”

(วรรณลพ สุชาวปี, 2561)

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง ประสบการณ์ในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโออีสานทั้งการเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดงมี

อิทธิพลต่อมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของพวกเขา เนื่องจากภายใต้การเคลื่อนไหวผู้เข้าร่วมย่อมมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด หรือระหว่างบุคคลภายในกลุ่มเดียวกันในประเด็นของการเคลื่อนไหว แนวคิดของกลุ่ม ข้อเรียกร้องของกลุ่ม แนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ซึ่งในสังคมไทยที่ผ่านมาเกิดสถานการณ์ทางการเมือง มีคู่ขัดแย้งที่แตกต่างกันในแต่ละสถานการณ์ เช่น เหตุการณ์ พฤษภาคม 2535 เเอ็นจีโออีสานบางคนในกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ คอป.อ. เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวและมีความเป็นเอกภาพในการรวมกลุ่มขับไล่เผด็จการ มีมุมมอง แนวคิด แนวทางการเคลื่อนไหวที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งแตกต่างกับสถานการณ์ในช่วง พ.ศ. 2549-2559 ที่ เเอ็นจีโอไทยและเอ็นจีโอในภาคอีสานมีความแตกแยกและหันมาขัดแย้งกันเอง ทั้งนี้ เพราะการนิยามความหมายและการให้คุณค่าสำคัญของประชาธิปไตยแตกต่างกันดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้ว เรื่องผลประโยชน์ของกลุ่ม และการไม่พอใจตัวแสดงหลักทางสังคมที่เข้ามาทำหน้าที่ในการใช้อำนาจส่งผลให้มุมมองความคิดแบ่งเป็นสองฝั่งและถูกเชื่อมโยงกับการแสดงออกที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่มคนเสื้อแดง

อนึ่ง ภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 เเอ็นจีโอไทยได้แยกย้ายลงพื้นที่ทำงานตามประเด็นและตามความถนัดของตนเอง บางคนเลือกที่จะทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนฝังตัวในพื้นที่ บางคนเลือกที่จะทำงานพัฒนาความคิดของคนในชุมชนให้เข้าใจสิทธิขั้นพื้นฐาน สามารถเรียกร้องสิทธิความเป็นธรรมให้กับตนเอง และสร้างอำนาจการต่อรองกับรัฐบาลให้กับชุมชน อาจกล่าวได้ว่า ภายใต้บริบททางสังคมดังกล่าวแนวคิดของเอ็นจีโอผู้ที่มีบทบาทภายในพื้นที่ย่อมส่งผลต่อความคิด วิธีคิด ของเอ็นจีโอที่เข้าร่วมทำงานใหม่ อีกทั้งการสะสมประสบการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้ เเอ็นจีโอใหม่มีแนวคิดที่คล้ายตามกันและเป็นไปในแนวเดียวกันกับเอ็นจีโอที่ทำงานอยู่ด้วยในพื้นที่ เช่น ภายใต้วงกลมสมาคมคนทาม เขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ใช้แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนและให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรง เเอ็นจีโอที่มาทำงานในพื้นที่นี้ก็ต้องใช้แนวทางนี้ในการทำงานร่วมกับชุมชน หรือ กลุ่ม คอป.อ. ใช้แนวทางในการต่อสู้เรื่องสิทธิในที่ดินที่ทำกินของคนในชุมชน โดยวิธีการให้ความรู้เรื่องสิทธิและโครงสร้างทางสังคม สร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้ประสบปัญหาเข้าใจว่าโครงสร้างทางสังคมเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องแก้ไข เพื่อให้ปัญหาที่ทุกคนกำลังเผชิญอยู่ถูกคลี่คลายจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมเหล่านี้ ทำให้เอ็นจีโออีสานที่อยู่ภายใต้บริบทพื้นที่ ประเด็นการทำงาน และวิธีคิดที่ต่างกัน มีมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยมีความแตกต่างกัน

กลุ่มเอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง ให้ความเห็นว่า ประสบการณ์ในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ผ่านมาทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างรัฐที่เป็นเผด็จการและรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง พวกเขามองว่ารัฐบาลเผด็จการการไม่ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาในชุมชน จำกัดสิทธิการแสดงออกทั้งในเรื่องการเคลื่อนไหวบนท้องถนน การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

เมือง หรือการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นกิจกรรมของชุมชน ทำให้เกิดความเกลียดชังเผด็จการทหาร และเป็นสาเหตุให้ต้องต่อต้านการรัฐประหารในทุกรูปแบบ

“ประสบการณ์ในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองตั้งแต่สมัยเป็นนิสิตที่ มศว.พิษณุโลก เคยเข้าร่วมขับไล่เผด็จการทหาร รสช. ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 35 ทำให้เห็นว่าเผด็จการมันไม่ดี อย่งไรและทำไมจึงควรต้องเป็นประชาธิปไตย หลังจากนั้นมาก็ต่อต้านการรัฐประหารทุกรูปแบบทั้ง ในปี 49 และ ปี 57 ก็เข้าร่วมเคลื่อนไหวในการต่อต้านรัฐประหาร”

(อีสาน ศรีโคตรบอง, 2560)

เอ็นจีโอกลุ่มเดียวกันนี้ขยายกรอบโครงทางความคิดด้านความเชื่อ โดยเชื่อมโยงว่าผู้ใดที่ เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารผู้นั้นย่อมเป็นบุคคลที่รักประชาธิปไตย และมองว่าการเข้าร่วม เคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจะทำให้เกิดการตกลึกทางความคิดและมีสำนึก มีค่านิยมด้าน ประชาธิปไตย

“ผมเคลื่อนไหวร่วมกับประชาชนมาตลอด เราต่อสู้เรื่องประชาธิปไตยมา ถ้าเทียบเรื่อง รัฐประหารคุณไม่เคลื่อนไหวต่อสู้คุณก็บ้าแล้ว...แล้วคุณไม่สามารถที่จะบอกว่าตัวเองเป็นนัก ประชาธิปไตย ถ้าคุณไม่เคลื่อนไหวด้านรัฐประหาร...แต่ผมว่าสิ่งสำคัญก็คือการตกลึกทางความคิด ของคนมันเกิดจากกิจกรรมทางการเมืองทั้งหมด...ถ้าคุณไม่ได้เคลื่อนไหวทางการเมือง คุณไม่สามารถ ตกลึกทางอุดมการณ์ได้”

(มานะ พลงาม, 2560)

ในทางกลับกันกลุ่มเอ็นจีโอที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลือง มองว่า ประสบการณ์การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ผ่านมา ทำให้เห็นคู่ขัดแย้งในสังคมที่เปลี่ยนไป แต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ คือ ชุมชน ชาวบ้านผู้ที่อยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐ ดังนั้น แม้รัฐบาลจะมาจาก การเลือกตั้งหรือมาจากการรัฐประหารพวกเขาก็สามารถทำงานร่วมได้ เพราะแนวทางการทำงานไม่ ต้องการต่อสู้หรือเป็นคู่ขัดแย้งกับรัฐบาล แต่จะทำงานประสานความร่วมมือเพื่อให้เกิดการแก้ไข ปัญหาของชุมชนมากกว่า

“เราจะเคลื่อนไหวทุกครั้งที่เราเห็นว่าชาวบ้านได้รับความไม่เป็นธรรม แต่เราก็ไม่ได้มองว่าเราจะเป็นศัตรูกับรัฐบาลไหนเลยนะ เพราะคิดว่าเราควรจะทำงานกับรัฐบาลทุกรัฐบาลให้ได้ เพื่อให้เขาเข้ามาแก้ปัญหาให้กับพวกเรา”

(ปราณี มัคคันทน์, 2561)

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงประสบการณ์การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2549-2559 ที่ผ่านมา พบว่าเอ็นจีโออีสานบางคนเลือกที่จะหลีกเลี่ยงการตอบคำถามที่ว่า “เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มเสื้อเหลือง หรือเสื้อแดงหรือไม่” บางคนเลือกอธิบายตนเองว่าไม่เลือกฝ่ายใดเป็นกลางทางการเมือง หรืออธิบายการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทั้งเสื้อเหลืองและเสื้อแดงว่าเป็นสิทธิในการแสดงออกที่สามารถกระทำได้ทุกฝ่าย จากคำอธิบายข้างต้น มีข้อสังเกตว่าการเลือกอธิบายของบุคคลเหล่านั้นเป็นการเลือกที่จะจดจำหรือลืมบางอย่าง (selective forgetting and remembering) ทางการเมืองที่ผ่านมา และรู้สึกอีกข้อหนึ่งที่พุดถึงประสบการณ์ในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองของตน อีกมิติหนึ่งเพราะไม่ต้องการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือยอมรับว่าตนมีแนวคิดต่อประชาธิปไตยอย่างไร โดยกลุ่มที่มีลักษณะดังกล่าวอย่างค่อนข้างชัดเจน คือเอ็นจีโอกลุ่มที่เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวหรือให้การสนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลือง เอ็นจีโอบางคนที่เคยเข้าร่วมและหรือเห็นด้วยกับแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่ม กปปส. เนื่องจากเห็นว่ามีธรรมชธรรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านกรณีการออก พรบ.นิรโทษกรรมแบบเหมาแข่ง ของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แต่เมื่อภายหลังการรัฐประหารและการดำรงอยู่ของรัฐบาล คสช. สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่แย่ลง ทำให้คนเหล่านี้เลือกที่จะลืม หรือไม่พุดถึงการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาในอดีต

4.2.2 ช่วงอายุกับการนิยามประชาธิปไตย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ช่วงอายุ มีผลต่อการนิยามประชาธิปไตยในแบบที่สนับสนุนหรือต่อต้านเผด็จการทหาร ผู้วิจัยพบว่าเอ็นจีโออีสานในช่วงอายุตั้งแต่ 25-35 ปี ให้นิยามไปในแนวทางที่ “ต่อต้านการปกครองโดยทหาร” เสียส่วนใหญ่ แม้จะไม่ปฏิเสธว่าการเข้ามาของทหารทำให้ยุติสถานการณ์การชุมนุมประท้วงของกลุ่มต่าง ๆ ลงได้ โดยให้เหตุผลว่าหลังการเข้ามาของ คสช. ได้มีการจำกัดสิทธิ เสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชน การถูกติดตามคุกคามของประชาชน การบังคับใช้กฎหมายในการจับกุมคุมขังนักเคลื่อนไหว นักกิจกรรมทางสังคมจำนวนมาก ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบกับเอ็นจีโอกลุ่มนี้บางคนได้เข้าร่วมกับกลุ่มเคลื่อนไหวแล้วเป็นกลุ่มที่มีแนวคิดเป็นแบบแดง ทำให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและมุมมอง

“ก่อนหน้านี้มีความแปลกใจนิดหน่อยเมื่อปี 49 ที่เขารัฐประหารรัฐบาลทักษิณ ก็ตั้งข้อสงสัยแต่ว่าไม่มีใครสามารถให้คำตอบเราได้ตอนนั้นยังอยู่มัธยมคนรอบตัวยังไม่สามารถที่จะคุยแลกเปลี่ยนเรื่องการเมืองแบบเปิดได้จนกระทั่งไปเรียนมหาลัยปี 52 หรือ 53 ที่มีการชุมนุม รัฐบาลอภิสิทธิ์สลายเสื้อแดง มีความคิดว่าอยากไปร่วมชุมนุม เพราะว่ามีความรู้สึกว่ามันต้องมีปัญหาอะไรสักอย่าง...ตอนนั้นตั้งคำถามว่ารัฐประหารคืออะไร อยู่ ๆ ทำไมทักษิณต้องหลบหนีออกนอกประเทศ แล้วเขาหนีทำไม ทำไมกระบวนการยุติธรรมของประเทศมันเป็นแบบนี้...ช่วงนั้นมีความรู้สึกว่าการชุมนุมมันยืดเยื้อยาวนานมาก แล้วก็มีความรู้สึกว่าต้องการให้เมืองค์กระอะไรสักอย่าง มาจัดการให้มันจบจริงรู้สึกว่ารำคาญ แต่พอเอาเข้าจริงๆ พอมันเกิดรัฐประหาร มันกลับกลายเป็นว่ามันไม่ใช่เลย สิ่งที่เราอยากให้มันเป็นมันไม่ใช่มันกลับตาลปัตรไปหมดเลยมันเหมือนกับว่ายิ่งเอื้อให้เลวร้ายยิ่งกว่าเดิม กว่าที่การชุมนุมประท้วงจะอีก”

(วิภาดา ฉุนกล้า, 2560)

“ตอนช่วงปี 52 53 ช่วงนั้นกำลังเรียนมหาวิทยาลัยและมันก็มีเหตุการณ์ชุมนุมของคนเสื้อแดง เห็นคนไปกันเป็นหมื่นเป็นแสน ในฐานะที่เราเรียนรัฐศาสตร์ก็สงสัยว่าทำไมคนออกมาเคลื่อนไหวกันเยอะขนาดนี้ เคยเห็นแต่ในวิชาเรียนในช่วง 14 ตุลาคม 2516 หรือ 6 ตุลาคม 2519 ที่เขาประท้วงและเกิดเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เราก็เลยคิดว่าเราต้องออกไปร่วมเคลื่อนไหวด้วย ส่วนหนึ่งไปเพราะอยากไปดูว่าประสบการณ์ในการม็อบเป็นยังไง พอไปมาแล้วได้ฟังหลักการและเหตุผลของคนเสื้อแดงแล้วนำมาวิเคราะห์ดูแล้วมันก็จริงอย่างที่เขาว่า ประชาธิปไตยในบ้านเรานั้นน่าจะก้าวไปสู่ความเป็นสากล และการทำรัฐประหารเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรมและเป็นการทำลายประชาธิปไตยในประเทศไทยเรา”

(สุนิษา ปุ่มวงศ์, 2561)

จะเห็นได้ว่า เอนจิโออีसानในช่วงอายุนี้นี้เป็นคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยผ่านประสบการณ์ทางการเมืองหรือไม่เคยเห็นวิกฤตทางสังคมและการเมืองมาก่อน เมื่อผนวกกับในช่วงที่เกิดสถานการณ์ทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 เป็นที่พวกเขาอยู่ในวัยที่กำลังแสวงหาความรู้และประสบการณ์ เมื่อได้เห็นประสบการณ์เชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นในสังคม และรู้สึกว่ามันได้รับผลกระทบโดยตรงจากการรัฐประหารในแง่ของการถูกจำกัดสิทธิ เสรีภาพในการแสดงออก และมีวิถีชีวิตไม่ปกติ เช่น การถูกจำกัดเวลาในการออกนอกเคหสถานไม่เกินสี่ทุ่ม การรวมกลุ่มไม่เกินห้าคน กระทั่งการห้ามอ่านหนังสือหรือการทานอาหารบางชนิด ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้มีแนวคิดต่อต้านรัฐประหารอย่างเห็นได้ชัด

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มของคนในช่วงอายุเดียวกันนี้ ที่เลือกสนับสนุนรัฐประหาร เช่น กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษานับสนุนสูงต่อ และกลุ่มอาชีพช่วยเหลือชาติ ตามที่ปรากฏในสื่อ (พาขวัญ พินิจกิจวัฒน์, 2559) เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นภายใต้บริบททางการเมืองที่มีกระแสการต่อต้านรัฐประหารในช่วงปี พ.ศ. 2557 เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจประยุทธ์ จันทร์โอชาและคณะ คสช. ในการรัฐประหารในช่วงเวลาสั้น ๆ แต่หลังจากการรัฐประหารดำรงอยู่ในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน ก็ไม่เห็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มเหล่านี้อีก โดยเฉพาะในส่วนของเอ็นจีโอในพื้นที่ภาคอีสานซึ่งมีท่าทีต่อต้านรัฐประหาร

เมื่อเปรียบเทียบกับเอ็นจีโออีสานในช่วงอายุที่มากขึ้นจะเห็นได้ว่าเอ็นจีโออีสานที่มีอายุในช่วง 35-50 ปี ส่วนหนึ่งให้นิยามประชาธิปไตยเป็นไปในแนวทางสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสภาประชาชน ตามข้อเสนอของ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ ในการชุมนุมของ กปปส. โดยมองว่ารัฐบาลที่มาจากนายทุนอย่างรัฐบาลหรือพรรคที่มี ทักษิณ ชินวัตร ชักใยอยู่เบื้องหลังร่วมมือกับต่างชาติโกงกินทรัพยากรของชาติ ขยายชาติ และสร้างนโยบายประชานิยม เป็นผลทำให้เกิดเผด็จการรัฐสภาที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับพวกพ้องตนเอง หรือบางคนมองว่าเป็นแนวทางที่จะเปิดโอกาสทางการเมืองเพื่อนำพาตนเองเข้าไปนั่งในระบบเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาคาความเดือดร้อนที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน

“ที่ว่ารูปแบบทั้งเลือกตั้งและสรรหานั้นแหละที่เหมาะสม สรรหาเป็นบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปากท้อง ที่ชุมชนจะได้เข้าไป ตามความคิดพื้นๆทำให้เป็นแบบคู่ขนาน ตอนนี้มี สว. สส. แต่มันเป็นระบบเดียว ถึงจะสรรหาแต่สรรหาในระบบการเมือง เป็นคนที่มีอำนาจบารมี มีเงิน ถึงจะถูกสรรหาให้เข้าไป สส. สว. ถือว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกัน อยากให้มีระบบสรรหาอีกแบบหนึ่งอย่างที่บ้านเรากำลังทำ เช่น สภาองค์กรชุมชน...ต้องมีการสรรหาคนที่ไม่ใช่คนการเมือง ไม่มีอำนาจบารมี แต่เป็นคนที่อยู่ในกลุ่มต่างๆ เข้าไปอยู่อีกเลนส์หนึ่งของอำนาจ เพื่อถ่วงดุลกัน”

(ปัญญา คำลาภ, 2560)

ขณะที่เอ็นจีโอรุ่นอายุระหว่าง 35-50 ปี อีกส่วนหนึ่งเคลื่อนไหวไปในแนวทางเดียวกับกลุ่มเสื้อแดง คือต่อต้านรัฐประหาร เรียกร้องให้มีการเลือกตั้ง และเรียกร้องให้ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นคนเท่าเทียมกันในสังคม

“ถ้าไม่เกิดรัฐประหารปี 49 จะนึกไม่ออก แล้วถ้าไม่รัฐประหาร 57 ยิ่งจะนึกไม่ออก เพราะเราเป็นคนร่วมสมัยเราไม่ใช่คนรุ่นเก่า เราอายุระหว่าง 30-45 ปี จะซึมซับสังคมเผด็จการผ่านการการศึกษา หมายความว่าเผด็จการในรัฐสภามันจะไม่ชัดเจนเท่าสมัยก่อน เผด็จการทหารมันจะไม่ชัดเจนเท่าสมัยก่อน ถ้าเราคิดว่าเราจะมีประชาธิปไตยหรือไม่ ถ้าเราไม่เจอสถานการณ์จริงเราก็จะนึกไม่ออก พอเจอ ปี 49 กับปี 57 เรานึกออกเลย ง่ายขึ้นที่สุดที่เราคิดว่ามันจะไม่ใช่ก็คือเขาไม่เชื่อ

เรื่อง 1 คน 1เสียง หรือว่าคนเท่ากัน ถ้าคุณค่าจริงๆประชาธิปไตยมันน่าจะทำให้คนมันมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน”

(ไพรัตน์ ทองไสย์, 2560)

สิ่งที่ทำให้มุมมองของคนในช่วงอายุนี้มีความแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะบริบททางสังคมที่เอ็นจีโออยู่แตกต่างกัน ประสบการณ์ด้านการทำงาน และแนวคิดที่ใช้ในการทำงานมีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มหนึ่งเน้นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่หน้างานของตนเอง สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชนและปลูกฝังการใช้ประชาธิปไตยทางตรง จึงทำให้เอ็นจีโอเหล่านั้นซึมซับแนวคิด วิธีการ และสร้างมุมมองที่มีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่ประสบผลสำเร็จที่ผ่านมา ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งที่พยายามสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องโครงสร้างทางสังคม และผลักดันให้มีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เพื่อแก้ไขปัญหา

อย่างไรก็ตาม เอ็นจีโอรุ่นอายุระหว่าง 35-50 ปี มักจะอยู่ในฐานะเป็นผู้สร้างความเข้าใจ ค่านิยม และความเชื่อทางความคิดให้เอ็นจีโออีสานที่อายุน้อยกว่า เนื่องจากมีประสบการณ์ทางสังคม การทำงาน และการเมืองเรื่องประชาธิปไตยที่มากกว่า การสร้างคำอธิบายเหตุการณ์ทางสังคมพร้อมกับความน่าเชื่อถือ และถูกเคารพนับถือจากเอ็นจีโอที่เริ่มทำงานใหม่ ย่อมปลูกฝังความคิด ความเชื่อ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านวัฒนธรรมองค์กรและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ทั้งนี้ การคล้อยตามของเอ็นจีโอที่อายุน้อยกว่ามีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแต่ละบุคคล การถูกปลูกฝังมาก่อนที่จะเข้าไปทำงานภายใต้องค์กรนั้น ๆ บางคนอาจเลือกที่จะยืนยันในแนวความคิด ที่เชื่อว่าถูกต้องมาโดยตลอด หรือบางคนเลือกที่จะปรับเปลี่ยนมุมมอง เพราะเห็นว่าแนวความคิดที่เคยเชื่อมั่นไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และเมื่อได้ลงมือแก้ไขปัญหาดตามแนวใหม่ประสบผลสำเร็จจึงทำให้มุมมองเปลี่ยนไป เช่น บางคนมีเบื้องหลังความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มเอ็นจีโอรุ่นใหญ่ที่มีแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่ต้องทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรที่ใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการทำงาน เป็นต้น การเรียนรู้ ค่านิยม และความเชื่อของแต่ละบุคคลย่อมมีหลักยึดที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อมุมมอง ความคิดของแต่ละบุคคล

4.2.3 ความเข้าใจและการสร้างมุมมองประชาธิปไตยผ่านการเรียนรู้

การเรียนรู้ ถือเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ ในขณะที่ยังคงไทยให้ความสำคัญต่อการศึกษาระบบที่ใช้เวลานานกว่าสิบปี พบว่าการศึกษามีส่วนในการช่วยเปิดและขยายมุมมองความเข้าใจต่อประชาธิปไตยตามแบบสากลที่ถูกอธิบายไว้ในหนังสือเรียนฉบับนั้น ๆ

โดยนอกจากจะทำให้มีกรอบในการอธิบายหรือสร้างความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยกับบุคคลอื่น ยังเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่นที่มีการอธิบายเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสังคมไทย เช่น ประชาธิปไตยที่กินได้ ประชาธิปไตยทางตรง เป็นต้น

“การเรียนรู้ เพราะเรียนรู้ศาสตร์ ทำกิจกรรมผ่านสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นฐานมาแล้ว รวมถึงตัวเองเป็นคนยากจน มีโอกาสได้เรียนหนังสือ มีโอกาสได้ทำกิจกรรม การทำกิจกรรมมันทำให้ทัศนคติของคนกว้างขึ้น แล้วมาเรียนรู้กับคนอื่น เปิดกว้าง เรียนรู้ รับทัศนคติใหม่ๆ เข้ามา บอกกับเป็นคนอ่านหนังสือด้วย ทำให้เห็นว่าสังคมที่เป็นอยู่ที่ผ่านมาในแต่ละยุคเป็นยังไง อะไรกันแน่ที่เป็นการกดทับชาวบ้าน พอเราเห็นเราก็เชื่อว่าประชาธิปไตยในมุมมองของเรา”

(ดาร์ธัน กันทวงศ์, 2560)

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่ซ่อนอยู่ภายใต้การศึกษา คือ การเรียนรู้ ในที่นี้หมายถึง การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อศึกษาการเมือง สิทธิ ปัญหาชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากภาครัฐ และนำไปสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลในระดับนโยบายหรือรวมไปถึงการแก้ไขกฎหมาย เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาทางสังคมการเมือง

“จากการจัดกลุ่มศึกษากันตั้งแต่ปี 40 ปี 42 จัดศึกษาประเด็นว่าด้วยการทำงานพัฒนาทำไมถึงแก้ปัญหาไม่ได้สักที ถือว่าทำดีที่สุดในโลกแล้วตามทฤษฎีงานพัฒนาเลยนะ รวมกลุ่ม ศึกษาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา แล้วก็ทางงบประมาณมาทำกิจกรรมแก้ปัญหา ทำการผลิตเพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว แปรรูปการผลิต ทำธนาคารข้าวเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแล้ว มันแก้ไม่ได้ ก็เลยมานั่งถกกันว่ามันมีปัญหอะไรอีกทำไมมันถึงแก้ไม่ได้ จึงเห็นว่าปัญหาเชิงโครงสร้างต่างหากที่เป็นปัญหา เพราะงานพัฒนามันไม่สามารถไปเปลี่ยนแปลงสังคมได้ เราก็อยากทำงานเคลื่อนไหวแล้วก็ใฝ่มิติทางการเมืองไปด้วย มันต้องทำควบคู่กันระหว่างงานพัฒนามากับงานเข้าใจปัญหาที่แท้จริง”

(ดนัย เพชรสังหาร, 2561)

อาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้การพูดคุย ปรัชญาหรือ การจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มหรือนอกกลุ่ม รวมทั้งกระบวนการจัดตั้งทางความคิด และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล การเรียนรู้เหล่านี้ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนมุมมองของเอ็นจีโออีสาน ที่สอดคล้องกับเหตุการณ์การชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. 2549 เมื่อเอ็นจีโออีสานหลายคนเข้าร่วมขับไล่รัฐบาลทักษิณ และเรียกร้องให้มีการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ทำให้เกิดการเรียนรู้กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบของการชุมนุม

ประท้วงเพื่อให้เกิดการตรวจสอบรัฐบาล เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง คือมีประเด็นการขอพระราชทานนายกตามรัฐธรรมนูญมาตรา 7 ปรากฏว่าเอ็นจีโอหลายคนเริ่มถอนตัวจากการชุมนุม เพราะเห็นว่าหลักการนี้ไม่ใช่เป้าหมายของตนในการเข้าร่วมเคลื่อนไหว การปรับเปลี่ยนการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นผลมาจากการได้รู้จักกับกลุ่มเอ็นจีโอกลุ่มใหม่และได้รับฟังการอธิบาย การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองที่กำลังดำเนินอยู่ในช่วงนั้น ที่ว่าสถานการณ์ดังกล่าวเป็นเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การรัฐประหาร ซึ่งขัดกับแนวทางประชาธิปไตย นิवास โคตรจันทร์ติก และสุพจน์ แสนเมือง สมาชิก คอปป. ที่เคยเข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ.2548-2549 ได้อธิบายว่า การได้รับฟังคำอธิบาย การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมือง ทำให้เขาเลือกที่จะปรับแนวคิดหันมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนเสื้อแดง

“เมื่อก่อนที่ยังไม่มีเสื้อแดงก็เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตร เพื่อที่จะเข้าไปสร้างแนวร่วม ยกย่องความคิดประชาชนให้เห็นความสำคัญในอำนาจของตนเอง สิทธิของตนเอง ในช่วงแรกๆของการชุมนุมก็นำเขาก็พูดเรื่องนี้อยู่เราจึงออกไปร่วม แต่พอมาเสนอ มาตรา 7 ขอนายกพระราชทาน เราก็ดิตตัวออกมาเลย และก็สวามิภักดิ์กับเสื้อแดงเลย เพราะฝั่งเสื้อแดงมีความก้าวหน้า ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม ไม่ต้องการให้สังคมถอยหลัง”

(สุพจน์ แสนเมือง, 2561)

ตัวอย่างดังกล่าว ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแนวคิดไปเป็นข้อตรงข้ามกับความคิดแบบเดิม เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองช่วง พ.ศ. 2548-2549 เป็นช่วงแรกเริ่มของการเคลื่อนไหวทางการเมืองและกล่าวอ้างถึงการเรียกร้องประชาธิปไตยคืนจาก “ระบบทักษิณ” หรือ “เผด็จการรัฐสภา” และการชุมนุมในครั้งนี้สามารถปลุกกระแสการเมืองภาคประชาชนให้กลับมาตื่นตัวอีกครั้ง เอ็นจีโอ นักเคลื่อนไหวต่างออกมาร่วมเคลื่อนไหวจำนวนมาก และเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนกลุ่มแกนนำเปลี่ยนแนวคิดและประเด็นการเคลื่อนไหว ทำให้เครือข่ายและมวลชนผู้เข้าร่วมบางคนถอนตัวจากการชุมนุม

4.2.4 อิทธิพลของสื่อกับการนิยามประชาธิปไตย

การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และหลากหลาย เช่น โทรศัพท์มือถือ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ และอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ นับตั้งแต่ พ.ศ.2549 เป็นต้นมา การเกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองในสังคม ทำให้มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย สถานการณ์ทางการเมืองผ่านสื่ออย่างแพร่หลายและมีมุมมองความคิดที่แตกต่างกันไป และพบว่าใน

ช่วงเวลาดังกล่าวมีช่องโทรทัศน์ที่นำเสนอข่าวสาร เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความเฉพาะกลุ่ม เช่น ช่องพีทีวี ช่องพีชทีวี ช่องดีเอ็นเอ็น ช่องยูดีดี ช่องเอ็มวี 5 ช่องเอเชียอัปเดต และช่องพีแอนด์พี ที่เป็นเครื่องสีแดงทั้งหมด (พิรงรอง รามสูต รมะนันท์, 2557) และช่องทีวีที่เป็นเครือข่ายสีเหลือง เช่น ช่องเอสทีวี ช่องบลูสกาย และช่องทีนิวส์ รวมทั้งข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าทั้งกลุ่มเหลืองและแดงทุ่มงบประมาณในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแบบของตน ทั้งนี้ พบว่าเอ็นจีโอในอีสานที่เลือกรับข่าวสารเพียงด้านเดียวจะอธิบายมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยตามแบบกลุ่มเหลืองและแดงตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น แตกต่างจากเอ็นจีโอที่อธิบายว่าตนเลือกรับข่าวสารทั้งสองด้านเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงแนวทางข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่าย

“หากมองย้อนไปเมื่อปี 2535 การปลุกระดมทางความคิดมันใช้การโฆษณาทางการเมือง มันต่างจากยุคปัจจุบันคุณไม่ต้องปลุกระดมทางการเมืองแต่ว่าคุณอาศัยข้อเท็จจริงทางการเมืองใช้ข้อมูลที่เป็นจริงทางการเมือง เช่น ข้อมูลทางเศรษฐกิจ ข้อมูลของการคอร์รัปชันของฝ่ายตรงข้าม ข้อมูลของการละเมิดสิทธิมนุษยชน ข้อมูลของการบริหารบ้านเมืองแบบล้มเหลวมาเป็นข้อเท็จจริงในการให้ข้อมูลกับประชาชน การทำงานกับคนในปัจจุบันมันจะก้าวข้ามการโฆษณาชวนเชื่อ ก้าวข้ามการปลุกระดม ก้าวข้ามการอธิบายเรื่องความยากจน แล้วไปต่อสู้กับคนรวย แต่ว่าคุณอาศัยข้อเท็จจริงในโลกข้อมูลข่าวสาร”

(ไพรัตน์ ทองไสย, 2560)

เอ็นจีโอบางกลุ่ม มองว่าการนำเสนอข้อเท็จจริงของข้อมูลที่เกิดขึ้นภายในสังคมภายใต้ช่องดาวเทียมของกลุ่มทางการเมืองทั้งเหลืองและแดง ที่มากไปกว่าที่สื่อของรัฐบาลนำเสนอ ทำให้คนในสังคมได้รับข่าวสารที่มีความลึกมากกว่า และเป็นข้อมูลที่สามารถทำให้คนในสังคมตื่นตัวทางการเมือง ออกมาร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองได้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กลุ่มทางการเมืองทั้งกลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่มคนเสื้อแดง

“...อิทธิพลของข้อมูลข่าวสารและสื่อมันมีผลอยู่แล้ว แต่มันไม่ใช่เรื่องไม่ดีเสียทีเดียว เพราะว่ามันก็เป็นแบบฝึกหัดให้เรารู้กันในสังคม เพราะถ้ามันไม่มีแบบนี้ เราพูดว่าต้องระวังในการสื่อมันก็เป็นทฤษฎีหนึ่ง แต่ความเร็วของมันและทุกคนก็มีพื้นที่ในการสื่อ แสดงความคิดเห็นออกไป ที่ว่ามันก็เป็นสนามหนึ่งที่สังคมต้องเรียนรู้ร่วมกัน...”

(สัมป่อย จันทร์แสง, 2561)

“ผมมองว่าปัจจุบันนี้ข่าวสารก็ไปเร็วมากและคนก็รับข่าวสารได้ง่ายมาก ในโซเชียลต่าง ๆ มันก็มีส่วนที่จะทำให้คนตัดสินใจได้ง่ายขึ้น และก็มีส่วนที่จะทำให้คนเข้าใจเนื้อหาหรือมุมมองทางการเมืองที่คลาดเคลื่อนหรือเข้าใจผิดก็เป็นได้ เพราะฉะนั้นแล้วเวลาเรารับสื่อ เสพสื่อก็ต้องพิจารณาอย่าถี่ถ้วน”

(ปราณี มัคณันท์, 2561)

เอ็นจีโออีสานยังมองว่าอิทธิพลของสื่อ ข่าวสารต่าง ๆ มีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง และเป็นข้อมูลประกอบที่ทำให้เกิดการวินิจฉัยปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา และส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการตัดสินใจเข้าร่วมและสนับสนุนกลุ่มทางการเมืองทั้งเสื้อเหลืองและเสื้อแดง และมองว่าการแข่งขันเพื่อประชาสัมพันธ์ชวนเชื่อทางสื่อต่าง ๆ เป็นการสู้กันทางความคิดที่ไม่ต้องปะทะทางร่างกาย ในบางกรณีอาจนำไปสู่การตั้งกลุ่ม “นักรบไซเบอร์” ขึ้นเพื่อโจมตีผู้ที่มีความคิดเห็นต่างในโลกโซเชียล เช่น ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่กำลังเป็นกระแส มีการสร้างกระแสรูเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์เหล่านั้น ทำให้มีการถกเถียงอย่างแพร่หลายผ่านสื่อที่ทุกคนในสังคมสามารถเข้าถึงได้ง่าย กระทั่งมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ดูแลระบบเพื่อตรวจสอบผู้ที่มีความคิดเห็นทางการเมืองหรือเรื่องประชาธิปไตยที่มีความโน้มเอียงไปทางฝั่งเสื้อแดง จนเกิดกระแส “ล่าแม่มด”

เป็นที่น่าสังเกตว่า สื่อที่มีอิทธิพลต่อมุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสานหลัก ๆ แล้ว คือ ช่องทีวีดาวเทียมที่ถูกตั้งขึ้นโดยแกนนำเสื้อเหลืองและเสื้อแดง เพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลของตนเองโดยเฉพาะและใช้เพื่อโจมตีฝ่ายตรงข้ามผ่านการวิเคราะห์ การพุดคุยออกอากาศ หรือการโฆษณาชวนเชื่อ รองลงมา คือ สื่อออนไลน์ อย่างไรก็ตาม พบว่าเอ็นจีโออีสานเลือกที่จะเสพสื่ออย่างหลากหลาย เพราะมองว่าการเสพสื่อให้หลากหลาย ทำให้สามารถนำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งจะทำให้พวกเขามีฐานข้อมูลที่เพียงพอต่อการวิเคราะห์และสามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง

อนึ่ง ในผู้ที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลืองบางคนตั้งข้อสังเกตว่า การเลือกเสพสื่อที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทำให้คนในชุมชน หรือภายในครอบครัวเดียวกันมีความคิดเห็นที่ต่าง และนำมาซึ่งความขัดแย้ง การโต้เถียงที่มีความรุนแรงทั้งในระดับครัวเรือนไปถึงในระดับชุมชน

“ต่างคนต่างรับข้อมูล เสพข่าวมาคนละสาย เหมือนคนละหลักสูตรก็มีความขัดแย้งกัน คนละข้างกันอยู่แล้ว พอมาคุยกันถ้ามีกรรมการก็ตืออย่างหนึ่งถ้าปล่อยให้คุยสองคนนี่ดีกัน มันรุนแรงจริงนะช่วงนั้น ผัวกับเมียก็ทะเลาะกัน”

(อภิรักษ์ สุธารวรรณ, 2560)

ในมุมมองของผู้ที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดง มีความเห็นที่คล้ายกัน แต่ภายใต้ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน มีการอธิบายมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่มีความเป็นสากลให้กับผู้ที่เลือกเสื้อสีเพียงด้านเดียว และใช้วิธีการโต้เถียงด้วยเหตุผล เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักการของประชาธิปไตย

“...พ่อผมนี่แกชอบเสื้อเหลือง แกก็จะดูทีวีแต่ช่องเสื้อเหลือง เวลาเราคุยเรื่องการเมืองผมก็พยายามอธิบายในมุมมองที่เป็นสากลให้ฟัง แต่แกก็ใช้หลักการและเหตุผลที่ได้ยินจากในทีวีที่แกนั่งดูทั้งวันทั้งคืนมาเถียงกัน การอธิบายจึงรู้สึกได้ว่าเข้าข้างเสื้อเหลืองอย่างเดียวเลย...”

(दनัย เพชรสังหาร, 2561)

นอกจากสถานการณ์ความขัดแย้งที่ส่งผลในระดับสังคมขนาดกว้าง สถาบันที่ได้รับผลกระทบจากอิทธิพลทางความคิดหรืออิทธิพลจากสื่อ คือ สถาบันครอบครัว เนื่องจากความเชื่อและความคิดที่แตกต่างพร้อมกับการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ในมุมมองที่มีความเฉพาะและโจมตีฝ่ายตรงข้ามย่อมส่งผลให้เกิดการถกเถียงของบุคคลภายในครอบครัว นำมาซึ่งความแตกแยกตั้งแต่ระดับสถาบันครอบครัวไปสู่ในระดับสังคม โดยส่วนใหญ่ สิ่งส่งผลต่อความคิดทางการเมืองของเอ็นจีโอรุ่นใหม่ คือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลมากกว่าครอบครัว เนื่องจากการเรียนรู้และซึมซับแนวคิดทางการเมือง โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยเกิดขึ้นในช่วงวัยที่คนเหล่านั้นห่างจากครอบครัวเพื่อมาศึกษาต่อ และใช้ชีวิตใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อน อาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือกลุ่มนักกิจกรรม

4.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับการสร้างมุมมองประชาธิปไตย

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล จากการวิเคราะห์เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการนิยามประชาธิปไตยในแบบที่สนับสนุนหรือต่อต้านเผด็จการทหาร พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ความสัมพันธ์แบบรุ่นพี่กับรุ่นน้อง และคนทำงานภายในกลุ่ม องค์กร มีผลต่อการนิยามประชาธิปไตย ทั้งนี้ ความความสัมพันธ์แบบรุ่นพี่กับรุ่นน้อง และกลุ่มคนทำงาน ภายใต้ความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและการให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสในกลุ่ม และการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องการเมือง อุดมการณ์ และแนวคิดระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง และผู้ที่อาวุโสกว่าในกลุ่ม ทำให้เกิดการส่งต่อทางความคิดให้กลุ่มคนรุ่นน้อง การชวนวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่องส่งผลให้มุมมองและการสร้างนิยามประชาธิปไตยของพี่-น้อง เพื่อนร่วมงานเป็นไปในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน เช่น ในการทำงานของกลุ่มสมาคมคนทาม เชื้อนราธิวาส จังหวัดศรีสะเกษ โดยการนำของสนั่น ชูสกุล สอดแทรกแนวคิดประชาธิปไตยทางตรงให้กับสมาชิกกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน

ราชีไศล โดยการให้ความรู้ด้านสิทธิ กฎหมาย เพราะเชื่อว่าแนวทางการเคลื่อนไหวโดยตรงสามารถ แก้ไขปัญหาเรื่องปากท้อง และเป็นการปกป้องทรัพยากรของตัวเอง เช่นเดียวกับกลุ่มเครือข่ายเกษตร ทางเลือกจังหวัดสุรินทร์ มีพื้นฐานการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เรื่องปากท้องของคนในชนบท และให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเป้าหมายหลัก ของกลุ่ม คือ การทำให้คนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดีและสามารถพึ่งตนเองได้

อย่างไรก็ตาม ภูมิหลังของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนก่อนเข้ามาทำงานในกลุ่มองค์กรเหล่านี้ บางคนเคยมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้มีความคิดเรื่องประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบ เสรีนิยมควบคู่กับประชาธิปไตยแบบประชานิยม ทำให้แนวความคิดของเขาเหล่านั้นไม่เป็นไปใน แนวทางเดียวกันของกลุ่ม เพราะความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาก่อนและการหล่อหลอมของพวกเขา เหล่านั้นมาก่อน ทำให้การนิยาม ความรับรู้ และมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยถูกอธิบายในมุมมองที่ แตกต่างและมีความหลากหลายภายในกลุ่ม

“อาจจะเป็นเพราะว่าที่ผ่านมาได้สัมผัสกับคนที่มีแนวคิดเป็นแบบแดง และใกล้ชิดกับคน ที่มีแนวคิดประชาธิปไตยแบบคนเสื้อแดงมากกว่าเสื้อเหลือง มุมมองประชาธิปไตยของเราจึงเข้าใจ และออกมาแบบนี้”

(วิภาดา ฉุนกล้า, 2560)

“ความสัมพันธ์กับพี่ ๆ ที่เจอกันในตอนสมัยเรียนก็ส่งผลต่อแนวความคิดของผมและช่วย สร้างกรอบทางความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย เพราะการที่ได้พูดคุยเรื่องการเมืองด้วยกันบ่อยๆ ทำให้เกิดการซึมซับแนวคิดต่างๆ และมีส่วนในการตัดสินใจเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองด้วย”

(วรรณลพ สุขวาปี, 2561)

ในขณะที่กลุ่มขบวนการที่ดินภาคอีสานและกลุ่ม คอป.อ.ทำงานเรื่องที่ดินก็เน้นย้ำและ สอดแทรกความรู้เรื่องประชาธิปไตย สิทธิชุมชน กฎหมายเรื่องที่ดิน การวิพากษ์โครงสร้างทางสังคมที่ ทำให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขจนถึงปัจจุบัน และจัดกลุ่มศึกษาในนามกลุ่มสร้างสรรค์ชีวิตและสังคม อีสาน (กสส.) ขยายฐานคนทำงานและเชื่อมความสัมพันธ์ร่วมกับเอ็นจีโอกลุ่มอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์ สถานการณ์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ยกกระดับความคิดให้กับกลุ่มผู้ที่สนใจทั้งกลุ่มคนทำงานและ กลุ่มจัดตั้ง เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายร่วมกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่น นักศึกษา หรือ ชาวบ้านที่มีความ สนใจในเรื่องทางการเมือง และเป็นการขยายแนวความคิดให้มีค่านิยมและความเชื่อประชาธิปไตย แบบสากล

“เราคุยเรื่องการเมืองเป็นเรื่องปกติ ไม่ใช่เป็นเรื่องวาระที่ต้องคุย แต่ว่าเราคุยกันได้ทุกวัน สำหรับพวกฟอง มันเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เราเกาะเกี่ยวกันได้และยังอยู่ในแนวทาง แต่ก็นั่นแหละ เจตมันก็จะต่างกัน คือความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับใครหรือว่าไกลกับใครมันก็จะมีความต่าง...คนที่สัมพันธ์กับเรามันก็จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการที่เราจะแลกเปลี่ยนกับใครเราก็จะต้องมั่นใจในระดับหนึ่งว่าเราจะคุยเรื่องนี้กับคน ๆ นี้ได้ และมีความคาดหวังว่ามันอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงกับเขาด้วยหรือว่าช่วยเติมอะไรให้กันได้เขาเติมให้เรา เราเติมให้เขาได้เป็นการแลกเปลี่ยนและช่วยให้การศึกษาซึ่งกันและกัน”

(หนูเกณท์ ศรีบัว, 2560)

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์หรือความใกล้ชิดระหว่างบุคคล ในฐานะเพื่อนร่วมงานหรือพรรคพวกเดียวกันที่มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรื่องทางการเมืองเป็นปกติในชีวิตประจำวันทำให้ยังคงความเป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน หรือกระทำการขยายแนวความคิดไปสู่กลุ่มอื่น ๆ หรือบุคคลอื่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการปรับเปลี่ยนมุมมองแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยตามแบบของตนต้องใช้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือผ่านรูปแบบกลุ่ม องค์กรที่มีการจัดตั้งทางความคิดร่วมด้วย

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549–2559 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันทุกเงื่อนไข เช่น เมื่อมองเงื่อนไขเรื่องอายุ จะมีความสอดคล้องกับประสบการณ์การทำงานและประสบการณ์การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมด้วย เนื่องจากปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยในประเทศไทยมีมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในแต่ละสถานการณ์นั้นย่อมแตกต่างกันทั้งในเรื่องของคู่ขัดแย้ง ประเด็นปัญหา และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และยังเชื่อมโยงไปถึงการเรียนรู้ทั้งในระบบการศึกษาและการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จะเห็นได้ว่าเอ็นจีโอในช่วงอายุ 25-35 ปี นั้น ย่อมมีกรอบความคิดที่เป็นไปในแนวทางของการต่อต้านรัฐประหาร เนื่องจากเติบโตท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเมืองการปะทะระหว่างแนวความคิดแบบอนุรักษนิยมกับแนวความคิดแบบเสรีประชาธิปไตย ได้ประสบกับการรัฐประหารถึงสองครั้งในระยะเวลาเพียงทศวรรษ ซึ่งมีความแตกต่างกับกลุ่มเอ็นจีโอที่อยู่ในช่วงอายุมากกว่า ที่มีความหลากหลายด้านประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์ด้านการเคลื่อนไหวทางการเมือง การต่อสู้กับภาครัฐเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม สิทธิต่าง ๆ ย่อมมีชุดความคิดและกรอบในการวินิจฉัยปัญหาที่กว้าง และมีรูปแบบทางการเมืองที่มากกว่าเอ็นจีโอรุ่นใหม่ นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์เพื่อพูดสร้างแรงจูงใจแรงกระตุ้นให้คนอื่น ๆ เข้าร่วมกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือเพื่อการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม

4.3 สรุปท้ายบท

ภายใต้บริบทความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ. 2549–2559 เอ็นจีโออีสานได้นิยามความหมายและความเข้าใจประชาธิปไตยอย่างหลากหลาย โดยเอ็นจีโออีสานส่วนใหญ่ นิยามความหมายของประชาธิปไตยในเชิงสากล กล่าวคือ อ้างถึงคำว่า สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความเท่าเทียม ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ในขณะที่มีบางกลุ่มนิยามประชาธิปไตย โดยให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรงของชาวบ้าน พวกเขาเชื่อในประชาธิปไตยบนท้องถนน สิทธิในการผลักดันข้อเรียกร้อง และการได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมาย

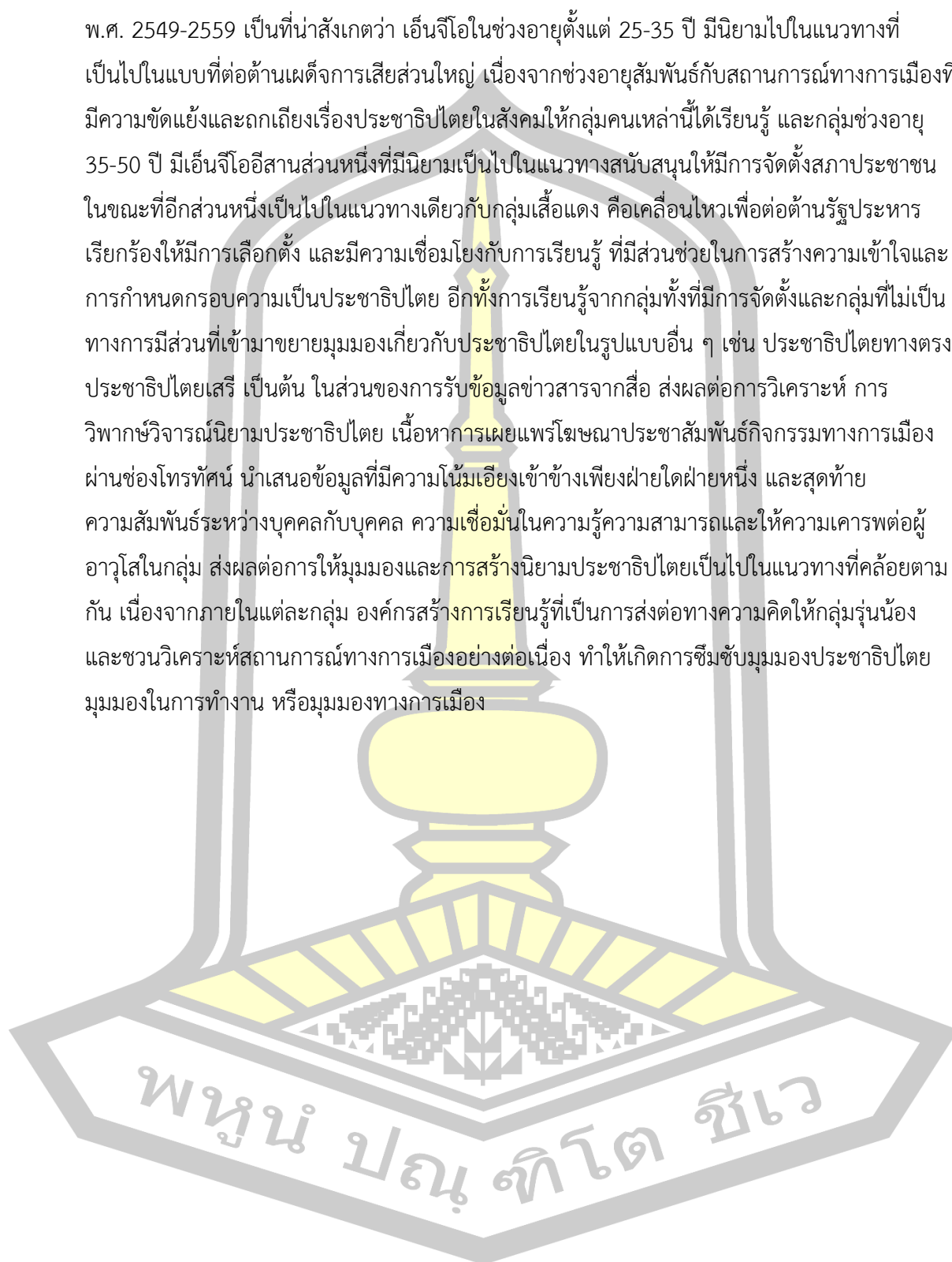
ในเชิงรายละเอียดการให้ความหมายของเอ็นจีโออีสานมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะคำว่า “ความเสมอภาค” และ “ความเท่าเทียม” ซึ่งเอ็นจีโออีสานที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลืองเชื่อมโยงความเสมอภาคกับศีลธรรมและคุณภาพของคนในสังคม กล่าวคือ ความเท่าเทียม เป็นผลที่ตามมาจากการพัฒนาคนในฐานะผู้เลือกตั้งโดยให้การศึกษาอย่างทั่วถึง ดังนั้น กระบวนการเลือกตั้งไม่ใช่คำตอบหรือแนวทางที่จะนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไทย เป็นเพียงรูปแบบที่ถูกกำหนดมาให้คู่กับระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น

เอ็นจีโออีสานกลุ่มที่เห็นด้วยและสนับสนุนคนเสื้อแดง มองว่ามุมมองข้างต้น เป็น “ประชาธิปไตยแบบชุมชน” โดยการนำมวลชนออกมาเคลื่อนไหวบนท้องถนน เพื่อสร้างสถานการณ์ทางการเมืองให้เกิดความวุ่นวาย เปิดทางสู่การรัฐประหารของทหารถึงสองครั้งในระยะเวลาเกือบทศวรรษ ซึ่งเป็นการทำลายประชาธิปไตย ในทางกลับกัน เอ็นจีโอที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลืองมอง เอ็นจีโอที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดงว่า ไม่เข้าใจประชาธิปไตยที่แท้จริง เป็นเพียงการกล่าวอ้างประชาธิปไตยในการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อต้องการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง หรือระบอบการปกครองจากรูปแบบเดิมไปสู่การปกครองในรูปแบบใหม่ และการเคลื่อนไหวของเอ็นจีโอเสื้อแดงต่างหากที่กลายเป็นเงื่อนไขทำลายประชาธิปไตยลงเสียเอง

อนึ่ง เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน แบ่งออกเป็น 5 เงื่อนไข ได้แก่ ประสบการณ์ ช่วงอายุ การเรียนรู้ การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล

ประสบการณ์ แบ่งออกเป็น ประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้เกิดการซึมซับแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยจากผู้นำกลุ่ม ผู้นำองค์กรที่มีอิทธิพลการเรียนรู้และการสร้างมุมมองของผู้ร่วมงาน ทั้งต่อทางตรงและทางอ้อม และ ประสบการณ์ในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง เพราะภายใต้การเคลื่อนไหวผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด การปรึกษาหารือระหว่างบุคคล เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองนำไปสู่การกำหนดแนวคิดของผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามเอ็นจีโอบางคนก็เลือกที่จดจำหรือลืมบางอย่างเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองในช่วง

พ.ศ. 2549-2559 เป็นที่น่าสังเกตว่า เอนจีโอในช่วงอายุตั้งแต่ 25-35 ปี มีนิยามไปในแนวทางที่เป็นไปในแบบที่ต่อต้านเผด็จการเสียส่วนใหญ่ เนื่องจากช่วงอายุสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความขัดแย้งและถกเถียงเรื่องประชาธิปไตยในสังคมให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้เรียนรู้ และกลุ่มช่วงอายุ 35-50 ปี มีเอนจีโออีสานส่วนหนึ่งที่นิยามเป็นไปในแนวทางสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสภาประชาชน ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับกลุ่มเสื้อแดง คือเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านรัฐประหารเรียกร้องให้มีการเลือกตั้ง และมีความเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ ที่มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้าใจและการกำหนดกรอบความเป็นประชาธิปไตย อีกทั้งการเรียนรู้จากกลุ่มทั้งที่มีการจัดตั้งและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการมีส่วนที่เข้ามาขยายมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยเสรี เป็นต้น ในส่วนของการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ ส่งผลต่อการวิเคราะห์ การวิพากษ์วิจารณ์นิยามประชาธิปไตย เนื้อหาการเผยแพร่โฆษณาประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางการเมืองผ่านช่องทางโทรทัศน์ นำเสนอข้อมูลที่มีความโน้มเอียงเข้าข้างเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และสุดท้ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสในกลุ่ม ส่งผลต่อการให้มุมมองและการสร้างนิยามประชาธิปไตยเป็นไปในแนวทางที่คล้อยตามกัน เนื่องจากภายในแต่ละกลุ่ม องค์กรสร้างการเรียนรู้ที่เป็นการส่งต่อทางความคิดให้กลุ่มรุ่นน้อง และชวนวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการซึมซับมุมมองประชาธิปไตย มุมมองในการทำงาน หรือมุมมองทางการเมือง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ.2549-2559 (The Isan NGOs' Perspectives on Democracy 2006-2016) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษามุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 และเพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรับรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ บทความ หนังสือพิมพ์ เอกสารงานวิชาการ ประกาศ และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม คือ 1) เครือข่ายเกษตรทางเลือก จังหวัดสุรินทร์ 2) สมาคมคนทาม เขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ 3) คณะทำงานขบวนที่ดินภาคอีสาน และ 4) เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ไขปัญหาที่ดินภาคอีสาน (คอป.อ.)

การวิจัยเรื่อง มุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 มีบทสรุปดังนี้

5.1 สรุปผล

5.1.1 มุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559

ผลการศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 ชี้ให้เห็นว่า การให้นิยามคำว่า “ประชาธิปไตย” ของเอ็นจีโออีสานมีความแตกต่างกันหลากหลาย โดยคำหลัก ๆ ที่ถูกกล่าวถึง คือคำว่า สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความเท่าเทียม รวมไปถึง การกระจายอำนาจ เสี่ยงข้างมากในสังคม และการเลือกตั้ง ทั้งนี้ พบว่า ในหมู่สมาชิกองค์กรเดียวกันก็อาจมีการให้นิยามที่ต่างกันไปบ้าง โดยเป็นผลจากบริบทการทำงาน วิถีชีวิต อุดมการณ์หรือความเชื่อส่วนบุคคล ภายใต้การให้คำนิยามเหล่านี้ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า เอ็นจีโออีสานให้ความหมาย “ความเสมอภาค” และ “ความเท่าเทียม” แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เน้นการรับรองสิทธิภายใต้ความหลากหลายและทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้การบังคับใช้กฎหมายของรัฐ ในขณะที่กลุ่มที่สอง ให้ความหมายที่เน้นย้ำถึงความเสมอภาคเท่าเทียมทางศีลธรรม จริยธรรม และคุณภาพของคนในสังคม ความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ส่งผลให้เอ็นจีโอ

อีสานเลือกที่จะแสดงจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกัน ผ่านการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่มคนเสื้อแดงในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2549-2559

ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นด้วยว่า เอ็นจีโอที่มีจุดยืนทางการเมืองแตกต่างกันเหล่านี้นับว่าเอ็นจีโออีกกลุ่มที่แสดงจุดยืนทางการเมืองต่างกันว่ามีความคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตยหรือทำให้ประชาธิปไตยเสื่อมถอย โดยเอ็นจีโอกลุ่มคนเสื้อแดงมองเอ็นจีโอผู้สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลืองว่า ชูประชาธิปไตยแบบชุมชน ประชาธิปไตยฐานราก โดยการใช้ประเพณีวัฒนธรรมในการคัดเลือกคนดีเข้ามาเป็นผู้แทนในชุมชนและไม่เห็นด้วยกับกระบวนการเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งเป็นวิธีการที่นำไปสู่การซื้อสิทธิ์ขายเสียง ทำให้ได้มาซึ่งผู้แทนที่คอร์รัปชั่น และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อเหลืองเป็นการทำลายประชาธิปไตยในสังคมไทย เนื่องจากประเด็นการเรียกร้องทางการเมืองมุ่งไปที่การปฏิรูปการเมือง โดยมีความไม่ไว้วางใจนักการเมือง พวกเขาจึงเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเลือกตั้งในรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่เพียงการให้ประชาชนหย่อนบัตรเลือกตั้งลงคะแนน ทำให้เกิดประเด็นถกเถียงในสังคมที่ว่า “จะเลือกตั้ง” หรือ “ไม่เลือกตั้ง” เอ็นจีโอกลุ่มนี้ มองว่า การปฏิเสธการเลือกตั้งเท่ากับเป็นการทำลายประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง ในทางกลับกัน เอ็นจีโอที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลืองมองเอ็นจีโอผู้สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดงว่า มีมุมมองต่อประชาธิปไตยในแนวทางที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม และเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไปสู่การปกครองในรูปแบบใหม่ อีกทั้งยังมองว่า การออกมาเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง เป็นการอ้างประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มตนมีความชอบธรรมทางการเมือง แต่มีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อทักษิณ ชินวัตร และเป็นผู้ทำลายประชาธิปไตยลงเสียเอง

5.1.2 เจื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2559

ในด้านของเจื่อนไขที่ส่งผลต่อความรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอในภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 นั้น พบว่า การนิยามประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ได้แก่ ประสบการณ์ ช่วงอายุ การเรียนรู้ การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ซึ่งเจื่อนไขเหล่านี้มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้ เจื่อนไขหลัก คือ ประสบการณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ประสบการณ์การทำงาน และประสบการณ์การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง กล่าวคือ *ประสบการณ์การทำงาน* ของเอ็นจีโออีสาน เนื่องจากบริบทพื้นที่ในการทำงานของเอ็นจีโออีสานมีลักษณะการปฏิบัติงานและมีแนวคิดในการทำงานที่แตกต่างกัน ทำให้พื้นฐานการทำงานของแต่ละคน ประสบการณ์ในการทำงาน การซึมซับอุดมการณ์ มุมมองและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยจึงมีความแตกต่างกันไป *ประสบการณ์การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง* เอ็นจีโออีสานที่เคยร่วมเคลื่อนไหว

ทางการเมืองในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬร่วมกัน ภายหลังเหตุการณ์ทางการเมืองสงบ เอ็นจีโอเหล่านี้แยกย้ายในการลงพื้นที่ทำงานตามความถนัด หรือแยกไปทำงานร่วมกับเอ็นจีโอที่มีความสัมพันธ์หรือรู้จัก ทำให้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากผู้ที่มีบทบาทนำในองค์กรและมีความน่าเชื่อถือขยายกรอบโครงทางความคิด ความเชื่อไปสู่ผู้ที่ร่วมทำงานในกลุ่ม อนึ่ง ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 เอ็นจีโออีสานได้แสดงจุดยืนทางการเมืองและร่วมเคลื่อนไหวสนับสนุนทางการเมืองทั้งกลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่มคนเสื้อแดงอย่างชัดเจน ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้สร้างนิยาม และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่แตกต่างหลากหลาย โดยมีความเชื่อมโยงกับเงื่อนไขเรื่อง อายุ เนื่องจากเอ็นจีโอรุ่นใหม่ที่เข้ามาทำงานในองค์กร มีประสบการณ์การทำงานและประสบการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่น้อยกว่าเอ็นจีโอในช่วงอายุ 35-50 ปี ความรับรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยของพวกเขา ซึ่งเกิดจากการศึกษาตามหนังสือเรียนและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงในการรัฐประหารในช่วง พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 และการรัฐประหารทั้งสองครั้งนี้ทำให้พวกเขารู้สึกว่าได้รับผลกระทบในการใช้ชีวิตประจำวัน และรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่งผลให้เอ็นจีโออีสานในช่วงอายุ 25-35 ปี ให้นิยามไปในแนวทางที่ “ต่อต้านเผด็จการทหาร” ในขณะเดียวกัน เอ็นจีโอในช่วงอายุที่มากกว่าและมีประสบการณ์มากกว่า กลับมีมุมมองที่แยกเป็นสองฝ่าย เป็นเพราะบริบททางสังคมที่เอ็นจีโออยู่แตกต่างกัน ประสบการณ์ด้านการทำงาน และแนวคิดที่ใช้ในการทำงาน มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มหนึ่งเน้นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่หน้างานของตนเอง สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชนและปลูกฝังการใช้ประชาธิปไตยทางตรง จึงทำให้เอ็นจีโอเหล่านั้นซึมซับแนวคิด วิธีการ และสร้างมุมมองที่มีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่ประสบผลสำเร็จที่ผ่านมา ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งที่พยายามสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องโครงสร้างทางสังคม และผลักดันให้มีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เพื่อแก้ไขปัญหา และเชื่อมโยงกับเงื่อนไขการเรียนรู้ ที่เอ็นจีโออีสานได้เรียนรู้จากการศึกษาในระบบ การเรียนรู้จากการจัดกลุ่มศึกษา และการเรียนรู้จากบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อการผ่านการพูดคุยและวิเคราะห์การเมืองในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมาเหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองในสังคม ทำให้มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ สถานการณ์ทางการเมืองผ่านสื่ออย่างแพร่หลายและมีมุมมองความคิดที่แตกต่างกันไป และพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีช่องทางโทรทัศน์ที่นำเสนอข่าวสาร เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความเฉพาะกลุ่ม รวมทั้งข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าทั้งกลุ่มเหลืองและแดงทุ่มงบประมาณในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแบบของตน พบว่าเอ็นจีโอในอีสานที่เลือกรับข่าวสารเพียงด้านเดียวจะอธิบายมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยตามแบบกลุ่มเหลืองและแดงตามที่ได้กล่าวไปแล้ว แตกต่างจากเอ็นจีโอที่เลือกรับข่าวสารทั้งสองด้านเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงแนวทางข้อเรียกร้องของฝ่ายตรงข้าม หรือโจมตีข้อเสนอ และเลือกที่จะแสดงออกไปในแนวทางที่สนับสนุนหรือต่อต้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ความสัมพันธ์แบบรุ่นพี่กับรุ่นน้อง และคนทำงานภายในกลุ่ม องค์กร มีผลต่อการนิยามประชาธิปไตย เพราะความสัมพันธ์ในแบบรุ่นพี่กับรุ่นน้อง และกลุ่มคนทำงาน มีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสในกลุ่ม และเชื่อว่าคนที่อยู่ในงานพัฒนายาวนานย่อมมีชุดประสบการณ์ที่มากกว่า และการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องการเมือง อุดมการณ์ และแนวคิดระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง และผู้ที่อาวุโสกว่าในองค์กรใช้วิธีการสร้างการเรียนรู้ที่เป็นการส่งต่อทางความคิดให้กลุ่มคนรุ่นน้อง และชวนวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มุมมองและการสร้างนิยามประชาธิปไตยเป็นไปในแนวทางที่คล้ายตามกัน

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาเกี่ยวกับมุมมองประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ระหว่าง พ.ศ. 2549–2559 มีบางประเด็นที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของอุเชนทร์ เชียงแสน เรื่อง *ประวัติศาสตร์การเมืองภาคประชาชน : ความคิดและปฏิบัติการของ “นักกิจกรรมทางการเมือง” ในปัจจุบัน* ที่ชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางการเรียกร้องประชาธิปไตยเต็มใบในระบบรัฐสภาของกลุ่มนักกิจกรรมทางการเมือง ในที่นี้รวมถึงเอ็นจีโอที่ใช้กิจกรรมทางการเมืองและร่วมมือกับพรรคการเมืองและนักการเมืองในการต่อสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตย แต่ในระยะต่อมาก็ได้วิพากษ์วิจารณ์ประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างรุนแรง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การเมืองภาคประชาชนมีพลังควบคู่ไปกับประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และผลประโยชน์สูงสุดควรเป็นของประชาชน โดยวิจารณ์ “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน” และ “การเลือกตั้ง” ว่าเป็นเพียงรูปแบบหนึ่ง (อุเชนทร์ เชียงแสน, 2556) ซึ่งเอ็นจีโออีสานที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลืองมีมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยไปในแนวทางที่สอดคล้องกับการวิพากษ์นี้ ในขณะเดียวกันเอ็นจีโออีสานที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง มองว่า เนื้อหาสาระหลักของประชาธิปไตย คือ การมีอำนาจของประชาชน การมีส่วนร่วม สิทธิ เสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม และเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของประชาชน และรูปแบบการเลือกตั้งยังคงเป็นสิ่งสำคัญกับระบอบประชาธิปไตย

สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉรา รักยุติธรรม เรื่อง *การเมืองของการลดทอนความเป็นการเมือง : การปรับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน รัฐ และประชาชน* ในประเด็นที่ว่าเอ็นจีโอมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ จากเดิมมียุทธศาสตร์การทำงานที่กำหนดจากสถานการณ์ปัญหาหาที่ประชาชนในท้องถิ่นถูกรัฐกำกับควบคุมและยึดหลักการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (people-centered development) มุ่งสร้างอำนาจให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนา และมีอำนาจในการกำหนดชีวิตของ

ตนเอง จากนั้นปลายทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา เอ็นจีโอส่วนใหญ่หันมาสร้างความสัมพันธ์และ/หรือความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น ทั้งในระดับนโยบายและภาคปฏิบัติ ทำให้ยุทธศาสตร์ในการทำงานของเอ็นจีโออีสานเปลี่ยนแปลงไป จากการถูกควบคุมการทำงานภายใต้ระเบียบ ข้อบังคับของการรับทุนจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเอ็นจีโอต้องปฏิบัติตามที่สอดคล้องกับนโยบายหรือข้อบังคับในการรับสนับสนุนทุน หรือกล่าวโดยง่าย คือ ต้องทำงานให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของทุน ส่งผลให้เอ็นจีโออีสานบางกลุ่มมีข้อจำกัดในการทำงานพัฒนาในพื้นที่ ทั้งนี้ การหันมาให้ความร่วมมือกับภาครัฐของเอ็นจีโอ มีแนวทางการพัฒนาที่สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์อนุรักษนิยมที่มีร่วมกัน กล่าวคือ ยังคงยึดติดกับ “ความเป็นไทย” ในอุดมคติ และไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2557)

งานวิจัยฉบับนี้ ชี้ให้เห็นความแตกต่างหลาย “เจดสี” ของเอ็นจีโออีสาน ในการแสดงจุดยืนทางการเมือง เอ็นจีโอที่มีอุดมการณ์อนุรักษนิยมหันไปร่วมมือกับรัฐ ชนชั้นสูง และชนชั้นกลาง บางส่วนของประเทศ ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 โดยเอ็นจีโอเหล่านี้เลือกแสดงจุดยืนและสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลือง กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และ กปปส. ทั้งนี้ ยังมีเอ็นจีโอบางกลุ่มที่ยืนหยัดต่อสู้ร่วมกับประชาชนคนรากหญ้าในการต่อสู้กับรัฐ และขยายประเด็นไปสู่การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในประเทศร่วมกับกลุ่มคนเสื้อแดง กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) การเปลี่ยนแปลงมุมมองเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ รวมทั้งเงื่อนไขที่ส่งผลต่อมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการมีอัตลักษณ์ที่สิ้นไหวไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มที่ “ลดทอนความเป็นการเมือง” เพียงอย่างเดียว

อนึ่ง ในประเด็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความรับรู้และการสร้างมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสานระหว่าง พ.ศ. 2549-2559 งานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นการสร้างกรอบโครงความคิด (framing process theory) เกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโออีสาน ที่เกิดจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษา การเรียนรู้จากคำอธิบายว่า “ประชาธิปไตยแบบสากล” ที่ถูกอธิบายไว้ในหนังสือเรียน นอกจากนี้ เอ็นจีโออีสานยังสร้างกรอบโครงความคิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม การพูดคุย ปรัชญาหารือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในหรือภายนอกกลุ่ม รวมทั้งกระบวนการจัดตั้งทางความคิด และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล

งานวิจัยชิ้นนี้ยังชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกรอบโครงความคิดเข้ากับการทำงานภายในกลุ่มองค์กรเดียวกัน กลุ่มพันธมิตร หรือกับฝ่ายตรงข้าม ผ่านกระบวนการพันธมิตรทางกรอบโครงความคิด โดยจะเห็นได้จากการเชื่อมโยงแนวคิดประชาธิปไตยทางตรงเข้ากับการเรียกร้องสิทธิของประชาชนด้วยตนเองเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน และสามารถที่จะขยายกรอบโครงความคิดจากการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองของเอ็นจีโออีสานที่ผ่านประสบการณ์การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองในแต่ละช่วง ในฐานะที่เป็นทั้งแกนนำและผู้เข้าร่วม กล่าวคือ การได้รับมุมมองทางความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (interactions) เช่น การฟัง การพูดคุยแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม ทำให้กรอบโครงทางความคิดถูกขยายไปสู่บุคคลอื่น ๆ ที่ร่วมเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป งานวิจัยได้เน้นให้เห็นถึงความขัดแย้งและการเลือกที่จะปิดหรือเปลี่ยนคำอธิบายจุดยืนทางการเมืองของผู้เคลื่อนไหว อันจะเห็นได้ว่า การแลกเปลี่ยนทางการเมืองในชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อการขยายกรอบโครงทางความคิด ความเชื่อ และค่านิยมต่อประชาธิปไตย ซึ่งนำไปสู่การยึดกรอบโครงทางความคิด ที่สามารถเห็นรูปธรรม จากการสร้างเครื่องมือในการต่อรองกับรัฐหรือกลุ่มที่มีความเห็นต่างทางการเมือง รวมทั้งการสร้างความรู้ ความเข้าใจกับกลุ่มพันธมิตร เพื่อให้พวกเขาหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับปัญหาเชิงโครงสร้างทางสังคม ผ่านการจัดกลุ่มศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม

ในประเด็นสุดท้าย ผู้วิจัยได้ให้น้ำหนักกับอิทธิพลของสิ่งที่มีต่อการสร้างคุณค่าทางความเชื่อเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทั้งสื่อสารมวลชนช่องทางเดิม เช่น โทรทัศน์ และทางสื่อออนไลน์/สื่อสังคมออนไลน์ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ว่า ผู้ที่เลือกเสพสื่อใช้วิจารณ์ฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การสร้างคุณค่าและความเชื่อภายในตัวเองและขยายไปยังบุคคลอื่นที่ใกล้ชิดหรือมีความคิดที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม “วิจารณ์ฐาน” ดังกล่าวอาจได้รับอิทธิพลจากความคิดความเชื่อที่เห็นคล้อยตามกันภายในกลุ่ม และเชื่อมโยงกับปัญหาของกลุ่มหรือปัญหาทางสังคมที่กลุ่มให้ความสนใจ

5.3 ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้ไม่สามารถที่จะอธิบายมุมมองประชาธิปไตยที่ครอบคลุมของเอ็นจีโอทั่วประเทศได้ทั้งหมด ผู้สนใจอาจศึกษามุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยของเอ็นจีโอกลุ่มต่าง ๆ ในภาคอีสานที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้น และศึกษากลุ่มอื่น ๆ ในภาคอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในแง่ของมุมมองและเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อมุมมอง

พูน ปณ จิต ชีเว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

Phatharathananunth Somchai. (2002). THE POLITICS OF THE NGO MOVEMENT IN NORTHEAST THAILAND. *Politics of the NGO Movement. Asian Review*, 15.

การแก้ไขปัญหาที่ดินโดยชุมชน / บ้านมั่นคงชนบท สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.). (2556). การแก้ไขปัญหาที่ดินโดยชุมชน/บ้านมั่นคงชนบท. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 6 พฤศจิกายน 2559, URL.<http://www.codi.or.th/index.php/2015-08-04-10-18-26/8599-2013-06-16-08-17-18>

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน อีวีสัน. (2552). บทวิพากษ์ “การเมืองภาคประชาชน” ในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่”. *ฟ้าเดียวกัน* 7(2) 120–155.

คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน. *NGOs อีสาน ทางเลือกแห่งการเปลี่ยนแปลง*. บริษัทพิมพ์ดี จำกัด. ม.ป.ป.

โครงการเสริมประสิทธิภาพเกษตรกรสุรินทร์(คสป.) Surin Farmers Support(SFS). (2557).

โครงการเสริมประสิทธิภาพเกษตรกรสุรินทร์ (คสป.) Surin Farmers Support (SFS).

[ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2560, URL.<http://aansurin.blogspot.com/2008/11/href-img-idbloggerphotoid51370418412109.html?view=timeslide>

จรรยา ปานทอง. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2561

ใจ อึ้งภากร. (2552). ทำไม เอ็นจีโอไทยถึงเลือกข้างอำมาตย์ และต่อต้านประชาธิปไตยและคนจน?

[ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2560, URL.prachatai.com/journal/2009/04/21082%0A

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2550). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. *มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*.

ชัน ภักดีศรี. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561

เชิญ ขวัญ ศรีสุวรรณ. (2552). แนวพินิจทางรัฐศาสตร์ ภาวะวิทยา ญาณวิทยา และวิธีวิทยา.

[ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2560, URL.http://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/ontology_epistemology_and_methodology/index.html

दनัย เพชรสังหาร. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561

- ดรรรัตน์ กันทวงศ์. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดศรีสะเกษ, เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2560
- ทีมข่าวกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน จ.ศรีสะเกษ. (2555). สัมภาษณ์คนจนชุมนุมหน้าทำเนียบ ร้องรัฐแก้ปัญหา สะสมกว่า 20 ปี.
- นอร์แบร์โต บ็อบบีโอ. (2558). เสรีนิยมกับประชาธิปไตย (เกษียร เตชะพีระ, แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- นิवास โคตรจันทิก. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561
- เบอ์นาร์ด คริก. (2557). ประชาธิปไตย : ความรู้แบบพกพา. (อธิป จิตตฤกษ์, แปล.). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ พับลิชชิงเฮาส์ จำกัด.
- ประดิษฐ์ โกศล. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดศรีสะเกษ, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2560
- ประวัติพอช. (2552). [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2559, URL.<http://www.codi.or.th/index.php/about-codi/history>
- ปราณี มัคณันท์. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดศรีสะเกษ, เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
- ปัญญา คำลาภ. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดศรีสะเกษ, เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2560
- ปิยฤดี ไชยพร. (2016). ประชาธิปไตย Democracy. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2559, URL.<http://www.philospedia.net/democracy.html>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2549). สาธิตแก่นขนายกา “แม่ว” แคลิเกหลงวิก เอ็นจีโออีสานลั่นร่วมตรวจสอบรัฐบาล. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 13 พฤษภาคม 2559, URL.<https://mgronline.com/local/detail/9490000005667>
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2016). ประสพการณ์ประชาสังคม (27) : ศตจ.ปชช.(2547). [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2561, URL.<http://www.ldi.or.th/2016/08/30/ประสพการณ์ประชาสังคม-27-ศ/>
- พาขวัญ พินิจกิจวัฒน์. (2559). นักศึกษาด้านรัฐประหาร 2557 : LLTD - ดาวดิน. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 30 มีนาคม 2561, URL.<https://prachatai.com/journal/2015/10/62135>
- พิรธอง รามสูต รมณันท์. (2557). ทวีการเมืองก่อนและหลังรัฐประหาร 2557. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 30 มีนาคม 2561, URL.<http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/623211>

- พิษณุ เสี่ยงมพงษ์. (2556). ลักษณะประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพรัตน์ ทองไสย์. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560
- มณีนมัย ทองอยู่. (2557). แนวคิดทฤษฎีสังคมว่าด้วยขบวนการทางสังคม. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุ
ลักษณะสังคมกลุ่มน้ำโขงมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มานะ พลงาม. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดหนองบัวลำภู, เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2560
- ยนต์ ไหมทอง. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2561
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์.
- วรรณลพ สุขาวปี. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2561
- วิทยากร เชียงกุล. (2007). หลักการของระบอบประชาธิปไตย. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม
2559, URL.<http://witayakornclub.wordpress.com/2007/06/26/democratic/>
- วิภาดา ฉุนกล้า. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดศรีสะเกษ, เมื่อวันที่
26 มีนาคม 2560
- วิโรจน์ พวงประโคน. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2561
- ศรีสุวรรณ จรรยา. (2550). พัฒนาการและบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. วารสารการจัดการ
สิ่งแวดล้อม, 3(1), 85-116.
- ศักดิ์ดา สิงาม. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ 2
กุมภาพันธ์ 2561
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. (2009). แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ. [ออนไลน์] สืบค้น
เมื่อ 15 พฤษภาคม 2561, URL.[http://www.politicalbase.in.th/index.php?title=แนว
ร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ](http://www.politicalbase.in.th/index.php?title=แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ)
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุรพล มุละดา. (2544). จากรากหญ้าถึงขอบฟ้า : อดีต ปัจจุบัน และ
อนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2549). ศตจ.ปชช. เดินหน้าแก้จน ติวเข้ม 42 จังหวัดนาร่อง. [ออนไลน์]
สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2561, URL.[http://www.codi.or.th/index.php/public-
relations/news/9058-42](http://www.codi.or.th/index.php/public-relations/news/9058-42)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2551). สามทศวรรษขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย.

สนั่น ชูสกุล. (2556). มองเครือข่ายชาวบ้านราชสีไศล “ที่ซึ่งมีการทำลายย่อมมีการบ่มเพาะพลัง

สร้างสรรค์.” [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2559, URL.<http://e-shann.com/?p=2473>

สมบูรณ์ วงผือ. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดศรีสะเกษ, เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2560

สัมปอ ยันต์แสง. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2561

สมาคมคนทาม. (2557). รายงานประจำปี 2557 สมาคมคนทาม.

สฤณี อาชวานันทกุล. (ม.ป.ป.). “ประชาธิปไตยแบบลื่นไหล” (liquid democracy). [ออนไลน์]

สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2559, URL.<http://thaipublica.org/2014/11/liquiddemocracy-1/>

สหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ จำกัด. (2560). คู่มือเกษตรอินทรีย์ในระบบควบคุมภายในโครงการเกษตรอินทรีย์สหกรณ์กองทุนข้าวสุรินทร์.

สันทยากร จิตมาตย์. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2561

สำนักข่าวปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน. (2555). สรุปบทเรียนการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย.

[ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 30 สิงหาคม 2560, URL.<http://www.esaanlandreformnews.com/landwacth-01/8/สรุปบทเรียนการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย.html>

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (ม.ป.ป.). การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย.

[ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2559, URL.http://www2.ect.go.th/modules/m_files_store/download.php?ref=MDEzX3NuRGtkaHg

สุนิชา ปุ่มวงศ์. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2561

สุพจน์ แสงเมือง. (2561). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561

หนูเกณท์ ศรีบัว. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560

อภิรักษ์ สุธารวรรณ. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดศรีสะเกษ, เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2560

อัจฉรา รักยุติธรรม. (2544). การพัฒนาทางเลือกกระแสหลัก. วารสารสังคมมานุษยวิทยา, 30(2), 13-43.

อัจฉรา รักยุติธรรม. (2557). การเมืองของการลดทอนความเป็นการเมือง : การปรับความสัมพันธ์
ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน รัฐ และประชาชน. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อีสาน ศรีโคตรบอง. (2560). ผู้ให้สัมภาษณ์, เพ็ญศรี ชิตบุตร. เป็นผู้สัมภาษณ์, จังหวัดขอนแก่น, เมื่อ
วันที่ 12 กรกฎาคม 2560

อุเชนทร์ เชียงเสน. (2556). ประวัติศาสตร์การเมืองภาคประชาชน: ความคิดและปฏิบัติการของ"นัก
กิจกรรมทางการเมือง"ในปัจจุบัน.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นางสาวเพ็ญศรี ชิตบุตร
วันเกิด วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2532
สถานที่เกิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 11 ตำบลโพหนอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44160
ประวัติการศึกษา พ.ศ. 2551 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2554 ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) สาขาวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2561 ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน ปณ ภัโต ชีเว